

VYSOKÁ ŠKOLA BÁŇSKÁ – TECHNICKÁ UNIVERZITA OSTRAVA
EKONOMICKÁ FAKULTA

DIPLOMOVÁ PRÁCE

2010

Ilona Kolesnikova

**VYSOKÁ ŠKOLA BÁŇSKÁ – TECHNICKÁ UNIVERZITA OSTRAVA
EKONOMICKÁ FAKULTA**

KATEDRA EVROPSKÉ INTEGRACE

Srovnání klastrových politik EU a Ruska

The Comparison of Cluster Policies of the EU and Russia

Student: Ilona Kolesnikova

Vedoucí diplomové práce: doc. Ing. Karel Skokan, Ph.D.

Ostrava 2010

Místopřísežné prohlášení:

Místopřísežně prohlašuji, že jsem celou práci včetně příloh vypracovala samostatně.

V Ostravě dne 30. dubna 2010

.....

Podpis studenta

S poděkováním za odbornou pomoc a za věnovaný čas vedoucímu mé diplomové práce
p. doc. Ing. Karlovi Skokanovi, Ph.D.

OBSAH

1	ÚVOD	2
2	KLASTROVÁ POLITIKA V EU	4
2.1	PODPORA KLASTRŮ V PROGRAMECH EU	8
2.2	PODPORA KLASTRŮ V POLITIKÁCH EU	12
2.2.1	Iniciativa PRO INNO Europe.....	17
2.2.2	Iniciativa EUROPE INNOVA.....	19
2.3	INICIATIVY KLASTRŮ VE SVĚTĚ	20
3	KLASTRY A JEJICH PODPORA V RUSKU	25
3.1	EKONOMICKÁ CHARAKTERISTIKA RUSKÉ FEDERACE	25
3.2	ROZVOJ REGIONÁLNÍ POLITIKY V RUSKU	29
3.3	PODPORA KLASTRŮ V DOKUMENTECH RUSKÉ FEDERACE	33
3.4	KLASTRY V RUSKU	37
3.5	PŘÍKLADY KLASTRŮ V POVOLŽSKÉM REGIONU	39
3.5.1	Povolžský automobilový klastr	41
3.5.2	Rozvoj klastru logistických a dopravních služeb	43
3.5.3	Letecký a kosmický klastr	45
3.5.4	Klastr cestovního ruchu	46
3.6	ROZVOJ KLASTRŮ VE VÝBRANÝCH ZEMÍCH SNS	47
4	VYHODNOCENÍ KLASTROVÝCH POLITIK EU A RUSKA	49
4.1	SROVNÁNÍ ZÁKLADNÍCH EKONOMICKÝCH CHARAKTERISTIK.....	49
4.2	HODNOCENÍ POLITIKY VÝZKUMU A INOVACÍ.....	53
4.3	HODNOCENÍ KLASTROVÝCH POLITIK	56
5	ZÁVĚR	63
	Seznam použité literatury	65
	Seznam zkratk.....	69
	Prohlášení o využití výsledků diplomové práce	71
	Seznam tabulek.....	72
	Seznam grafů	72
	Seznam obrázků.....	72
	Seznam příloh	73

1 ÚVOD

Klastry představují nový pohled na formulaci a realizaci politiky ekonomického rozvoje ve vyspělých a rozvojových zemích světa. Teorie klastrů je výsledkem zkoumání konkurenceschopnosti a současně prostředkem jejího dosahování. Formování klastrů je významnou součástí hospodářského rozvoje.

Předmětem dané diplomové práce je zpracování problematiky klastrů a klastrových politik. K řešení dané problematiky se dospěje především na základě studia odborné literatury.

Východiskem diplomové práce „Srovnání klastrových politik EU a Ruska“ je teze o kladném příspěvku klastrů k hospodářskému rozvoji, kterou bereme jako danou. Z této teze byla stanovena pracovní hypotéza, která vyjadřuje určité pochyby o tom, že za současné sociálně-ekonomické situace v Ruské federaci by bylo možné plně rozvinout potenciál klastrů na jejím území.

Cílem této diplomové práce je popsat a provést srovnání klastrových politik Evropské unie (dále jen EU) a Ruska. Dílčím cílem práce je pak vymezení základních charakteristik klastrových politik v rámci EU a v Rusku a charakteristika vybraných klastrů v Rusku. Překládaná práce se snaží objasnit některá základní fakta, s cílem pokusit se také nalézt možnou odpověď na budoucí vývoj klastrové politiky v Rusku.

První kapitola je věnována klastrovým politikám EU. Je rozdělena do tří menších částí, přičemž první z nich se věnuje vysvětlení pojmu klastr. Je to skupina vzájemně provázaných firem a odvětví, jejichž vazby navzájem posilují a zvyšují jejich konkurenční výhodu. V této definici přitom za konkurenční výhodu považujeme schopnost firmy nebo odvětví působit na globálních trzích. Proto je důležité geografické hledisko. V druhé podkapitole je popsána politika hospodářské a sociální soudržnosti EU a její vliv na rozvoj klastrů. Třetí podkapitola se zaměřuje na klastrové iniciativy v EU a ve světě, které představují formu organizovaného úsilí pro zvýšení růstu a konkurenceschopnosti klastrů v regionech. Můžeme se s nimi setkat nejen ve vyspělých, ale i v rozvojových nebo dokonce transformujících se ekonomikách. Prostřednictvím těchto iniciativ se na rozvoji klastrů podílejí také mezinárodní instituce a seskupení, jako je např. UNIDO, OECD, Světová banka, Institut konkurenceschopnosti a další.

Druhá kapitola se zabývá klastry a jejich podporou v Rusku. Je rozdělená do šesti menších částí. V úvodu je popsána ekonomická charakteristika země. Dále je představena regionální

politika v Ruské federaci. Potom jsou stručně popsány dokumenty přijaté na podporu klastrů a jsou uvedené příklady úspěšných klastrů v Povolžském regionu. Na závěr druhé kapitoly je provedeno krátké srovnání klastrových politik některých vybraných zemí Společenství nezávislých států.

Třetí kapitola obsahuje vyhodnocení klastrových politik a závěry, které jsou výsledkem této diplomové práce. Hodnocení bude provedeno na základě porovnávací metody. Ke zpracování této práce byly použity informace čerpané z odborné literatury a z internetových stránek zabývajících se tematikou klastrů. Pro svou práci jsem se snažila zpracovávat informace především ze zdrojů, které zastávaly nestranný postoj a jejich informace byly ověřitelné hned z několika dalších zdrojů. Byla přitom použita Metoda analýzy informačních zdrojů týkajících se problematiky klastrů a syntéza poznatků zaměřených k tématu práce.

2 KLASTROVÁ POLITIKA V EU

Ekonomové už dlouho zaznamenávají, že konkrétní regiony se specializují na konkrétní činnosti, a že firmy zabývající se stejnou nebo příbuznou činností mají tendenci vytvářet různá seskupení s cílem zvýšit jejich produktivitu (OECD 2007). Klastry, neboli „odvětvová seskupení firem“ se staly v posledních letech velmi populárním pojmem v teorii i praxi lokálního a regionálního rozvoje (Skokan 2004). Koncepce klastrů není v regionální ekonomii nová. Již v roce 1890 poznamenal významný britský ekonom Alfred Marshall, že *průmyslová odvětví jsou často místně koncentrována a získávají značné přínosy z externalit*. Důvodem byly lokalizační úspory, které se projevovaly např. jako přitažlivost pro firmy dodávající vstupy nebo specializované služby pro tato odvětví, specializovaná pracovní síla s nezbytnými znalostmi a dovednostmi pro odvětví firmy, předávání znalostí a technického pokroku mezi firmami. Lokalizační úspory tak zvyšovaly konkurenceschopnost odvětví v oblasti a v samém důsledku přinášely výhody ve výrobě a obchodu (Skokan 2004).

Klaster lze definovat jako soubor regionálně propojených firem (obchodních společností) a přidružených institucí a organizací – zejména institucí terciárního vzdělávání, jejichž vazby mají potenciál k upevnění a zvýšení jejich konkurenceschopnosti. Zúčastněné firmy si navzájem konkurují, ale současně jsou nuceny řešit řadu obdobných problémů, např. spolupráce s výzkumnými a vývojovými kapacitami, nedostatečné zdroje na výzkum, vzdělávání zaměstnanců, přístup ke stejným dodavatelům apod. (Skokan 2004). Díky této spolupráci mohou firmy překonat řadu svých omezení a získat tím konkurenční výhodu.

Samotná existence klastrů příznivě ovlivňuje konkurenceschopnost podniků a ekonomickou úroveň regionu, případně země, a to díky růstu produktivity, k němuž dochází prostřednictvím jednoduššího přístupu ke specializovaným dodavatelům, znalostem a informacím (OECD 2007). Prostřednictvím klastrů může být rozšířena také inovační základna. Vzhledem k tomu, že v rámci klasteru jsou lokálně dostupnější zkušenější pracovníci, celkové potřebné zdroje a specializované služby, existují předpoklady pro vznik dalších podnikatelských subjektů, jejichž cílem je hlubší spolupráce při inovacích a dalším rozvoji klasteru. Nezbytnou součástí klasteru jsou často také univerzity, které mají díky takovému zapojení lepší přehled o potřebách průmyslu či daného odvětví, což poté promítají do zaměření své vzdělávací a výzkumné činnosti. Efektivita vynaložených finančních prostředků z veřejných i soukromých zdrojů je tak vyšší, než když by byla činnost vzdělávacích a výzkumných institucí realizována

izolovaně. Slabou stránkou řady evropských ekonomik je nedostatečné financování odborného vzdělávání a výzkumu ze soukromých zdrojů (Steinmetzová 2008).

Vědecký výzkum tak může být v rámci klastru o mnoho efektivnější, než když je realizován bez zpětné vazby a zainteresovanosti soukromých subjektů na jeho výsledcích. V zemích střední a východní Evropy však nejsou v praxi vztahy mezi soukromým sektorem a univerzitami adekvátně rozvinuty. Nové členské země EU například zaostávaly v roce 2007 v počtu zaregistrovaných patentů na obyvatele (Steinmetzová 2008).

Klastry nejsou stabilní v průběhu času a mají tendenci se průběžně měnit. Příkladem může být Marche Music klaster v Itálii, který se přeorientoval z tradiční výroby akordeonů na výrobu elektrických domácích spotřebičů. Existuje mnoho dalších příkladů tohoto typu, což naznačuje, že úspěšné a konkurenceschopné klastry se objevují samy, protože úspěch určitého klastru závisí na jeho schopnosti přizpůsobit se změnám (EC 2008).

Evropská komise (dále jen EK) vymezila klaster jako *„skupiny nezávislých firem a přidružených institucí, které: spolupracují a soutěží; jsou místně koncentrované v jednom či několika regionech, i když tyto klastry mohou mít globální rozsah; jsou specializované v konkrétním průmyslovém odvětví provázaném společnými technologiemi a dovednostmi; jsou buď znalostní nebo tradiční“* (EC 2008). EK tvrdí, že klastrování (proces vyvolaný a vedený trhem) má kladný vliv na inovace a konkurenceschopnost, vytváření dovedností a informace, růst a dlouhodobou podnikatelskou dynamiku.

V poslední době vznikla celá řada různých definic klastrů. Začalo se hovořit o odvětvových, průmyslových, podnikových, inovačních, na znalostech založených a dalších klastrech.

OECD definuje podnikové klastry takto: „Podnikové klastry jsou geografická soustředění podobných, příbuzných nebo komplementárních podniků, které mají aktivní kanály pro obchodní transakce, komunikaci a dialog, a které jsou vystaveny společným příležitostem či hrozbám“ (OECD 2001).

Jiná definice uvádí, že klastry lze vymezit jako geograficky soustředěná odvětví, která získávají svoji výkonnostní a konkurenční výhodu tím, že využívají umístění v určité lokalitě a všech faktorů, které s tím souvisí. V této definici je za konkurenční výhodu považována schopnost firmy (odvětví) působit na globálních trzích, přičemž odvětví je zde chápáno v užším slova smyslu specifickým druhem zboží či služeb. Geografickou soustředěností klastru se rozumí

dosažitelná vzdálenost, tj. oblast, kam lze vycestovat v rámci jednoho pracovního dne (Skokan 2004).

Klastry se vyskytují v malých a velkých ekonomikách, ve venkovských i městských oblastech, ve vyspělých i rozvíjejících se ekonomikách a jsou důležitou součástí evropské ekonomické reality. Na základě analýzy, kterou provedla Evropská klastrová observatoř, lze předpokládat, že zhruba 38 % evropských zaměstnanců pracuje v podnicích, které jsou součástí klastru. V některých oblastech tento podíl přesahuje 50 %, zatímco v jiných je pouze okolo 25 % (EC 2008). Dle mého názoru lze předpokládat, že klastry patří mezi nejvýznamnější mikroekonomické faktory, které ovlivňují úroveň prosperity regionu.

Vedle pojmu klastr se často objevuje pojem „klastrová iniciativa“. Klastrové iniciativy (KI) představují formu organizovaného úsilí pro zvýšení růstu a konkurenceschopnosti klastrů v regionu, která zahrnuje firmy v klastru, zástupce veřejného sektoru (vlády), výzkumnou a vzdělávací komunitu a další spolupracující instituce (Solvell 2003). Podle definice může být za KI považována jen iniciativa, které se současně účastní firmy a alespoň jedna další strana z „trojité šroubovice“ průmysl-vláda-univerzita (Pavelková 2009). Klastrové iniciativy se stávají nejdůležitější složkou v procesu zvyšování růstu a konkurenceschopnosti klastru. Pojem klastrová iniciativa je používán také k označení projektu na rozvoj klastru nebo klastrové organizace. Klastrová organizace je konkrétní právnickou osobou založenou za účelem řízení a rozvoje klastru.

Já si pod pojmem klastr představím seskupení několika firem v daném odvětví a území, kde můžeme najít špičkové vědce, vůdčí podniky a kvalifikovaný personál, které pracují na konkrétních projektech za účelem dosažení společných cílů. Pokud mluvíme o předpokladech, které jsou nutné pro úspěšné rozvinutí klastrů, tak půjde především o čtyři důležité faktory, které mají vliv na činnosti klastrových iniciativ. Tyto předpoklady jednak souvisejí s dispozičními možnostmi pro vznik potenciální spolupráce mezi subjekty, které by se klastrové iniciativy mohly účastnit, ale důležitá je také kvalita potenciálních vazeb. Hodnotí se tak již zmíněné množství a kvalita lokálních dodavatelů, dále dostupnost lokálních zdrojů a dostupnost místních služeb v oblasti výzkumu a vývoje (Steinmetzová 2008). I přesto, že klastr přináší do regionu vyšší zaměstnanost, hospodářský růst a inovační myšlenky, zejména v prvních letech své existence, studie Brenner, Gildner (2006) upozorňuje, že pozitivní vztah mezi klastry a ekonomickou výkonností může s časem zanikat (EC 2008).

Zpráva Evropské komise ze 17. října 2008 konstatuje, že *Unie netrpí nedostatkem klastrů, avšak kvůli trvalé roztržitému trhu, slabým vazbám mezi průmyslem a výzkumem a nedostatečné spolupráci nemohou klastry v EU vždy dosáhnout potřebného kritického množství a inovačních kapacit, aby se vyrovnaly s globální konkurencí a získaly světovou úroveň* (EC 2008). Proto evropská klastrová politika má za cíl převádět existující regionální silné stránky a aktiva do rozvoje nových trhů a průmyslových odvětví. Tvůrci politik na všech úrovních by se měli zaměřit na zajištění nejlepších rámcových podmínek příznivých pro inovace, excelenci a spolupráci v celé EU (EC 2008).

K podpoře tohoto přístupu je zapotřebí společného úsilí, aby bylo dosaženo lepší součinnosti a doplňkovosti mezi jednotlivými politikami, programy a iniciativami. Základní úlohou Komise při podpoře excellence klastrů je doplňovat regionální a národní klastrové politiky tím, že bude dále odstraňovat překážky obchodu a mobility v EU. Dobře fungující vnitřní trh nabízí nejlepší podmínky pro více nadnárodní spolupráce a mobility investic, výzkumných pracovníků a vysoce kvalifikovaných osob, což je nezbytným předpokladem pro rozvoj silných klastrů v EU (EC 2008).

EU se snaží podporovat výzkum a technologický rozvoj, který má směřovat ke konkurenceschopnosti a inovacím. Proto bylo rozhodnuto, aby v rámci výzkumu, vývoje a inovací došlo k navýšení celkových výdajů. Ty by měly v roce 2010 dosáhnout zhruba 3% HDP členských států. Dvě třetiny této nové částky by měly pocházet ze soukromého sektoru. K dosažení tohoto cíle by měly investice do výzkumu každoročně růst průměrným tempem 8 %, přičemž tempo růstu veřejných výdajů by mělo činit 6% a roční tempo růstu soukromých investic by mělo činit 9 %. K vytvoření efektivního rámce pro podporu klastrů v Evropské unii navrhla Komise mimo jiné (EK 2008a):

- zřídit Evropskou politickou skupinu pro klastry na vysoké úrovni, která by dále vylepšovala způsoby asistence a podpory členským státům při tvorbě klastrů světové třídy;
- rozvinout Evropskou klastrovou observatoř v plně kvalifikovanou službu pro klastry a inovativní podniky.

V roce 2008 ustanovila EK Evropskou skupinu pro klastrovou politiku, které předsedá bývalá ministryně hospodářství Slovinka Tea Petrin. Tato skupina má mandát poskytovat poradenství Evropské komisi a členským státům EU za účelem podpory intenzivnějšího rozvoje klastrů světové úrovně v EU. Zástupci evropských orgánů se mohou účastnit setkání a činností

skupiny jako pozorovatelé. Skupina byla zřízena na přechodnou dobu 18 měsíců a má 20 členů. Skupina má za úkol zpracovat pro EK praktická a konkrétní politická doporučení. Práce této skupiny bude zaměřena na čtyři hlavní témata, kterými jsou mezinárodní klastrová spolupráce, role klastrů na poli nových průmyslových odvětví, efektivnost klastrových politik, iniciativ a klastrových organizací a synergie mezi nástroji Evropských společenství na podporu klastrů. V období od dubna 2009 do září 2010 bude skupina zasedat čtyřikrát a uskuteční dvě zahraniční cesty s cílem prozkoumat, jak země mimo EU podporují rozvoj klastrů ve světě. Na základě diskusí v průběhu těchto setkání musí skupina formulovat 3 až 5 politických doporučení pro každé ze čtyř hlavních témat, které budou předány Komisi do konce volebního období i v souvislosti s konferencí, která se bude konat na podzim roku 2010.

Výdaje na výzkum a technologický rozvoj vyjádřené v procentech HDP se sice stále zvyšují, ale pouze nepatrně, a při hodnotě 1,9 % HDP jsou stále značně vzdáleny od lisabonského cíle, tj. 3 %. Zatímco jsou investice podniků do výzkumu a technologického rozvoje stále velmi nedostatečné, objevují se náznaky, že se i veřejné investice do tohoto odvětví dostávají pod tlak.

Význam klastrů stále jasněji roste v období prohlubujícího se procesu globalizace světové ekonomiky, která vyvolává unifikační tlak na jednotlivé ekonomiky. Země se totiž odlišují rozdílnou úrovní specializace, konkurenceschopnosti a dynamiky průmyslového rozvoje. V podmínkách, kdy dochází k napodobování úspěšných podnikatelských aktivit ze strany konkurence, mohou klastry uchovat regionální (a tím i národní) specifika, a to prostřednictvím vyšší konkurenceschopnosti klastrově organizovaných odvětví a funkčních průmyslových klastrů. Politiky na evropské a národní úrovni by se měly vzájemně prolínat, podporovat a doplňovat. Dle mého názoru všechny tyto dílčí kroky by měly pomoci zlepšit využití hospodářského potenciálu EU a posílení její konkurenceschopnosti na světovém trhu.

2.1 PODPORA KLASTRŮ V PROGRAMECH EU

Výzkum a inovace přímo přispívají k lepší životní úrovni jednotlivců i k blahobytu společnosti jako celku. Opatření podporující výzkum a technologický vývoj přijalo Společenství až v polovině 80. let 20. století. Hlavním podnětem byl prohlubující se rozdíl v dynamice inovačního procesu a zaostávání odvětví a oborů, které jsou závislé na rozvoji vědy a výsledcích

výzkumu. Byly to především informační technologie, biotechnologie a výroba nových materiálů, v nichž se země Evropské unie staly silně závislé na dovozu.

Jednotný evropský akt v roce 1986 poprvé zakotvil výzkum a technologický rozvoj jako samostatnou politiku Společenství a stal se tak počátkem koordinovaného postupu ve výzkumu a technologickém vývoji. V Maastrichtské smlouvě z roku 1992 se Společenství zavazuje posilovat vědecké a technologické základy evropského průmyslu a rozvíjet jeho mezinárodní konkurenceschopnost a podporovat všechny k tomu nezbytné výzkumné činnosti. Současná evropská výzkumná politika a zavádění evropských výzkumných programů jsou povinností vyplývající z Amsterodamské smlouvy z roku 1997.

Programy na podporu klastrů a regionální specializace na národní a evropské úrovni pocházejí z jedné ze tří hlavních politických oblastí: regionální politiky, inovační politiky a průmyslové politiky. Všechny tři oblasti prošly změnami v politické orientaci od přístupu shora-dolů a podpory jednotlivých odvětví směrem k politikám, které podporují spolupráci, kooperaci a zapojení více aktérů a subjektů do jednotlivých procesů. Právě tyto trendy vedly k většímu politickému zájmu o programy podporující rozvoj klastrů a posílení regionální specializace s cílem zlepšit konkurenceschopnost a inovační kapacitu (OECD 2007).

Klastry jsou důležitým nástrojem rozvoje konkurenceschopnosti ekonomiky a ekonomického růstu na regionální a mezinárodní úrovni. V současné době je jejich rozvoj podporován EU prostřednictvím různých programů. Víceleté mechanismy financování výzkumu a vývoje jsou zakotveny ve Smlouvě ustavující Evropské hospodářské společenství. Rámcové programy pro vědu a výzkum jsou největším nástrojem komunitárního financování vědy a výzkumu na evropské úrovni, které mají stanovené vědecké a technické cíle. Rámcové programy (RP) soustřeďují prostředky vždy na několik vybraných prioritních směrů. Existuje celá řada konkrétních specifických programů přijatých jako součást rámcových programů.

Po roce 2005 přijala EK v souvislosti s obnovou Lisabonské strategie řadu strategických dokumentů pro specifikaci a implementaci cílů navržených pro zvyšování konkurenceschopnosti, ve kterých explicitně klade důraz na podporu rozvoje klastrů. Na úrovni Společenství jsou navrženy dva související rámcové programy: Sedmý RP pro výzkum a technologický rozvoj a RP pro konkurenceschopnost a inovace.

RP pro konkurenceschopnost a inovace 2007 – 2013 je souvislou odpovědí na cíle obnovené Lisabonské strategie (Rozhodnutí Evropského parlamentu a Rady 2006):

„...posilování sektorově specifických inovací, klastrů a aplikací inovačního managementu...“

RP pro konkurenceschopnost a inovace je především zaměřen na malé a středně velké podniky od high-tech společností po tradiční mikro- a rodinné podniky, které tvoří většinu podniků v Evropě. Program je řízen společně GR EK pro obchod, Evropskou investiční bankou a Evropským investičním fondem. Finanční prostředky jsou distribuovány konečným příjemcům na individuální bázi (Rozhodnutí Evropského parlamentu a Rady 2006).

Rámcový program pro konkurenceschopnost a inovace se skládá ze tří hlavních částí:

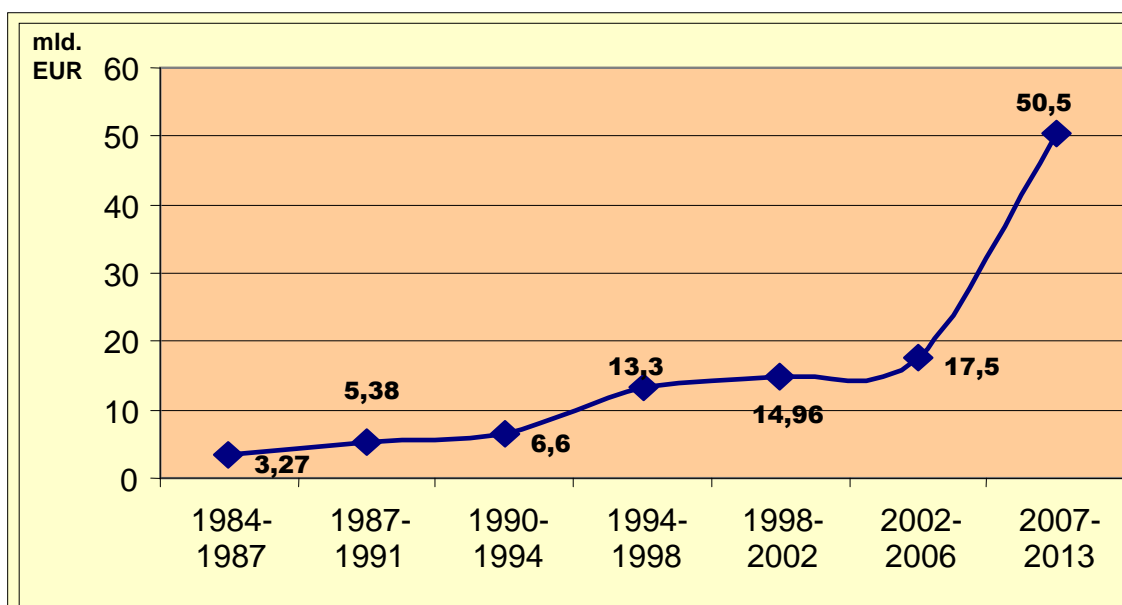
- a) program pro podnikání a inovace soustřeďuje v sobě intervenční akce, které byly dříve prováděny v rámci víceletého programu pro podnik a podnikavost na jedné straně a environmentálních programů LIFE na straně druhé;
- b) program na podporu politiky informačních a komunikačních technologií, jehož podstatou je stimulovat nové trhy elektronických sítí, digitálního obsahu a technologií;
- c) program Inteligentní energie, jehož smyslem je podporovat širší využívání nových a obnovitelných zdrojů energie, zvyšovat energetickou účinnost, diverzifikovat energetické zdroje a sladovat energetický regulační rámec v EU. Celkovým cílem programu je tak přispívat k zajištění bezpečné a udržitelné energie pro Evropu a současně posilovat její konkurenceschopnost.

Podle mého názoru je nový evropský rámcový program sám o sobě úspěchem. Je delší, jednodušší a disponuje větším rozpočtem. Lidé jsou si stále více vědomi výhod, které program a výzkum společnosti přináší. RP pro konkurenceschopnost a inovace patří mezi významné nástroje EU pro podporu malých a středních podniků, a to zejména těch, kteří se věnují inovacím.

Na období od 1. ledna 2007 do 31. prosince 2013 byl schválen Sedmý rámcový program pro výzkum a technologického rozvoj, který přináší velmi výraznou změnu do dosavadní řady rámcových programů. Poprvé je velká část celkového rozpočtu rámcového programu věnována na podporu základního výzkumu. Jeho hlavním cílem je prostřednictvím podpory výzkumu, vývoje, inovací, mobility výzkumníků a specifických typů projektů podporujících spolupráci firem a výzkumu posílit konkurenceschopnost Evropy a tím přispět k naplnění cílů Lisabonské strategie. Evropská Komise si je vědoma skutečnosti, že celkové náklady na vědu a výzkum

v EU stále nedosahují výše, kterou poskytují její světoví konkurenti, proto neustále navyšuje rozpočty určené pro rámcové programy. Rozpočet Sedmého RP představuje při cenách roku 2007 63% nárůst oproti Šestému RP (více viz Graf 2.1). Hlavním rysem Sedmého RP pro výzkum a technologický rozvoj je podstatné zjednodušení jeho fungování ve srovnání s předcházejícími programy. Zjednodušení se bude týkat celého financování, včetně zjednodušení schémat financování, administrativních pravidel a postupů rovněž jako srozumitelnosti a praktické použitelnosti dokumentů (EP 2006).

Graf 2.1: Dynamika rozpočtů rámcových programů

Zdroj: http://www.euroskop.cz/gallery/38/11663-7_rp.pdf, vlastní úprava

Podpora priorit Sedmého RP by měla usilovat o rozvoj plného potenciálu nových a stávajících center excelence a o zvýšení investic do lidského kapitálu, především prostřednictvím vzdělávání výzkumných pracovníků na vnitrostátní úrovni a vytváření podmínek na získávání výzkumných pracovníků, kteří byli vyškoleni v zahraničí.

Sedmý RP sestává ze čtyř specifických programů (Úřad vlády ČR 2008):

- a) specifický program „Spolupráce“ podporuje cílově orientovaný výzkum, tedy výzkum vycházející z potřeb společnosti. Tento program je rozčleněn na deset tematických priorit, které mají jasnou návaznost na tematické spektrum Šestého RP;

- b) specifický program „Myšlenky“ podporuje mezní badatelský výzkum. V tomto programu tedy nejsou stanovena žádná výzkumná témata, nýbrž jsou vymezeny výzkumné oblasti a obory;
- c) specifický program „Lidé“ podporuje celoživotní vzdělávání výzkumníků;
- d) specifický program „Kapacity“ si klade za cíl posílit výzkumné kapacity Evropského výzkumného prostoru.¹ Podporuje rozvoj výzkumných infrastruktur, výzkum ve prospěch malých a středních podniků, propojování znalostních regionů a rozvoj výzkumného potenciálu.

Musím zdůraznit, že inovace v rámci klastru zajišťují rozvoj výrobků s vyšší přidanou hodnotou. Když se do inovací zapojí více firem, mohou se tak dělit o náklady na vývoj nových výrobků a technologií. Sedmý RP zavádí nově Iniciativu „Regiony znalostí“ jako součást činnosti Evropského výzkumného prostoru. Iniciativa usiluje o posílení výzkumného potenciálu evropských regionů pomocí strategií zaměřených na výzkum tím, že bude podporován rozvoj klastrů orientovaných na výzkum, které sdružují univerzity, výzkumná střediska, podniky a regionální orgány (EC 2008). Členské státy mohou tedy počítat s velkou podporou výzkumu a inovací, včetně rozvoje klastrů z různých nástrojů EU. Akce v této oblasti by měly usnadňovat vytváření i rozšiřování těchto regionálních klastrů, posilovat kapacity pro investice do výzkumu a vývoje, a podporovat přeshraniční regionální spolupráci ve výzkumu bez ohledu na to, zda účastníci se regiony spadají pod konvergentní cíl (regiony s HDP pod 75 % průměru EU). A to vše za účelem napomáhání regionálnímu rozvoji v Evropě (EC 2008).

V rámci zvláštní činnosti „Regiony znalostí“ se bude usilovat o dosažení součinnosti s regionální politikou Společenství, jakož i s příslušnými národními a regionálními programy, zejména pokud jde o nejvzdálenější regiony (EP 2006).

2.2 PODPORA KLASTRŮ V POLITIKÁCH EU

Klastrová politika není izolovaná, nezávislá ani definovaná disciplína. Zahrnuje všechny politiky, které ovlivňují rozvoj klastrů. Může být samostatně definována nebo může být součástí

¹ Evropský výzkumný prostor (dále jen ERA) měl by seskupit a zintenzivnit výzkumné úsilí na úrovni EU a koordinovat ho s národními a mezinárodními iniciativami. ERA by měla vést a usměrňovat celoevropské aktivity v oblasti výzkumu a inovační politiky, a zajišťovat tak příznivou budoucnost pro ekonomiku a konkurenceschopnost všech členských států.

jiných politik: regionální a průmyslové politiky, politiky pro MSP, politiky lákání PZI, vědecké, výzkumné a inovační politiky. Na úrovni regionální politiky cílem je podpořit rozvoj ve slabších regionech a revitalizovat upadající klastry. Prostřednictvím klastrových politik se hlavní pozornost přesouvá ze snižování nákladů (dotace a daňové úlevy) na podporu inovací a modernizace založenou na nových partnerstvích). Politiky lákání PZI se zaměřují na klastry a investice, které jsou zasazeny do daného prostředí. Politika výzkumu a inovací podporuje klastry s intenzivní výzkumnou činností.

Země, které nemají oficiální název pro klastrovou politiku, mohou mít širokou škálu politik působících na klastry (Pavelková 2009). Klastrové politiky jsou implementovány veřejnými subjekty za účelem podpory vzniků a zvýšení sociálně-ekonomických užitků vyplývajících z jejich působení.

Hlavní úlohou průmyslové politiky na úrovni EU je aktivně vytvářet správné rámcové podmínky pro rozvoj podniků a inovace, aby byla EU atraktivní pro investice a vytváření pracovních míst v průmyslu, a přitom brát v úvahu, že většinu podniků tvoří malé a střední podniky.

Klastry nabízejí malým a středním podnikům příznivé prostředí pro inovace a rozvoj vazeb s velkými společnostmi a mezinárodními partnery. Začleňování dynamických a inovačních malých a středních podniků do klastrů významnou měrou přispívá ke zvyšování úrovně excelence a inovací klastrů. Tvůrci politik by proto při vytváření klastrových politik měli brát ohled na vysoký potenciál malých a středních podniků.

Klastry a klastrové organizace hrají důležitou roli v rámci politik Společenství na podporu podnikání a inovací. Jak je uvedeno v RP pro konkurenceschopnost a inovace, opatření v souvislosti s inovacemi mohou zahrnovat „podporu specifických inovací pro určitá odvětví, podporu klastrů, inovačních sítí, veřejně-soukromého partnerství a spolupráci s příslušnými mezinárodními organizacemi.“ Podle tohoto ustanovení byla zahájena iniciativa Europe INNOVA, která je zaměřená na „vývoj a zkoumání nových typů inovačních služeb“. Proto role Komise na podporu klastrů také zahrnuje opatření, jejichž cílem je podporovat inovace, které se objevují v malých a středních podnicích a jejich účast v klastrech.

Evropská unie disponuje výjimečně silným inovačním potenciálem. Disponuje kreativními lidmi a může stavět na své kulturní rozmanitosti. Položila základy pro jeden z největších jednotných trhů na světě, na němž lze obchodovat s inovativními výrobky a službami ve velkém.

Evropská komise formuluje, ovlivňuje a ve vhodných případech realizuje politiky a programy, jejichž cílem je posílení inovací v Evropě. Komise se snaží zajistit, aby se inovacím dostalo důkladného porozumění a při jejich realizaci byl uplatňován komplexní přístup, což přispěje ke zvýšení konkurenceschopnosti, udržitelnosti a k vytváření nových pracovních příležitostí. Členské státy podnikají kroky ve prospěch inovací v rámci národních programů reforem.

Pro potřeby hodnocení inovační pozice Evropské unie vůči zbytku světa, jejích jednotlivých členských zemí vůči průměru EU a konečně, i k hodnocení trendů byl vypracován systém hodnocení, nazvaný Evropský inovační zpravodaj (dále jen EIS).² Zdrojem statistických dat Zpravodaje jsou v převážné míře oficiální, mezinárodně respektované statistické zdroje (EUROSTAT, OECD apod.), prověřované co do své spolehlivosti, mezinárodně standardizované a tedy mezinárodně srovnatelné.

Okolnosti, které vyvolaly potřebu mechanismu, umožňujícího systematické hodnocení inovační výkonnosti Evropské unie, jsou zároveň okolnostmi, které přiměly vlády členských států EU a výkonné orgány EU nejen k zesílené podpoře inovací a inovačních procesů, zejména v rámci vědecko-výzkumné a průmyslové politiky, ale i k vypracování a přijetí inovační politiky jako takové (Exelová 2007). Ale je poněkud přehnané používat výraz „politika Společenství“ v oblasti inovací, protože se jedná spíše o soubor koordinovaných opatření a činností.

Přestože již dochází k propojování iniciativ na vnitrostátní úrovni a úrovni Společenství, je zapotřebí dalších činností, aby výstupy z veřejných a soukromých institucí pro výzkum a technologický rozvoj odpovídaly potřebám podniků (ER 2006). Rozdíly v inovacích přetrvávají uvnitř Evropy, protože Unie není často schopná přeměnit znalostní a technologický rozvoj na obchodní výrobky či procesy.

Politika soudržnosti může pomoci vyřešit hlavní problémy, které stojí za nízkou výkonností Evropy v oblasti inovace, včetně neúčinných inovačních systémů, nedostatečné podnikatelské dynamiky a pomalého přijímání informačních a komunikačních technologií podniky (EK 2006). Právě proto mohou klastry počítat s významnou podporou evropské politiky soudržnosti, pro kterou vytyčila EU v novém plánovacím období 2007-2013 následující tři priority: konvergence, regionální konkurenceschopnost a zaměstnanost, územní spolupráce. Cíle politiky

² Zpravodaj a jeho metodika byly připraveny na základě požadavku ER z jejího jarního zasedání v roce 2000 v Lisabonu. Jeho úkolem je přispět k tzv. otevřené metodě koordinace národních politik v rámci EU. EIS je považován za účinný nástroj pro benchmarking inovačních politik.

HSS jsou naplňovány prostřednictvím Strukturálních fondů, Fondu soudržnosti a dalších nástrojů (tzv. Iniciativ Společenství a inovačních akcí) s celkovým rozpočtem cca 347 miliard EUR. Strukturální fondy mohou podporovat operace následujících typů:

- přímé investice do vytváření nových pracovních příležitostí;
- služby pro malé firmy (poradenství, zahájení podnikání, zakládání nebo záchrana stávajících firem, finanční inženýrství, transfer technologií, marketing, certifikace, atd.) s cílem rozvinout regionální a místní potenciál a diverzifikovat hospodářské aktivity;
- výzkum a rozvoj, technologické inovace;
- infrastruktura pro vzdělávání a zdravotnictví, osobní služby;
- přeshraniční a nadnárodní spolupráce, výměna zkušeností;
- rozvoj nových kvalifikací, např. za účelem zvýšení adaptability vůči změnám na pracovním trhu;
- přizpůsobení struktury školení a zaměstnanosti.

Podle nařízení o Evropském fondu pro regionální rozvoj jednou z priorit fondu v rámci cíle „Konvergence“ je výzkum a technologický rozvoj, inovace a podnikání, včetně „zlepšení propojení mezi malými a středními podniky, institucemi terciárního vzdělávání, výzkumnými institucemi a výzkumnými a technologickými středisky, rozvoje obchodních sítí, veřejně-soukromého partnerství a zainteresovaných skupin, podpory poskytování obchodních a technologických služeb skupinám malých a středních podniků a podpory podnikání a inovací v malých a středních podnicích prostřednictvím nástrojů finančního inženýrství“. Evropský sociální fond v rámci cíle „Konvergence“ a „Regionální konkurenceschopnost a zaměstnanost“ rovněž podporuje aktivity členských států jako jsou například vytváření sítí mezi vysokoškolskými institucemi, výzkumnými a technologickými středisky a podniky. V rámci cíle „Evropská územní spolupráce“ jsou klastry, inovace, malé a střední podniky jednou z důležitých priorit (EC 2006).

Mezi investicemi, které budou vynaloženy v období 2007-2013, figurují inovace pro všechny regiony i členské státy jako prioritní odvětví, protože investice do inovací umožní zajistit trvalý hospodářský růst. K dosažení tohoto cíle je rozvíjení klastrů jedním z prostředků, kterých regiony využívají.

Inovace mají silný regionální rozměr. Politika soudržnosti by měla regionům pomoci identifikovat jejich silné a slabé stránky, aby se mohly rozhodnout, jaké oproti jiným regionům mají komparativní výhody.

Základním dokumentem, který stanovil hlavní orientaci a cíle politiky soudržnosti EU v novém plánovacím období 2007-2013, jsou Strategické obecné zásady Společenství pro soudržnost, které mimo jiné kladou důraz na vytváření pólů excelence, které propojí malé a střední podniky v oblasti pokrokových technologií, výzkumná a technologická pracoviště, a na rozvoj regionálních klastrů soustředěných kolem velkých podniků nebo klastrů inovačních podniků (Rada EU 2006).

Ve Sdělení Komise ke strategickým obecným pokynům Společenství 2007-2013 přijatých v červenci 2005, jsou rozvoj regionálních klastrů soustředěných kolem velkých podniků nebo klastrů inovačních podniků a podnikatelské služby pro potřeby klastrů zmíněny mezi hlavními aktivitami podporujícími konkurenceschopnost a inovace v evropských regionech (EK 2005). Mnoho členských států přijalo specifická opatření na podporu klastrů nebo oznámilo jejich přijetí v Národních programech reform.

V České republice je klastrům věnována velká pozornost. V rámci Operačního programu Průmysl a podnikání byl vytvořen program podpory KLASTRY - pro vyhledávání vhodných firem pro klastry a zakládání a rozvoj klastrů (období 2004 - 2006). Aktuální program Spolupráce v rámci OP Podnikání a inovace navazuje na program Klastry OP Průmysl a podnikání. Hlavními plánovanými změnami jsou rozšíření podporovaných aktivit a způsobilých výdajů, zvýšení maximální částky podpory na projekt a nárůst peněz určených do programu. Cílem programu Spolupráce je podpora vzniku a rozvoje kooperačních odvětvových seskupení – klastrů, pólů excelence a technologických platforem jako nástrojů rozvoje konkurenceschopnosti ekonomiky a ekonomického růstu na regionální, nadregionální a mezinárodní úrovni. Aktivita klastrů musejí být zaměřeny na rozvoj inovací a mezinárodní konkurenceschopnosti. Z tohoto pohledu musí klastry prokázat permanentní vazby na výzkumně-vývojovou základnu a vzdělávací zařízení. Navíc musí klastry jasně definovat sektor působnosti a obsahovat potřebné kritické množství společností koncentrovaných v určité geografické oblasti. Další plánovanou aktivitou jsou póly excelence jako vysoce inovativní kooperační seskupení v oblasti nejmodernějších technologií (MPO 2006).

S růstem mezinárodní konkurence se zvyšuje tlak na dosažení excelence. Silné klastry nabízejí užitečnou kombinaci podnikatelské dynamiky, intenzivních vazeb na prvotřídní znalostní instituce a větší součinnosti mezi účastníky inovačního procesu. Přispívají k budování znalostní ekonomiky a tím zároveň k naplňování cílů lisabonského partnerství pro růst a zaměstnanost. Úsilí o dosažení excelence by proto mělo být přední prioritou.

Základní úlohou Komise při podpoře excelence klastrů je doplňovat regionální a národní klastrové politiky tím, že bude dále odstraňovat překážky obchodu a mobility v EU.

Jedním ze znaků politiky soudržnosti je její schopnost přizpůsobit se konkrétním potřebám a rysům určitých zeměpisných problémů a příležitostí. V rámci politiky soudržnosti je zeměpisný aspekt důležitý. Při přípravě programů a vyčleňování zdrojů na hlavní priority by proto členské státy a regiony měly těmto specifickým zeměpisným podmínkám věnovat zvláštní pozornost (Rozhodnutí Rady EU 2006).

Zkušenosti různých klastrových seskupení ve světě ukazují, že vláda a regionální struktury by měly věnovat pozornost a přijímat opatření zejména k odstraňování tržních selhání a tím vytvořit příznivé prostředí pro rozvoj klastrů a podnikání vůbec. Dotační programy mohou vznik a rozvoj klastrů podpořit; nicméně se ukazuje, že pokud hlavním důvodem pro vznik klastrů byla možnost využití těchto programů, velká část z nich po ukončení dotací zaniká (Pavelková 2009).

2.2.1 Iniciativa PRO INNO Europe

Iniciativa PRO INNO Europe je základem evropské klastrové politiky. Iniciativa spojuje tvůrce politik a zainteresované subjekty v oblasti inovací ze 33 zemí včetně členských států EU. Kombinuje analýzu a benchmarking výkonnosti národních a regionálních inovačních politik s podporou spolupráce mezi národními a regionálními inovačními programy a pobídkami ke společným akcím, jichž se účastní agentury na podporu inovací a příslušní aktéři. Důležitým prvkem inovačních politik členských států se stala politika klastrů, jak je vidět z jejich národních programů reforem. Smyslem je poskytovat znalosti na základě těch nejlepších zkušeností a přispívat k rozvoji nových a lepších inovačních politik v Evropě. Evropská iniciativa PRO INNO má tři hlavní větve:

- politiku analýzy, která využívá existující nástroje, jako jsou inovační diagramy a inovační bodovací tabulky, které rozšiřuje o podrobné informace z členských zemí a regionů pro informaci příslušných aktérů;
- politiku vzdělání, která zahrnuje studie o specifických předmětech v inovačním poli. Stimuluje diskuse mezi zainteresovanými subjekty a experty v oblastech společného zájmu;
- politiku vývoje, která aktivizuje evropské inovační agentury a organizace v INNO síti na INNO akcích.

Součástí této iniciativy je síť zvaná INNO-Nets (BSR InnoNet, CEE-ClusterNetwork, CLUNET a INNET), která se zaměřuje na posílení spolupráce v oblasti klastrových politik, podporu znalostních malých a středních podniků, zhodnocování mezinárodních znalostí, propojování průmyslu a výzkumných institucí a podporu inovací ve službách. Tyto projekty sdružují desítky partnerů z řad ministerstev, regionálních rozvojových agentur a inovačních center.

Čtyři projekty financované v rámci PRO INNO Europe vytvářejí Evropskou klastrovou alianci (European Cluster Alliance, dále jen ECA), jejímž cílem je dále podporovat mezinárodní spolupráci při rozvoji klastrových politik (více viz. příloha č.1). Tato aliance byla založena v září 2006. Aliance představuje významný krok vpřed v oblasti mezinárodní klastrové spolupráce na politické úrovni a jejím cílem je stát se jediným místem na úrovni EU pro iniciování a shromažďování nových myšlenek a praktických nástrojů pro zlepšování klastrové politiky v Evropě. V rámci ECA byla vytvořena poradní skupina na vysoké úrovni pro klastry, která se poprvé sešla 10. – 12. ledna 2007 v Paříži a předsedal ji senátor Pierre Laffitte. V této skupině spolupracovalo celkem 20 zástupců z oblasti politiky, obchodu a administrativy, jejichž cílem bylo další zviditelnění Evropské aliance klastrů, která získala silnou politickou podporu v závěrečných aktech Rady o konkurenceschopnosti, jež zasedala 4. prosince 2006. Tato skupina měla mandát řídit přípravu Evropského klastrového memoranda, které bylo podepsáno v lednu 2008 na Evropské klastrové konferenci organizované švédskou vládou.

Evropské memorandum o klastrech bychom mohli do jisté míry považovat za významný dokument na úrovni EU, který má za cíl podporovat klastry. Tímto dokumentem došlo k uznání důležitosti klastrů pro evropské inovace a globální konkurenceschopnost. Konference intenzivně diskutovala roli inovací a klastrů jako „nástrojů“ posilování konkurenceschopnosti, s důrazem na menší a střední podniky (Evropské klastrové memorandum 2007). Memorandum je adresováno politickým činitelům na národní a evropské úrovni, definuje hlavní cíle klastrových politik v Evropě a posiluje mezinárodní spolupráce klastrů.

Memorandum přiznává, že klastry jsou důležitým hnacím motorem inovací a přispívají ke konkurenceschopnosti a udržitelnému rozvoji evropského průmyslu a služeb a navíc posilují ekonomický rozvoj evropských regionů. Dokument odpovídá na otázku, proč Evropa potřebuje silné klastry založené na inovacích a excelenci, dále pak uvádí, jak mohou vlády napomoci rozvoji klastrů. Memorandum jmenuje dvacet principů pro Evropskou klastrovou politiku. Na závěr pak říká, že *Evropa potřebuje „lepší“ klastrové politiky spíše než „více“ klastrových politik* (Evropské klastrové memorandum 2007).

2.2.2 *Iniciativa EUROPE INNOVA*

Evropská iniciativa INNOVA byla zřízena Evropskou komisí k výměně informací a zkušeností v oblasti inovací mezi podnikovými manažery, investory, univerzitami a výzkumnými ústavy. V současnosti existuje v rámci této iniciativy celkem 11 klastrových sítí, které slouží jako platformy pro existující průmyslové klastry v Evropě ke sdílení zkušeností a transferu nejlepších praktik v klastrovém řízení. Iniciativa má tři prioritní evropské inovační platformy pro nadnárodní klastrovou spolupráci (2009):

- propagace nových nástrojů a konceptů služeb na podporu inovací;
- znalostně-inovační služby;
- ekoinovace.

Vzniklé platformy by měly vyvinout a otestovat nové či lepší podpůrné nástroje pro malé a střední podniky v oblasti inovací. Navržené aktivity v rámci iniciativy se soustředí jak na technologické, tak netechnologické inovace.

EK prostřednictvím iniciativy EUROPE INNOVA zahájila mapování evropských klastrů (více viz. příloha č.2). V této sekci se zpracovává studie pro mapování a analýzu existujících a vznikajících klastrů v Evropě. Navržená studie představuje konsistentní souhrn údajů a bude využívat stejnou metodologii ve všech 27 zemích EU. Studie přispěje ke zvýšení porozumění role klastrů v posilování inovační výkonnosti.

Komise dále také zahájila v oblasti výzkumu a inovací provoz několika sítí, jejichž cílem je často výměna zkušeností s osvědčenými postupy. Z těchto sítí by se však v budoucnosti mohly stát nadnárodní klastry. Aby byla tato spolupráce mezi evropskými klastry stimulována, a aby byl podpořen vznik nových projektů s celoevropským rozměrem, ustavila Komise v červenci 2007 Evropskou klastrovou observatoř (dále jen EKO).

EKO je spravována Centrem pro strategii a konkurenceschopnost na Stockholmské universitě pro ekonomii a je financována Evropskou komisí. Jejím úkolem je shromažďovat statistické údaje, zajišťovat rozvoj ukazatelů pro měření dynamiky evropských klastrů a hodnotit dopad národních a regionálních politik ve vytváření klastrů. Cílem Evropské klastrové observatoře je informovat politické činitele, klastrové odborníky a výzkumníky po celém světě o evropských klastrech a klastrových politikách. K tomu nabízí klastrová knihovna případové materiály a různé články o klastrech, konkurenceschopnosti a klastrové politice. Observatoř pokrývá 27 zemí EU, Island, Norsko, Švýcarsko, Turecko a Izrael.

Analýzou klastrové politiky v Evropě se také zabýval projekt „Europe Innova Cluster Mapping Project“, provedený Oxford Research AS v Norsku. Studie uvádí, že všechny uvedené země mají klastrové politiky na národní nebo na regionální úrovni. Klastrové politiky jsou v řadě zemí stále velmi mladé. Zhruba polovina zemí začala aplikovat klastrovou politiku až po roce 1999. Důležitost klastrové politiky na národní úrovni získává stále více na závažnosti, pouze s některými výjimkami klastry nehrají důležitou roli v definování národní politiky vztahující se k inovacím a technologiím. Oblast, ve které klastry hrají roli, jsou především věda a vzdělání.

2.3 INICIATIVY KLASTRŮ VE SVĚTĚ

Problematika klastrů je významným tématem hospodářské politiky vyspělých i méně vyspělých zemí a nadnárodních organizací již více než dvě desetiletí. Kolébkou klastrů jsou USA, vznikla a vzniká jich tu celá řada, pro názornost uvádím některé z nich: kalifornský vinařský klaster, hollywoodský klaster filmové zábavy, klaster finančních služeb v Minnesotě, klaster optického průmyslu v Arizoně, high-tech klaster v Pittsburghu.

Z konce 90. let minulého století je znám rozsáhlý výzkum klastrů v rámci projektu Národní systémy inovací organizovaného v zemích OECD (OECD 1999, 2001). Zkráceně, zpracované studie potvrzují význam řízení změny, kdy netechnologické inovace jsou klíčové a jsou předpokladem technologických inovací; především inovační klastry (např. obory jako biotechnologie, optoelektronika, telekomunikace, informační technologie) pohánějí ekonomickou výkonnost pomocí doplňkových interakcí; fungování v síti (networking) se stává čím dynamičtější, déle trvající a přesvědčivější, jak rostou vzájemné kontakty a vztahy mezi průmyslem a vědou.

Bylo doporučeno zpracovat všechny tyto jevy do rozvojových politik s nutností monitorovat, zda dochází ke zlepšení inovační politiky a jejího řízení. Byl to nový impuls pro národní vlády, který v mnoha případech byl rozpracován na regionální úroveň a podpora klastrů se tak stala součástí rozvojové strategie daných regionálních vlád. Například, cílem klastrové politiky v Kanadě je zajistit vazby mezi průmyslem, výzkumem a veřejným sektorem na místní, regionální a národní úrovni a je zaměřená na řízení a podporu několika specializovaných klastrových iniciativ (Pavelková 2009).

Klastrová iniciativa potřebuje ideologický rámec, uvnitř kterého může existovat a působit. Je třeba, aby bylo jasně definováno její vymezení a korelace s dalšími politikami a zejména její

implementace v regionální strategii. Toto by mělo být z důvodů transparentnosti sděleno všem relevantním subjektům v rámci regionu. Klastrová iniciativa by měla iniciovat, pomáhat rozvíjet a podporovat spolupráci mezi podniky, univerzitami a výzkumnými a vývojovými institucemi (CLOE 2004).

V současné době jsou klastrové iniciativy ústředním prvkem tvorby průmyslových, regionálních a inovačních politik v celém rozvinutém světě. Klastrové iniciativy postupně převzaly důležitou úlohu při oživení stagnujících klastrů a regionů a při podpoře průmyslových odvětví založených na nových vědeckých poznatcích. V Japonsku jsou na národní úrovni realizovány dva klastrové programy zaměřené na rozvoj průmyslových a znalostních klastrů. Tyto programy zajišťují dvě ministerstva ve spojení s řadou institucí na národní a regionální úrovni. Navíc má každý region vytvořenou regionální asociaci pro podporu klastrů, ve které působí zástupci obou programů – pro rozvoj průmyslových klastrů i pro rozvoj znalostních klastrů (Pavelková 2009).

Na úrovni globální klastrové politiky hraje významnou roli Institut Konkurenceschopnosti se sídlem v Barceloně (TCI - The Competitiveness Institute), který sdružuje více než 1 700 expertů v oblasti klastrů a pořádá každoročně celosvětové konference věnované vývoji klastrů.³ Z jeho iniciativy byly vydány publikace „Bílá kniha klastrových politik“ (dále jen „Bílá kniha“) a „Zelená kniha klastrových iniciativ“ (dále jen „Zelená kniha“), tzv. Červená kniha „Klastry, rovnováha vývojových a konstruktivních sil (2008)“ a tzv. Modrá kniha „Klastrové iniciativy v rozvojových a tranzitivních ekonomikách (2006)“, které jsou známé odborníkům v klastrování. Sdílením znalostí a zkušeností získávají členové přístup k novým poznatkům a globálním trendům v problematice konkurenceschopnosti. Institut konkurenceschopnosti je neziskovou organizací založenou skupinou odborníků pro ekonomický rozvoj a klastrovou problematiku. Hlavními cíli institutu jsou:

- podpora konkurenceschopnosti založené na klastrech a podpora rozvojových strategií;
- podpora metodologií pro posílení konkurenceschopnosti klastrů;
- zvyšování profesionální úrovně klastrových odborníků.

Přehled o klastrových iniciativách přinesla Zelená kniha, která byla vydána u příležitosti výroční konference Institutu konkurenceschopnosti ve švédském Gothenburgu v roce 2003. Konference v Gothenburgu se zaměřila na vztah mezi klastry a inovacemi. Účastníci konference

³ TCI Network, <http://www.tci-network.org/tci/about>, leden 2010.

měli možnost se podílet na reálných případech světových klastrových iniciativ a politik. Účelem Zelené knihy bylo poskytnout účastníkům konference přehled současných praktik při organizování a realizaci klastrových iniciativ po celém světě a poskytnout politickým činitelům, lídrům z podnikatelské sféry a jiným osobám bezprostřední pohled na hlavní hnací síly úspěchu (Solvell 2003). Kniha prezentuje data o více než 250 iniciativách po celém světě na základě celosvětového průzkumu klastrových iniciativ z roku 2003 a řady případových studií. Zelená kniha nabízí nový model – výkonnostní model klastrových iniciativ, využitelný pro analýzu i hodnocení klastrových iniciativ. I když kvůli nedostatku dat není možné učinit konečné závěry o výkonnosti klastrových iniciativ, obsahuje Zelená kniha mnoho užitečných a podnětných důkazů (Solvell 2003).

Bílá kniha popisuje příležitosti a výzvy pro tvorbu klastrových politik, úlohu klastrů v širším kontextu konkurenceschopnosti a inovací, vnáší příspěvek do diskuse o klastrech a zkoumá roli různých subjektů a jejich kompetencí. Kniha dále prezentuje přístup, pomocí kterého lze překonat propast mezi obecným chápáním klastrové politiky a mezi tím, co by mohlo a mělo být provedeno za zvláštních okolností. Bílá kniha určuje sedm klíčových prvků klastru, mezi které patří geografická koncentrace, jádro a vymezení specializace klastru, subjekty, dynamika a vazby, kritické množství, životní cyklus klastru a inovace. Přičemž každý konkrétní klaster nemusí mít všechny tyto prvky a nepřítomnost některého z nich nelze automaticky považovat za projev slabosti nebo potřebu reforem. I přes své zaměření převážně na politické výzvy kniha poskytuje různé příspěvky subjektů v rámci klastrování. První část se zabývá politickými otázkami, zatímco druhá část popisuje materiál, který byl prezentován na konferenci v Gothenburgu, včetně závěrů a shrnutí z mini fór a vzdělávacích seminářů (Anderson 2004).

V roce 2008 byla vydána „Červená kniha klastrových iniciativ“. Tato kniha je výsledkem mnohaletého výzkumu v oblasti klastrů, statistického mapování klastrů, klastrových iniciativ a klastrových politik. Cílem je poskytnout čtenářům přehled o roli klastrů a ukázat, že klastry mohou být využité nejenom jako konstruktivní nástroj pro vědce, ale i pro odborníky, úředníky, akademické a politické představitele, ale také pro průmysl, regionální rozvoj a inovace. Na základě provedeného výzkumu autor nabízí některé poznatky o vývoji a budování klastrů, které by mohly inspirovat odborníky po celém světě. Červená kniha klastrových iniciativ je rozdělena do dvou částí. První část se zabývá rozvojem klastrů, kde jsou popsány ekonomické aktivity a důvody, které vedou ke vzniku klastru. Druhá část analyzuje klastrové politiky a iniciativy (Solvell 2008).

Klastrové iniciativy představují velký potenciál a kritický prvek mezi institucionálními nástroji ekonomického rozvoje na počátku 21. století. Mohou významně ovlivnit mikroekonomické determinanty ekonomické výkonnosti, které mají rostoucí význam pro organizování mikroekonomické politiky státu a regionů (Solvell 2003). Mezinárodní úroveň je oblastí, kde se jev průmyslových distriktů a klastrů projevuje nejvýrazněji. Podle některých odhadů existovalo v USA v polovině devadesátých let minulého století již 380 klastrů činných v široké oblasti nejrozličnějších odvětví výroby a služeb. Řada z těchto odvětví se zrodila s krizí regionální výroby, jak tomu bylo například u klastrů kalifornského San Diega, které vznikly jako výsledek restrukturalizace obranného sektoru. Například v Arizoně spustila vládní komise na místních univerzitách iniciativu zaměřenou na zjištění místních klastrů a seskupení hlavních aktérů soukromého sektoru, čímž napomohla vytvoření různých organizací k posouzení a řešení problémů a možností jednotlivých klastrů. Podobné iniciativy byly provedeny i v dalších státech USA, například ve státě New York, v Minnesotě a Oklahomě (ECOSOC 2005). V Kanadě se vytvoření a rozvoj mezinárodně uznávaných znalostních průmyslových klastrů staly ústředním bodem „inovační strategie“ federální vlády. Sem patří zejména federální grantové agentury zjišťující výzkumné investice vynaložené v 27 krajích a městech země. V Kanadě je vcelku běžné, že se v centru průmyslového klastrů nachází některá velká výzkumná instituce, kterou bývá často univerzita (ECOSOC 2005).

Klastry - byť na jiné úrovni průmyslového vývoje - nalezneme také v Latinské Americe: v Mexiku (klastr Guadalajara), Brazílii (Sinos halley) nebo v Uruguayi (masný klastr). Co se týče Asie, nalézáme významné příklady v Indii (klastr Agra, klastr Tiruppur a klastr Ludhiana), v Pákistánu (klastr Sialkot), v Jižní Koreji (klastr montáže spotřební mikroelektroniky) a v Indonésii (klastr střední Jávy). Tento fenomén pronikl již také do Afriky, kde je klastrů v některých subsaharských zemích celá řada (ECOSOC 2005).

V Evropě nalézáme vedle desítek příkladů z Itálie nejvýznamnější klastry ve Francii, kde byl proto v roce 1998 založen Francouzský klub průmyslových distriktů. Významné jsou také klastry v Německu a ve Velké Británii: konkrétně můžeme například jmenovat Cambridge High-Tech Cluster, Motor Sport Cluster v Birminghamu nebo klastry ve Skotsku a v mnoha dalších oblastech. Objevila se také řada kladných příkladů ve Skandinávii. Například ve Finsku ovlivnila klastrová politika nejenom hospodářskou politiku, ale i vědecký výzkum, techniku a školství. V nových členských státech můžeme najít významné příklady například v různých oblastech České republiky, Maďarska, Polska, Slovinska, Malty a pobaltských států. Na Maltě uskutečňují

místní orgány strategii na podporu klíčových klastrů v odvětvích, jako je zdravotnictví, oceánografie, informační technologie, letectví a služby (ECOSOC 2005).

S ohledem na prohlubující se proces globalizace světové ekonomiky se význam klastrů v oblasti konkurenceschopnosti projevuje stále výrazněji. I přes sjednocující efekt globalizace existují totiž mezi zeměmi a regiony podstatné rozdíly z hlediska specializace, konkurenceschopnosti i průmyslové dynamiky (Abrhám 2009). Již v 90. letech minulého století byly klastry uznány jako důležitý nástroj stimulace produktivity a schopnosti povzbudit inovace. Cílem klastrů je zvýšit konkurenceschopnost podniků i celé ekonomiky.

Vzhledem k tomu, že konkurence ve světě neustále roste, a že vyspělé státy a jejich regiony musí čím dál tím více čelit levným dovozům z rozvíjejících se ekonomik, je nezbytné, aby vyspělé státy rozvíjely svoji konkurenční výhodu. Myslím si, že konkurenceschopná odvětví a průmyslové klastry si dokáží udržet svoji úspěšnou pozici i přes úsilí jiných subjektů napodobit jejich aktivity. Vítková a kol. (2005) uvádějí, že klastry mají vliv na zlepšení konkurenceschopnosti a to především v důsledku toho, že mají lepší přístup ke specializovaným dodavatelům, dovednostem a informacím čímž dochází ke zvýšení produktivity.

Dnes je ve světě všeobecně akceptován fakt, že úspěšné regionální ekonomiky jsou, v různé míře, specializované. Konkurenční výhoda určitého místa je vlastně součtem konkurenčních výhod konkrétních oborů v rámci tohoto místa. Proto úspěšné lokality rozvíjejí své silné stránky (jednotlivé obory tvořené klastry) a zaměřují na ně inovační kapacity.

V posledních dvaceti letech se na téma klastrů nashromáždilo velké množství teoretického výzkumu i praktických zkušeností. Hlavním cílem, vedoucím k zajištění prosperity regionů, je zvyšování regionální konkurenceschopnosti, která je odvozena od produktivity, s jakou využíváme všechny dostupné zdroje. Právě klastry příznivým směrem ovlivňují dynamizaci zdrojů a vzájemnou spolupráci účastníků ekonomického systému (firmy, univerzity, výzkumné instituce apod.) při zachování zdravě soutěžního prostředí (Abrhám 2009). Klastry stimulují vztahy založené na důvěře, které se projevují např. v předávání znalostí mezi místními subjekty, organizování společných akcí a projektů. Tím klastry představují nový a komplementární způsob chápání ekonomiky, organizování ekonomického rozvoje a provádění regionální, průmyslové a hospodářské politiky a stávají se výzvou i příležitostí pro ekonomický rozvoj regionů.

3 KLASTRY A JEJICH PODPORA V RUSKU

3.1 EKONOMICKÁ CHARAKTERISTIKA RUSKÉ FEDERACE

Rusko, oficiálním názvem Ruská federace, je s rozlohou 17 075 400 km² největší zemí na světě. S počtem 142 milionů obyvatel je osmá nejlidnatější země na světě. Rozmístění obyvatelstva je nerovnoměrné: většina (přes 100 milionů) obyvatel žije v menší evropské části, zatímco obrovská území Sibiře jsou téměř liduprázdna – proto činí průměrná hustota osídlení pouhých 8 obyv./km².

Obrázek 3.1: Územní členění Ruské federace

Zdroj: <http://www.economy.gov.ru/minec/activity/sections/econReg/>

Podle Ústavy Rusko se člení na 83 federálních subjektů, které dělí Ruskou federaci na republiky, oblasti, kraje, autonomní oblasti, autonomní okruhy a federální města. Rusko se skládá z 21 federálních republik, 46 oblastí, 9 krajů, 4 autonomních okruhů, 1 autonomní oblasti a 2 federálních měst.⁴ Republiky mají ze všech subjektů federace nejvyšší stupeň autonomie. Mají vlastní ústavu, prezidenta, parlament, právo vydávat zákony a stanovit úřední

⁴ Dostupné na <http://www.rg.ru/2009/01/21/konstitucia-dok.html>, březen 2010.

jazyk republiky. Nejsou však subjektem z hlediska mezinárodního práva; tím je pouze Ruská federace. Republiky jsou založeny na etnickém základě, tedy představují oblasti obývané některým z neruských etnik federace. Nejběžnější správní jednotkou v rámci federace je však oblast. Stejně jako republiky mají vlastní parlament a právo vydávat vlastní zákony. V čele oblasti stojí gubernátor, do roku 2006 volený obyvatelstvem. Nyní prezident jmenuje svého kandidáta po schválení v regionálním parlamentu. Kraje jsou také jako oblasti zřízeny v převážně ruských částech federace, ale okrajových a zpravidla řidčeji osídlených. Autonomní okruhy jsou mezistupněm mezi oblastmi a republikami. Jedná se o regiony obývané neruskými etniky, která však mnohdy tvoří jen menší část obyvatelstva.

Všechny subjekty Ruské federace mohou mít vlastní vlajku i znak. Poslední dobou v Ruské federaci sílí snahy o slučování krajů, republik nebo autonomních okruhů. V souvislosti s Putinovou centralizační politikou se hovořilo o snížení počtu členských entit z dnešních více než 80 až na 30. Autonomní okruhy by patrně zcela zanikly.

Nezávislá Ruská federace vznikla při rozpadu Sovětského svazu na konci roku 1991; její území odpovídá bývalé Ruské sovětské federativní socialistické republice. Převažující část populace a průmyslové produkce bývalého Sovětského svazu je soustředěna právě v Ruské federaci. Po vzniku nezávislého, postsovětského Ruska v zemi propukla hluboká hospodářská a sociální krize, která trvala celá 90.léta.

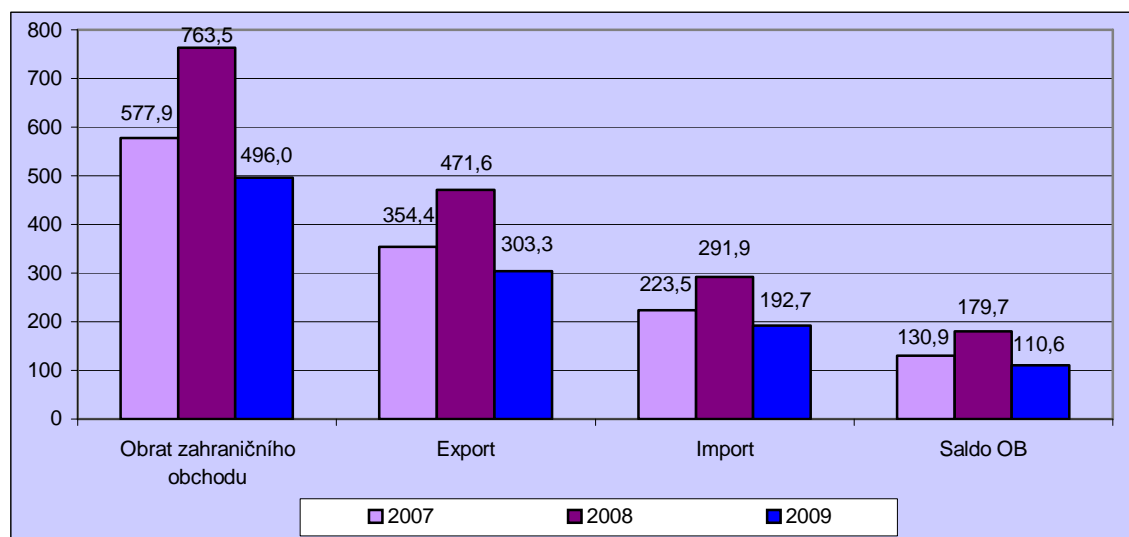
V období let 2000 - 2008, kdy novým ruským prezidentem byl zvolen Vladimír Putin, se začala hospodářská situace zlepšovat, zlepšilo se splacení ruských dluhů v důsledku růstu cen ropy a zemního plynu, jehož je Rusko významným exportérem. Výrazně vzrostly kapitálové investice. Na druhé straně ale přibývají nová rizika, jako například terorismus nebo separatismus jednotlivých republik.

Rusko bylo ve druhé polovině roku 2008 tvrdě zasaženo dopady světové hospodářské krize, která způsobila kolaps cen ropy a odchod investorů z rozvíjejících se trhů, jakým je i ruský trh. Dosud se země orientovala na vývoz nerostných surovin, což se Rusku podle mnohých názorů začíná nevyplácet.

Od roku 1999 zažívalo Rusko ekonomický růst, na němž se podílelo jak zdražení surovin na celosvětových trzích, tak i restriktivní politika vlády vůči dovozu. Rusko má tak aktivní obchodní bilanci: více vyváží než dováží. Obrat zahraničního obchodu RF v roce 2009 (ve skutečných cenách) dosáhl 495,8 mld. USD. Kladné saldo obchodní bilance za rok 2009

činilo 112,1 mld. USD. Vývoz dosáhl 304,0 mld. USD, dovoz – 191,9 mld. USD (více viz Graf 3.1).

Graf 3.1: Zahraniční obchod Ruské federace v letech 2007-2009 (mld. USD)

Zdroj: http://www.economy.gov.ru/minec/activity/sections/macro/monitoring/doc20100203_01, vlastní úprava

Snížení tempa růstu světové ekonomiky vedlo k poklesu cen surovin na světových trzích a poklesu zahraničního obchodu Ruska. Tento pokles exportu ve srovnání z rokem 2008 byl způsoben prudkým pádem světových cen na hlavní suroviny. Pokles dovozů byl způsoben devalvací rublu, poklesem reálných příjmů obyvatelstva, pokles spotřebitelské a investiční poptávky a v neposlední řadě zavedenými protekcionistickými opatřeními ruské vlády.⁵

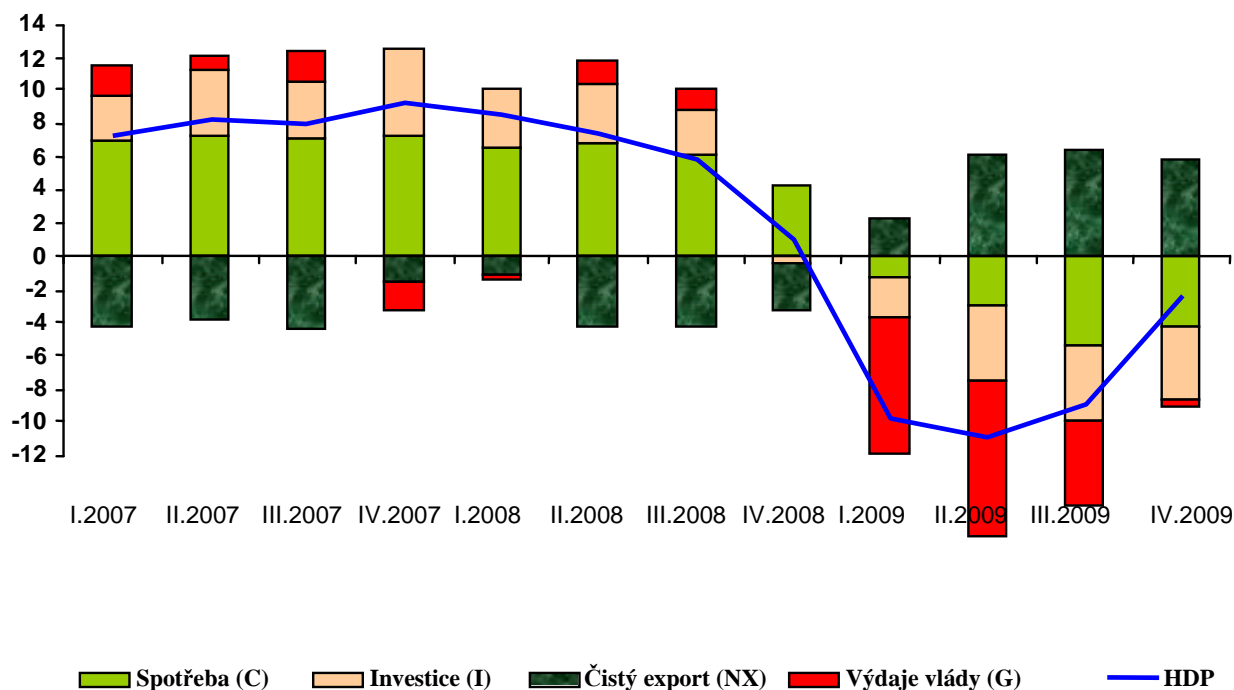
Růst HDP v roce 2007 dosáhl 8,1 %. V roce 2008 se ruský HDP měl podle prognózy Ministerstva ekonomického rozvoje Ruské federace (dále jen MER RF) zvýšit o 6,7 % a podle odhadu Mezinárodního měnového fondu (dále jen MMF) až o 7 %. Ve skutečnosti vzrostl o 5,6 % (více viz Graf 3.2). Rusku pomohly kromě exportu ropy i silné investice financované právě z exportních příjmů. Rusko je druhým největším producentem a exportérem ropy. MMF odhaduje, že 25 % ruského HDP je tvořeno produkcí ropného a plynárenského průmyslu. Přestože Putin tvrdil, že důležitou roli v růstu ekonomiky sehrály i postupné kroky jeho vlády zvyšující reálný příjem obyvatelstva, hlavní statistiky jeho tvrzení spíše vylučují.

Pravdou je, že tahounem ruské ekonomiky v nejbližší budoucnosti stále budou nerostné suroviny. Výše růstu HDP bude částečně nepřímo závislá na vývoji cen komodit na světových

⁵ Dostupné na http://www.gks.ru/bgd/free/b10_00/IssWWW.exe/Stg/d01/3-2.htm, březen 2010.

tržích. Pozitivní čísla HDP neodrážejí skutečný stav ekonomiky. Ta se potýká s relativně vysokou inflací, kterou se v roce 2006 podařilo stlačit pod 10 %. V roce 2009 dosáhla inflace v Rusku 8,8 %, což je nejnižší hodnota od roku 1991.

Graf 3.2: Vliv jednotlivých složek poptávky na růst HDP v Rusku (v %)

Zdroj: http://www.economy.gov.ru/minec/activity/sections/macro/monitoring/doc20100203_01, vlastní úprava

Prvním negativním faktorem prohlubující se krize bylo zvýšení cen služeb, což vedlo k problémům u výrobců a ke snížení kupní síly u obyvatelstva. Krátkodobě by tedy měli na krizi „vydělat“ dodavatelé komunálních služeb a energetické společnosti. Ve střednědobém horizontu ale ztratí všichni.

Faktory, které budou urychlovat proces výstupu Ruska z krize jsou: zvýšení cen surovin (především ropy, zemního plynu), správné načasování snížení daňového zatížení, výstup z krize USA a EU. Naopak zpomalit tento proces může další snižování cen surovin, splácení státních dluhů, zvyšování objemů neplacených půjček a hypoték, pokračování odchodu cizího kapitálu, inflace.⁶

⁶ Podrobněji na <http://www.abarus.ru/>, březen 2010.

Z dlouhodobého hlediska musí Rusko přistoupit k diverzifikaci ekonomiky s cílem zajistit dlouhodobý růst produktivity a vybudovat mnohostranně orientovanou a konkurenceschopnou ekonomiku. Restrukturalizace ekonomiky je pro Rusko nezbytná.

Po krátkém úvodu, v kterém jsem se snažila popsat základní údaje a ekonomický potenciál Ruska, rada bych se zaměřila na regionální politiku Ruské federace.

3.2 ROZVOJ REGIONÁLNÍ POLITIKY V RUSKU

Pro velký federální stát, jakým je Rusko, je regionální politika jedním z hlavních předmětů činnosti a je určena způsobem řešení hospodářského a sociálního rozvoje regionů v Rusku. Aktivita orgánů veřejné správy v oblasti regionální politiky však zatím neobdržely konkrétní podobu. Navíc, cíle a úkoly regionální politiky nezískaly zatím dostatečnou podporu v ruské ústavě, ani v systému federálních zákonů. Hlavní normativní akt, který upravuje obsah regionální politiky, je prezidentský dekret ze dne 3. června 1996 (č. 803/1996 Sb.), který schválil hlavní ustanovení regionální politiky, její obsah, cíle a metody. Podle tohoto dekretu se za hlavní ustanovení regionální politiky rozumí systém cílů, úkolů a schopnosti orgánů veřejné moci řídit politický, hospodářský a sociální rozvoj regionů, jakož i vypracování mechanismů pro realizaci těchto cílů a záměrů.⁷ Z této pozice můžeme určit hlavní regionální zájem Ruska. V současné době se pod ním rozumí minimalizace negativních projevů územní dezorganizace na úrovni federálních subjektů; vytvoření podmínek, aby každý federální subjekt mohl co nejlépe využít své vnitřní kapacity pro svůj rozvoj a činil nadále menší nároky na možnost státní podpory.

Podstatou regionální politiky je vytvořit podmínky, za nichž by každý subjekt v Ruské federaci existoval na základě rentability svých kapacit a na principu ziskovosti. Řešení klíčového problému regionální politiky spočívá v tom, že stát by měl usilovat především o vyrovnávání úrovně sociálně-ekonomického rozvoje regionů díky poskytování selektivní podpory z federálního rozpočtu a státních mimorozpočtových fondů (Dekret prezidenta RF 1996). Avšak postup, na základě kterého se rozhoduje o přidělení různých dotací federálním subjektům, zatím nebyl vyvinut a nemůže spoléhat na jeden jasně definovaný systém normativních právních aktů. Jednotlivý obsah regionální politiky je stanoven prostřednictvím následujících úkolů (Dekret prezidenta RF 1996):

⁷ Dekret Prezidenta RF ze dne 3.06.96 o hlavních směrech regionální politiky v Rusku (Указ Президента РФ "Основные положения региональной политики в Российской Федерации" от 3 июня 1996 года), dostupné na <http://www.bestpravo.ru/fed1996/data04/tex17860.htm>, březen 2010.

- zavedení systému opatření k omezení nadměrných rozdílů na úrovni sociálně-ekonomického rozvoje regionů. Hlavním cílem regionální politiky na federální úrovni je vyrovnat ekonomický a sociální rozvoj absolutně všech regionů Ruska. Jak můžeme vidět z praxe, existence bohatých a chudých regionů destabilizuje federativní uspořádání státu. Tento problém byl také hlavním v regionální politice bývalého Sovětského svazu až do poloviny roku 1970;
- zavedení nového systému podpory pro severní a východní regiony země;
- selektivní podpora vybraných regionů na základě růstového potenciálu a podpory malého a středního podnikání. Každý region v souladu se svými sociálními, ekonomickými a geografickými podmínkami musí vypracovat program rozvoje regionu a může se při tom spoléhat na federální podporu. Například: osvojení nových ložisek surovin jako je ropa a zemní plyn na severu Omské oblasti;
- zavádění principů partnerství na všech úrovních veřejné správy. Příklad: stimulování rozvoje spolupráce prostřednictvím propojeností federálních, regionálních a místních firem.

Rozvojem regionální politiky se nyní zabývají 3 hlavní ministerstva: Ministerstvo pro místní rozvoj, Ministerstvo pro hospodářský rozvoj a obchod, Ministerstvo financí. Musím zdůraznit, že programy jejích aktivit nejsou sladěné, ani koordinované. Specifickou charakteristikou Ruské federace je to, že její území je rozděleno do regionů bohatých na zásoby přírodních zdrojů a většina z nich se nachází na severu federace, kde existují velké potíže při těžbě surovin a udržování dobré životní úrovně obyvatelstva. Podpora domorodého obyvatelstva Severu je ještě jedním specifickým problémem pro tento region. Naopak existují regiony a oblasti, které nemají k dispozici tolik přírodních a ekonomických zdrojů, proto je zapotřebí je trvale podporovat a dotovat z federálního rozpočtu.

Regionální politika v Ruské federaci je do značné míry založena na regionální politice Sovětského svazu, která byla postavena na principu rovnosti úrovně hospodářského a sociálního rozvoje všech regionů. Problém byl z velké části řešen do poloviny roku 1970 pomocí urychleného vývoje lidského a průmyslového potenciálu národních republik za aktivní účasti Ruské federace. Změny v rozvoji regionů probíhaly zejména během druhé světové války v letech 1939 - 1945, kdy výroba byla zcela přesměrována na východ a byla založena na principu koordinovaného ekonomického rozvoje regionů prostřednictvím federální dělby práce. Po roce 1975 byla rozvinuta myšlenka o výnosnosti různých regionálních sdružení, která byla založená na principu federální podpory univerzálního a všeobecného rozvoje severních a východních

regionů. Vývoj Ruska od roku 1992 můžeme rozdělit do 3 etap, jejichž obsah určil průběh regionální politiky v této zemi.⁸

V průběhu let 1992 – 1997 byly položeny základy federálního uspořádání státu, proběhly pokusy o stanovení ústavního a právního rámce federální politiky, čehož nakonec nebylo dosaženo. Od samého počátku existoval obrovský rozdíl mezi zvýhodněnými regiony a regiony, které pomoc poskytují. V zájmu zachování celistvosti Ruska byl ještě v polovině roku 1992 zaveden systém federálních dotací. Během tohoto období byl zcela zničený plánovací systém státní podpory, orgány státní moci se pokoušely o vytvoření nového tržního systému, jehož hlavním úkolem bylo podpořit odvětví, která jsou schopná přežít a konkurovat. Například, republiky Tatarstán, Baškortostán, Jakutsko a Udmurtsko posílaly jenom 30 % z vybraných daní do federálního rozpočtu, Tatarstán mimo jiné využíval systému státních dotací a podpor. Oblasti Centrálně-černozemního okruhu posílaly do federálního rozpočtu až 70 % z vybraných daní. Podstatou regionální politiky do roku 1996 bylo zachování integrity federálního státu, přičemž způsob řešení daného problému byl výhradně a zcela politický.

Jednou s charakteristik období v průběhu let 1997 - 2002 v regionální politice byl rostoucí trend sjednocení regionů prostřednictvím vytvoření různých integračních systémů a seskupení meziregionálního typu a územních sdružení vzhledem k jejich ekonomické stabilitě a integritě. V důsledku této politiky byly stanoveny následující regionální sdružení: Asociace Severo-západ, Sdružení Střední Rusko, Velká Volha, Severní Kavkaz, Ural, Dálný Východ a Sibiřská dohoda. Bývalý ruský prezident V. V. Putin prosazoval svou myšlenku o přechodu na nové formy federální podpory s cílem stimulovat jejich vnitřní vývoj. Mottem daného období bylo „Být chudým se nevyplatí“. Pokud orgány místní vlády neprojevují dostatečnou aktivitu z pohledu federálních orgánů, tak potom by mohly být federální převody sníženy o polovinu. Na federální úrovni byly vyvinuty programy s cílem podpořit rozvoj v ropném a plynárenském průmyslu, zemědělství a sociální oblasti. Od roku 2002 počet těchto programů dosáhl 32, které se dotkly více než 50 federálních subjektů. Nicméně, toto období bylo docela kontroverzní. Všechny federální subjekty se snažily využít federálních dotačních programů, přičemž 2/3 těchto subjektů, které měly tu možnost přežít a konkurovat, se chtěly ekonomicky oddělit od centrální federální moci. Můžeme říct, že tehdy regionální politika fungovala jenom jedním směrem, protože tímto regiony neumožňovaly centrální vládě efektivně soustředit a přerozdělovat finanční toky. Efektivní řešení regionálních problémů jsou téměř vždy závislé na autoritě, kterou

⁸ Podrobněji na <http://dic.academic.ru/dic.nsf/ruwiki/598582>, březen 2010.

orgány místní samosprávy měly ve vládě. Počet přijatých programů rychle narůstal, ale vzhledem k tomu, že chyběly zdroje k financování, většina těchto programů zůstala jenom na papíře.⁹

V letech 2002 – 2007 Putin představil prvky svého plánu v provádění regionálních programů. Byly vypracované principy rozvoje Uralského regionu, Sibiřské dohody a Zabajkalska. Putin nastínil nutnost centralizace nadzisků v rukou státu, které by měly směřovat do rozvojových programů. Nadzisk vzniká z renty a daňových odvodů z ropy a zemního plynu. Ve svém plánu pro rok 2020 Putin zrevidoval principy rozpočtového financování a zřídil dva nové fondy.

Nejhorším momentem pro ruské regiony bylo období strategického plánování rozvoje měst v Rusku, které začalo v roce 1996 a na úrovni územních celků provádělo se poměrně chaotickým způsobem.¹⁰ Mnoho velkých měst a regionů utratilo hodně finančních zdrojů a značnou energii k rozvoji jejich celkové strategie. Například, jeden region dokonce přijal tři strategie pro stejné časové období. Jakmile byla federální vládou vydaná nová vyhláška, gubernátoři si okamžitě objednávali vypracování další strategie. Plánování nebylo vůbec spojené se sektorovými a rozvojovými programy, s programy okolních územních celků, nebral se v úvahu vývoj země jako celku. Proto se domnívám, že strategie, které byly vypracovány pro ruské regiony, jsou spíše politickými než profesionálními dokumenty.

Náměstek předsedy Výboru Státní dumy pro záležitosti Federace a regionální politiku Galina Izotová ve svém rozhovoru pro časopis „Ruská federace dnes“ říká: „Regionální politika v Rusku existuje, i když musím přiznat, že do roku 2000 byla tato oblast úplně zanedbaná. Nyní z důvodu hospodářského poklesu se očekává snížení počtu grantů a dotací z federálního rozpočtu. Upravují se cílové programy, zůstávají jenom nejvíce efektivní a racionální projekty. Každopádně sociální programy zrušeny nebudou“.¹¹

Politologové se domnívají, že současná regionální politika v Rusku bude mít optimální vývoj v případě splnění následujících podmínek:

⁹ Podrobněji na <http://dic.academic.ru/dic.nsf/ruwiki/598582>, leden 2010.

¹⁰ Podrobněji například na <http://www.rusrev.org/content/review/default.asp?shmode=8&ida=1198&ids=125> nebo http://society.polbu.ru/nesterova_gosreg/ch09_all.html, prosinec 2009.

¹¹ Podrobněji na http://www.galinaizotova.ru/smi_full.php?id=51, březen 2010.

- musejí být přesně nadefinované cíle ekonomické podpory regionů, tzn. bude-li tato podpora určena pro nejchudší regiony nebo budou federální dotace směřovat na podporu regionů, které mají pro budoucí vývoj Ruské federace největší význam;
- musí být vytvořená vhodná strategie regionálního rozvoje, která by koordinovala rozvoj na úrovni federálních oblastí a federálních subjektů.

3.3 PODPORA KLASTRŮ V DOKUMENTECH RUSKÉ FEDERACE

Evropská klastrová politika existuje už více než 15 let, zatímco v Rusku se teprve začíná objevovat. V této zemi dosud nebyl vytvořen dobrý legislativní, obchodní či kulturní základ pro rozvoj klastrové politiky a klastrů. Bylo zajímavé zjistit, co se v Rusku pod pojmem „klastř“ rozumí. Je to historické sdružení podniků z kteréhokoliv průmyslového odvětví (např. textilní průmysl v Ivanovo, automobilový průmysl v Samaře, mikroelektronika a biotechnologie v Novosibirsku), anebo technologicko-průmyslové řetězce v kterémkoliv oboru. Takže se v Rusku pod pojmem „klastř“ rozumí regionální odvětvová specializace, která vznikla na základě sovětských konglomerátů, a která má svá specifika. Problémem je skutečnost, že malé a střední podniky jsou málo vyvinuté. Špičkoví podnikatelé nemůžou plně pochopit pozici svého podniku na trhu, a tím správně promyslet strategii pro další rozvoj. Potom nezbyvá nic jiného než svalovat vinu za neúspěch na vládu a stěžovat si na nedostatek finančních prostředků. A proto velké podniky musí vést všechny ostatní za sebou.

Podle mého názoru, základní problém klastrové politiky v Rusku spočívá v tom, že tato země nemá reálný efektivní právní a regulační rámec pro vznik a rozvoj klastrových struktur. Většina klastrů existují de facto naprosto formálně, jako něco virtuálního a abstraktního. Druhým problémem je nedostatek zkušeností se strategickým plánováním, a to jak na federální úrovni, tak i na úrovni jednotlivých organizací. Přesto, že klastry jsou především nástrojem pro zvýšení atraktivity regionu, v současné době neexistuje praktický žádný region, jehož webové stránky by byly přeloženy do angličtiny nebo alespoň jedeného z evropských jazyků.

V Rusku existuje dostatečné množství zákonů na téma inovací, ale problém je v tom, že právní akty jsou nejednotné a roztříštěné. Vláda financuje jednotlivé projekty a poskytuje jen málo peněz na inovace a vytvoření technologických parků. Finanční prostředky se nacházejí v rukou ministerstev a fondů na federální úrovni, což vytváří velké potíže pro jejich získání. Na regionální úrovni nejsou na inovace finanční prostředky.

Na podporu rozvoje klastrů na federální úrovni byly přijaty následující dokumenty:

- Koncepce klastrové politiky Ruské federace (2008);
- Metodické pokyny a doporučení pro provádění klastrové politiky v severních regionech Ruska (2008);
- Požadavky na strategii sociálně-ekonomického rozvoje subjektů na teritorii Ruské federace (2007);
- Program sociálně-ekonomického rozvoje Ruska ve střednědobém horizontu 2006-2008 (2006);
- Koncepce sociálně-ekonomického rozvoje v dlouhodobém horizontu do roku 2020 (2008).

Strategickým cílem podle Koncepce sociálně-ekonomického rozvoje v dlouhodobém horizontu do roku 2020 je dosáhnout úrovně hospodářského a sociálního rozvoje postavení Ruska jako přední světové velmoci 21. století, v popředí globální hospodářské soutěže a zajistit národní bezpečnost a realizace ústavních práv občanů. V letech 2015 – 2020 by Rusko mělo patřit mezi 5 zemí s největším hrubým domácím produktem (podle parity kupní síly). Aby bylo dosaženo tohoto cíle, musí být vytvořená kvalitativně nová podoba budoucího Ruska do konce příštího desetiletí (Koncepce sociálně-ekonomického rozvoje v dlouhodobém horizontu 2008).

Koncepce klastrové politiky Ruské federace

Koncepce klastrové politiky a akční plán pro její provedení v letech 2007-2008 byly navrženy s cílem zvýšení efektivity rozvojového potenciálu průmyslových klastrů, jako prioritní oblasti pro zlepšení konkurenceschopnosti a diverzifikace ruské ekonomiky.

Koncepce klastrové politiky, která byla přijatá Ministerstvem pro hospodářský rozvoj Ruské federace, se skládá ze tří hlavních částí. V první části jde hlavně o podporu institucionálního základu pro rozvoj klastrů a o vytvoření účinné strategie pro jejich rozvoj. Hlavními body jsou (Ministerstvo pro hospodářský rozvoj RF 2008):

- podpora inovací a komercializace technologií;
- poskytování poradenských služeb;
- sledování a monitorování potřeb trhu práce, vzdělávání státních úředníků;

- vytvoření metodických pokynů a pomůcek s přihlédnutím ke specifickým charakteristikám průmyslových podniků.

Druhá kapitola se věnuje opatřením, která jsou zaměřená na zlepšení konkurenceschopnosti klastru, jako jsou například:

- dotování části nákladů podniků na výrobu průmyslových vzorů, registraci a právní ochranu vynálezů v zahraničí;
- zavedení slev na regionální a místní daně a poplatky;
- vytvoření zvláštních ekonomických zón na regionální úrovni.

Třetí část se zabývá vytvářením příznivých podmínek pro rozvoj klastrů, mezi které patří:

- investování do rozvoje technické a dopravní infrastruktury, ale také bydlení;
- podpora zakládání nových inovačních podniků.

Podle Koncepce klastrové politiky je možnost poskytování daňových slev a pobídek na regionální a municipální úrovni, včetně zřízených zvláštních ekonomických zón, efektivním nástrojem pro rozvoj klastrů. Mezi prioritní opatření ke snížení administrativních překážek by mělo patřit zavedení urychleného řízení pro získání projektové a inženýrské dokumentace pro obyvatele zvláštních ekonomických zón, a to v souladu s federálním zákonem „O zvláštních ekonomických zónách“ od 22. července 2005 (Ministerstvo pro hospodářský rozvoj RF 2008).

Podle Koncepce regionálními klastry jsou asociace podniků, dodavatelů komponentů a zařízení, specializovaných servisních služeb, výzkumných a vzdělávacích organizací, které jsou propojené vazbami územní blízkosti a mají funkční závislost v oblasti výroby a prodeje zboží a služeb.

Metodické pokyny a doporučení pro provádění klastrové politiky v severních regionech Ruska

V době Sovětského svazu se ve většině severních regionů RF používal model teritoriálně-průmyslových komplexů, jehož cílem bylo sladit a zkoordinovat těžbu přírodních zdrojů a vybudovat infrastrukturu v regionu. Na Severu, na Sibiři a na Dálném Východě začali vznikat

průmyslové podniky, výzkumné ústavy, univerzity a logistické společnosti. Zásadní rozdíl mezi současným klastrem na Severu a teritoriálně-průmyslovým komplexem spočívá v tom, že v dnešní době stále více důležitým integračním faktorem jsou inovace, nové poznatky a informačně-komunikační sítě, které zajišťují konkurenceschopnost klastru, zatímco vnitřním integrátorem bývalých sovětských aglomerátů byly především objekty průmyslové infrastruktury.

Klastrová politika představuje činnosti a aktivity prováděné obecními a státními orgány na podporu rozvoje klastrů v určitých regionech Severu. Cílem klastrové politiky na severu je posílení sítě vazeb mezi účastníky klastru s cílem optimálního rozložení rizik, usnadnit přístup k novým technologiím a na vnější trhy, sdílet znalosti a urychlit spolupráci prostřednictvím zintenzivnění kontaktů předních odborníků, snížit transakční náklady prostřednictvím zvyšování důvěry mezi účastníky klastru.

Podle Metodických pokynů a doporučení pro provádění klastrové politiky v severních regionech Ruska (2008) představují klastrové iniciativy nový přístup k podpoře klastrů a jsou specifickým nástrojem klastrové politiky na federální a regionální úrovni. Hlavním úkolem federálních orgánů výkonné moci v oblasti klastrové politiky na severu Ruska je propagovat a podporovat vytváření a provádění klastrových iniciativ v severních regionech a obcích Ruské federace. K dosažení cílů vykonávají federální orgány výkonné moci v rámci svých pravomoci tyto funkce:

- zajišťují informační a analytickou podporu pro realizaci klastrové politiky;
- zpracovávají společnou strategii, včetně motivů, cílů a nástrojů klastrové politiky;
- využívají stávajících nástrojů a opatření hospodářské politiky k provádění klastrových iniciativ v severních oblastech Ruské federace;
- podporují integrace principů klastrové politiky do činností jednotlivých ministerstev a orgánů odpovědných za hospodářský a sociální rozvoj severních regionů Ruska;
- podporují mezinárodní spolupráci v oblasti klastrové politiky.

Význam klastrů a klastrových politik pro severní regiony RF spočívá především v jejich schopnosti přidat znalostní charakter tradičním odvětvím hospodářství, přispět k diverzifikaci ekonomiky Severu a k dynamickému rozvoji malého a středního podnikání, dopravy, energetického průmyslu, informační a komunikační infrastruktury.

3.4 KLASTRY V RUSKU

S ohledem na specifické charakteristiky určitých odvětví, můžeme vyčlenit následující typy klastrů v Rusku (Koncepce sociálně-ekonomického rozvoje v dlouhodobém horizontu 2008): diskrétní, inovační, procesní, cestovní, dopravně-logistické. Podle Koncepce se dále předpokládá, že orgány výkonné moci federálních subjektů Ruské federace a orgány místní samosprávy budou složiti jako iniciátoři vzniku klastrových struktur, jakož i poskytovat dotace na jejich činnost. Realizace Koncepce sociálně-ekonomického rozvoje spočívá v zajištění efektivní spolupráce mezi sdružením podnikatelů, federální vládou a místními orgány výkonné moci na regionální úrovni. Hlavními nástroji pro dosažení tohoto cíle jsou: zřízení mezirezortní pracovní skupiny pro realizaci klastrové politiky v Rusku; vytváření odborných poradních skupin pro klastrovou politiku pro orgány federální moci a místní samosprávy (Ministerstvo pro hospodářský rozvoj RF 2008).

K problémům rozvoje většiny klastrů v Rusku podle Koncepce sociálně-ekonomického rozvoje především patří:

- nedostatek kvalifikovaných pracovníků, který je způsoben nesouladem mezi obsahem a kvalitou vzdělávacích programů vysokých a středních odborných škol a potřebami ekonomiky;
- neexistence programů celoživotního vzdělávání;
- nízká ochota podniků akceptovat inovace;
- nedostatečná kvalita a úroveň ochrany spotřebitele;
- nedostatečná kvalita a dostupnost dopravní a technické infrastruktury;
- nedostatečný institucionální základ pro rozvoj klastrů, včetně chybějící praxe ve strategickém plánování;
- omezený přístup na zahraniční trhy.

Rozvoj průmyslových klastrů v Rusku je jednou z podmínek pro zvýšení konkurenceschopnosti domácí ekonomiky a posílení partnerství mezi veřejným a soukromým sektorem.

V současné době ruská ekonomika disponuje dědictvím v podobě sovětského vzoru průmyslové organizace – teritoriálně-průmyslových komplexů. Model teritoriálně-průmyslových komplexů se používal převážně při rozvoji nových území s nízkou hustotou obyvatel a špatnými přírodními podmínkami. Velký počet podniků, které byly založeny v rámci modelu teritoriálně-

průmyslových komplexů na Dálném Východě, západní a východní Sibiře jsou dnes základem konkurenceschopnosti a exportního potenciálu ruské ekonomiky (Ministerstvo pro hospodářský rozvoj RF 2008).

Dálný Východ a Sibiř jsou nejdůležitějšími strategickými prioritami v ruské regionální politice. Podle prognózy ekonomů a analytiků, překročí mezeru před čárkou, může být jich více, zkontrolujte objem investic ve východních regionech do roku 2025 průměrnou ruskou úroveň víc než dvakrát. Je tam rovněž naplánováno vytvoření pásem s předstihujícím ekonomickým růstem, kde se budou rozvíjet výroby na zpracování užitečných nerostů a dříví, lov a zpracování ryb.

V současné době v Rusku existuje 71 klastrů, přičemž 76 nových klastrů se nachází ve stadiu formování. Největší počet klastrů existuje v Petrohradě a Samarské oblasti. V Leningradské oblasti a Petrohradě se nachází 6 klastrů, v Samarské oblasti se nachází 5 existujících klastrů (více viz. příloha č.3). Je nutno poznamenat, že se další vytváření klastrů v těchto dvou regionech v blízké budoucnosti neplánuje. Zatímco světové výrobce automobilů a významné japonské společnosti rozmísťují své továrny v Petrohradě, menší evropské společnosti otevírají své pobočky v Povolží.

Problémem všech automobilek v okolí Petrohradu, je boj o kvalifikované pracovníky - ty nejschopnější již zaměstnávají automobilky Ford a Toyota (které přišly na ruský trh jako první). Boom prodeje v roce 2008 dle analytiků způsobila především dostupnost úvěru prakticky každému kupujícímu, ale bezesporu i stabilita ekonomiky a vzestup reálných příjmů obyvatel. Zástupci prakticky všech zahraničních automobilek, které měly nebo stavěly své montážní závody v Petrohradu a okolí, na tuto situaci zareagovaly ohlášením zvýšení výrobních kapacit. Ale Petrohradský automobilový klaster 5 zahraničních výrobců („GM“, „Toyota“, „Suzuki“, „Ford“ a „Nissan“) vykázal za loňský rok velmi špatný výsledek. Protože byl silně poznamenán hospodářským poklesem, který v RF zasáhl místní automobilový průmysl obzvlášť těžce. V roce 2009 bylo v RF prodáno 1,46 mil. osobních automobilů, což znamená meziroční pokles prakticky na polovinu výkonu r. 2008, kdy bylo v RF prodáno 2,8 mil. osobních automobilů. V hodnotovém vyjádření dosáhl meziroční propad až - 61%.

Většina odborníků je však přesvědčena, že jen Povolžský region má přirozený základ pro vznik automobilového klastru, protože tam se vyrábí skoro 95 % osobních automobilů ruských značek. Navíc Samarská oblast je jediným ruským regionem, kterému se podařilo zapojit do projektu „Evropská síť automobilových klastrů“.

Orgány místní samosprávy Petrohradu pokračují v přilákání zahraničních společností a investorů. Kromě automobilového klastru, který se formuje v posledních několika letech, je plánováno vytvoření IT klastru. V roce 2008 na území města se začal stavět závod společnosti Flextronics na výrobu elektroniky. V Petrohradu se budou vyrábět monitory, LCD televize, počítače a notebooky. Flextronics je jedním z předních výrobců počítačových komponentů. Mezi jeho zákazníky patří známé společnosti - Intel, Hewlett-Packard a další. Před několika lety přišel do Petrohradu známý finský výrobce elektroniky Elcoteq. V roce 2008 byla podepsána další dohoda o vybudování továrny v Petrohradě s významným výrobcem počítačového vybavení Foxconn.

V současné době se připravuje dokumentace na výstavbu průmyslové zóny „Puškinskaya“ na objednávku Výboru pro hospodářský rozvoj RF. Průmyslová zóna bude obsahovat řadu objektů farmaceutického průmyslu. Což umožní farmaceutickým společnostem minimalizovat náklady na vybudování infrastruktury, školení zaměstnanců a optimální využití půdy z hlediska dodržování hygienických a ochranných pásem. Cílem klastru je zajistit výrobu léků po celý životní cyklus: od vědeckého výzkumu a vývoje až po výrobu a propagaci. Samospráva města má zájem zapojit do projektu jak ruské, tak i zahraniční firmy, cílem však bude získat co nejvíce domácích výrobců léků. Protože tři čtvrtiny léků, které se prodávají v lékárnách Petrohradu, jsou vyrobené zahraničními společnostmi, což nejenom vytváří těžké konkurenční podmínky pro rozvoj léčiv v Rusku, ale také ovlivňuje ekonomickou bezpečnost země. Hlavním problémem, který brzdí rozvoj ruského farmaceutického průmyslu je nedostatek jednotných standardů kvality vyrobené produkce pro celé území Ruska. Klastr se nachází ve fázi formování. Vzhledem k tomu, že Rusko dnes neprožívá nejpříznivější situaci pro rozvoj farmaceutické výroby, není tady žádná záruka, že klastr bude úspěšným. Lékaři nedůvěřují lékům vyrobeným v Rusku, protože často nesplňují mezinárodní normy.

V následující podkapitole bych se rada zaměřila na příklady úspěšných klastrů v RF. Nejúspěšnější z nich se nachází v Samarské oblasti, která jako první z ruských regionů začala používat klastrový přístup v regionálním rozvoji.

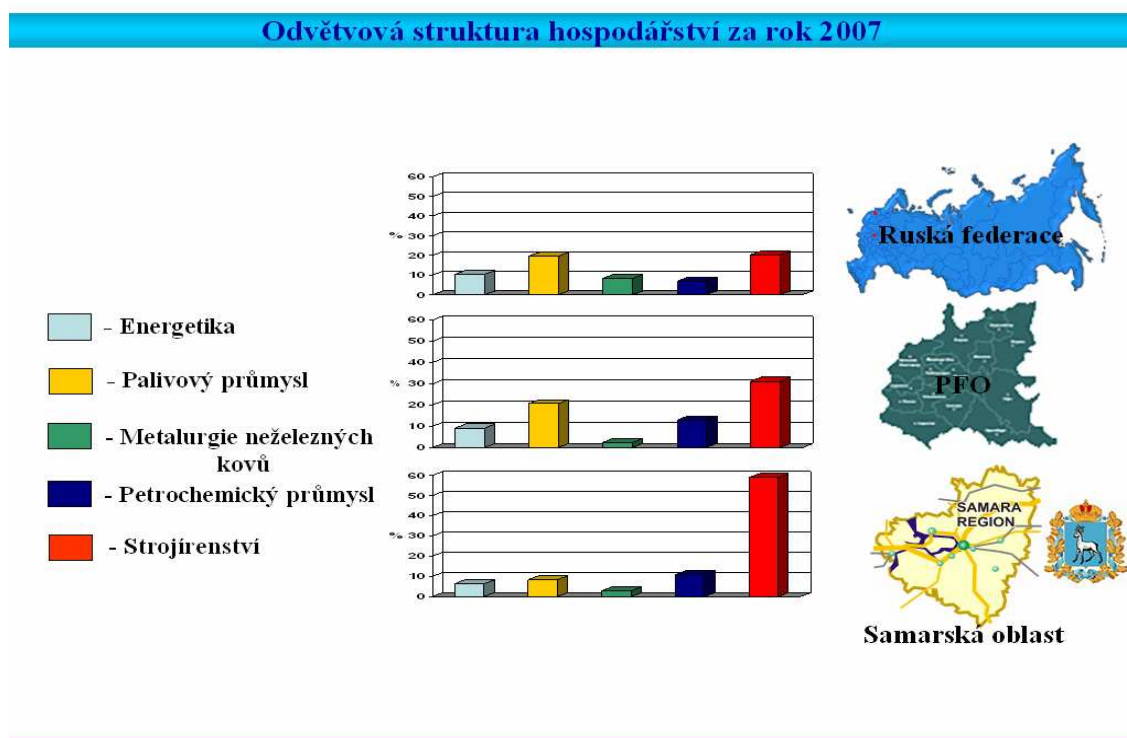
3.5 PŘÍKLADY KLASTRŮ V POVOLŽSKÉM REGIONU

Povolžský federální okruh (dále jen PFO) patří k nejrozvinutějším regionům RF. Pět ze třinácti ruských milionových měst se nachází právě v Povolží: Nižným Novgorod, Kazaň,

Samara, Ufa a Perm. Rozvíjejí se tu více než dvoumilionové aglomerace. Středem první z nich je Nižným Novgorod, druhá obklopuje Samara. PFO je v RF monopolním producentem minerálních solí, o které je velký zájem na mezinárodních trzích. V Povolží je soustředěn jeden z největších ruských strojírenských komplexů, který je napojen na vojensko-průmyslový komplex. Známa výrobní sdružení působí také v průmyslu letecko-kosmické techniky.

Ekonomickým tahounem Povolžského regionu je Samarská oblast. Je to třetí největší region v Rusku po Moskvě a Sankt-Peterburku, který má dobré předpoklady stát se lokomotivou nového směru hospodářského rozvoje, který by nebyl vázán na vývoz surovin (více viz Obrázek 3.2). V průmyslu má velký význam město Samara a také ještě město Toliatti, kde sídlí automobilka Lada.

Obrázek 3.2: Odvětvová struktura vybraných regionů Ruska za rok 2007

Zdroj: <http://www.poria.ru/project/project5.html>, vlastní úprava

Vláda Samarské oblasti posuzuje klastrovou politiku ze dvou úhlů pohledu. Za prvé, klastry jsou vhodným tržním nástrojem na podporu národního podnikání v globálně konkurenčním prostředí a přispívají k posílení konkurenceschopnosti ruských výrobců. Za druhé, místní samospráva je odpovědná za sociální rovnováhu a blahobyt svých obyvatel. Proto klastry jsou také nástrojem na podporu zaměstnanosti a kvality života v Samarské oblasti.

Na začátku roku 2000 byl proveden výzkum na téma klastrů a bylo uspořádáno několik pracovních schůzek s potenciálními účastníky klastru. Potenciál pro vznik klastrů byl stanoven v nejvíce konkurenceschopných odvětvích průmyslové specializace, jako je automobilový, petrochemický a letecký průmysl, doprava a logistika, turistika a rekreace.

V Samarské oblasti byl také organizovaný systém podpory inovačních projektů a inovačních technologií, které zajišťují konkurenceschopnost výrobků a služeb prostřednictvím institucí, které byly vytvořeny pro tento účel. Jde zejména o inovační a investiční fond Samarské oblasti, korporace rozvoje Samarské oblasti a regionální centrum pro inovace a transfer technologií. Vláda Samarské oblasti vystoupila s návrhem provedení každoročního meziregionálního fóra, který by se věnoval klastrové politice, jako aktuálnímu tématu budoucího vývoje Ruska a jeho regionů. V roce 2007 a 2008 v Samarské oblasti už byli úspěšně provedeny dvě fóra, které byly podpořeny Ministerstvem pro hospodářský rozvoj RF.¹²

Z historických důvodů v Povolží vzniklo velké množství podniků automobilového průmyslu na relativně malém území, kde také existuje řada vzdělávacích, výzkumných a poradenských agentur. Úspěšná realizace společného projektu „GM – AvtoVAZ“ zvýšila atraktivitu regionu pro mezinárodní dodavatele, příkladem může být otevření zahraniční pobočky Tenneco Automotive v Toliatti. Předpokládá se další vývoj daného procesu v souvislosti s realizací projektu výstavby technicko-průmyslového parku. To vše vytvářelo příznivé podmínky pro vznik Povolžského automobilového klastru.

Mimo jiné, Samarská oblast rozvíjí spolupráce s klastrovými organizacemi a vládními agentury regionů evropských zemí, jako je Belgie, Slovensko, Španělsko, ale také s Organizací spojených národů pro průmyslový rozvoj (UNIDO). Od roku 2007 se připravuje program obchodní spolupráce „Usnadnění přístupu dodavatelům výrobců komponentů pro automobilový průmysl na světový trh“ pod záštitou Organizace spojených národů pro průmyslový rozvoj a za účasti vlády Slovinska a slovinského automobilového klastru.

3.5.1 Povolžský automobilový klaster

Začátek rozvoje klastru byl položen v roce 1997, kdy „AvtoVAZ“ spolu se správou Samarské oblasti zahájily implementaci regionálního programu „Samarský Detroit“, ve kterém

¹² Podrobněji na <http://forum.economy.samregion.ru/Registration/>, březen 2010.

šlo především o umístění výrobních komponentů pro průmyslové podniky v Samarské oblasti. Podíl AvtoVAZu na ruské výrobě osobních automobilů je 75 %. Asi 700 různých společností, které zaměstnávají skoro 2 miliony lidí, jsou dodavateli dílů a komponentů pro AvtoVAZ. Závod spolupracuje s více než 320 organizacemi Samarské oblasti. Důležitou roli v rozvoji automobilového průmyslu bude hrát partnerství mezi OAO „AvtoVAZ“ a firmou Renault. Specifickou charakteristikou klastru je orientace na nadnárodní automobilové korporace a montážní závody v Rusku i v zahraničí.

K dnešnímu dni tento program přinesl dobré výsledky a pomohl oživit průmyslové odvětví v regionu, jako celku. Základní charakteristikou klastrů je úzká spolupráce mezi podniky, vládou, poradenskými a veřejnými organizacemi, vědeckými a vzdělávacími institucemi. Taková spolupráce mezi Odborem ekonomiky a investic, Správou Samarské oblasti, OAO „AvtoVAZ“, katedrou ruské inženýrské Akademie v Povolží a samarským centrem projektového financování se vyvíjela v průběhu let. V roce 2003 provedl ekonomický odbor samarského centra projektového financování výzkumnou práci na téma „Formování průmyslových klastrů v Samarské oblasti a stanovení hlavních směrů jejího rozvoje“. Tato studie zkoumala způsoby vzniku a rozvoje klastru v různých odvětvích na příkladu automobilového průmyslu. Výsledky této analýzy naznačují, že Povolžský automobilový klustr už má za sebou počáteční fázi svého vývoje a další investice všech zainteresovaných osob se v blízké budoucnosti vyplatí.

Velkým strategickým projektem Samarské oblasti je zřízení technologicko-průmyslového parku na území města Toliatti. Průmyslový park se bude specializovat na výrobu vysoce moderních komponentů pro tuzemský a zahraniční automobilový průmysl a jiné průmyslové odvětví. Cílem vytvoření parku je zajistit lokalizaci výroby automobilových komponentů, zvýšit kvalitu a konkurenceschopnost domácích výrobců v podmínkách rostoucí mezinárodní konkurence. Průmyslově-technologický park ve městě Toliatti se bude skládat z technologického parku, výrobní-strojírenského centra LADA Sport, inovační-podnikatelského inkubátoru a parku pro dodavatele high-tech komponentů.

Klustr je založen na principu zdola-nahoru, tj. že funguje na základě dílčích konkrétních programů a projektů. Přesto nelze podceňovat nepřetržitou podporu Správy Samarské oblasti a OAO „AvtoVAZ“. Klustr se skládá z velkého počtu výrobců automobilů, výrobců náhradních dílů a poskytovatelů služeb. Největšími účastníky klastrů, které mají příjmy ve výši více než 1 miliard rublů, jsou OAO „AvtoVAZ“, OAO „AvtoVAZagregat“, ZAO „VAZinterServis“, OAO „Autocentr Toliatti-VAZ“, OAO „Samara-Lada“, ZAO „Motor-Super“ (Ruská inženýrská akademie 2007).

Povolžský automobilový klastr dynamicky rozvíjí vztahy se zahraničními partnery, jako jsou například GM (USA), Jonson Controls ZF, Tenneco (Německo), Panasonic (Japonsko), Meritor, DURA (Francie). Zahraničním partnerům byly zaslány informace o nových webových stránkách klastru v angličtině. Využití webových stránek a internetových zdrojů pomůže zvýšit efektivitu výměny informací se zahraničními partnery a rozšířit počet zahraničních klastrových organizací, které mají zájem o spolupráci s Samarskou oblastí.¹³

Samarská oblast je jediným regionem Ruska, kterému se podařilo vstoupit do mezinárodního projektu „Evropská síť automobilových klastrů (NEAC)“. Tento projekt byl založen v rámci programu Evropské unie na rozvoj sítě automobilových klastrů v Evropě a podpory meziregionální spolupráce INTERREG IIIC. Cílem je vytvořit meziregionální evropskou síť na podporu rozvoje regionálních automobilových klastrů. Doba realizace projektu je 35 měsíců (únor 2005 - prosinec 2007). Dalšími cíli projektu jsou vytvoření udržitelné komunikační sítě a výměna zkušeností. Účast Samarské oblasti v projektu přinesla řadu výhod, mezi které například patří: navázání přímých informačních a komunikačních kanálů s předními automobilovými klastry; poskytnutí informací podnikům o potřebách předních výrobců automobilů v Evropě; provedení analýzy konkurenceschopnosti a rozvinutí konkurenční výhody Povolžského automobilového klastru na základě mezinárodních postupů a spolupráce s dalšími klastry; zajištění transferu výrobních technologií jak na regionální, tak i na podnikové úrovni. V porovnání s ostatními partnerskými regiony NEAC Samarská oblast je jednou z nejlepších v celkových souhrnných charakteristikách. Byly získány značné zkušenosti v oblasti mezinárodní spolupráce a mnoho informačních materiálů. Povolžský automobilový klastr obdržel pochvalu a uznání od mezinárodních odborníků (Ruská inženýrská akademie 2007).

3.5.2 Rozvoj klastru logistických a dopravních služeb

Samarská oblast zaujímá jedinečnou geografickou polohu, nachází se na křižovatce mezinárodních dopravních tras „Sever-Jih“ a „Východ-Západ“, což umožnilo regionu stát se plnocenným dopravním uzlem, který spojuje oblast s Evropou, Uralem, Sibiří, Dálným Východem, Střední a Jižní-Východní Asií a Kaspickou oblastí. Oblast kolem Kaspického moře je ze strategického hlediska velmi významnou, jelikož se v blízké době stane jedním z nejdůležitějších světových regionů. Ale výhodou regionu není jenom výhodná geografická

¹³ Podrobněji na <http://www.poria.ru/project/project5.html>, březen 2010.

poloha (v regionu jsou představeny všechny druhy dopravy, s výjimkou námořní dopravy). Vzhledem k vysoké úrovni průmyslového rozvoje, se v oblasti nachází velké množství různých nákladních přepravečů. A tím byly vytvořeny příznivé podmínky pro vznik klastru dopravních a logistických služeb. Strategickým cílem je vybudovat v regionu jedno z hlavních center zpracování a konsolidace tranzitního zboží a nákladní dopravy v rámci rozvoje mezinárodních dopravních koridorů na území Ruska.

K dnešnímu dni už je dokončeno zpracování Strategie rozvoje regionálního dopravního a logistického systému, podle které více než 80 % všeho přepravovaného zboží v Rusku bylo naloženo v Moskvě a Petrohradu. V rozporu se všemi logistickými zákony, zboží všech druhů se hromadí právě v těchto dvou místech s tím, aby mohlo být odesláno dál do Povolží, Sibiří nebo na Dálný Východ. Tato konfigurace je v rozporu se základním principem nákladní dopravy, tj. dodávky s minimálními časovými náklady. Právě rozvoj dané Strategie by měl zvýšit efektivitu nákladní kontejnerové dopravy.

Jádrem klastru by se mělo stát dopravní centrum, které by soustředilo kolem sebe všechny možné organizace působící v oblasti nákladní a osobní dopravy, průmyslových organizací přepravečů, dopravních a logistických společností a služeb. Strukturu klastru tvoří dopravní podniky OAO „RŽD“ – Kujbyševská železnice, OAO „Mezinárodní letiště Kurumoc“, OAO „Říční přístav Samara“ a OAO „Říční přístav Toliatti“; logistické společnosti OAO „Volhatransterminal“, OAO „Středněvolžskaya logistická společnost“, ZAO „Logistický centrum Toliatti“; speditérské společnosti: OOO „RKS Lines“, OOO „Samarainterexpedice“, OOO „SamTek“, OOO „Sovtehttrans“ a pojišťovací společnosti: Rossgoststrah, Ingosstrah, Megaruss, ŽASO.

Vedoucí úlohu v klastru zauímají následující organizace: pobočka společnosti OAO „RŽD“ – železnice Kujbyšev, OAO „Mezinárodní letiště Kurumoc“, OAO „Říční přístav Samara“ a OAO „Říční přístav Toliatti“. Experti předpovídají, že v roce 2010 celkový objem přepravovaného zboží s přihlédnutím k stávajícím kapacitám terminálních komplexů může dosáhnout 11,6 milionu tun. Do roku 2020 obrat nákladní dopravy by se měl zvýšit dvakrát. Také se výrazně zvýší počet cestujících.¹⁴

¹⁴ Podrobněji na <http://www.saminvest.ru/Transp/>, březen 2010.

Nedělitelnou součástí klastru jsou také centra výměny a opravy kontejnerů, celní správa, školicí střediska, kde se provádí školení a rekvalifikace zaměstnanců, konzultační a analytické centrum a bezpečnostní agentury.

V rámci rozvoje klastru dopravy a logistiky se očekává, že bude realizována řada významných strategických projektů v oblasti infrastruktury, jako jsou například:

- projektování a výstavba silnice „Centr-Povolží-Ural“ na území Samarské oblasti s mostem přes řeku Volhu;
- rekonstrukce a modernizace mezinárodního letiště Kurumoch.

Vytváření příznivých podmínek pro konsolidaci přepravovaného zboží z Číny a Asijsko-tichomořské oblasti přes území Ruska směrem evropským zemím přispěje k realizaci tranzitního potenciálu nejen Samarské oblasti, ale Ruska jako celku.

3.5.3 Letecký a kosmický klaster

Konkurenční výhoda klastru je založená především na silném vědecko-technologickém a technickém základu. Výzkumná činnost je prováděna na základě Samarské státní letecko-kosmické univerzity, která byla zařazena mezi sedmnáct nejlepších národních inovačních univerzit. Hlavním strategickým projektem prováděným v rámci letecko-kosmického klastru je vytvoření nosné rakety „Sojuz 2-3“. Nová raketa umožní v budoucnu vyvést na oběžnou dráhu zátěž s hmotností do 16 tun. Realizace daného projektu zajistí rozvoj kosmického potenciálu Ruska, jak v zájmu národní obrany, tak i při vypouštění raket v rámci mezinárodní spolupráce.

Cílem klastru je zajistit efektivní využívání inovačního a technologického potenciálu a také se podílet na provádění cílových federálních programů a národních projektů. Dílčím cílem je využívání moderních organizačně-finančních nástrojů transferu technologií a podpora produkce místních výrobců v Rusku a na světových trzích.

Letecko-kosmický klaster podporuje následující typy činnosti: vývoj, výrobu a sledování raketo-kosmických komplexů; výrobu a opravu letadel; vývoj a výrobu motorů plynových turbín pro letectví a energetiku apod.

Poptávka po letadlech a kosmické technice určí možné perspektivy rozvoje letecko-kosmického klastru. V příštích 20 letech budou ruské letecké společnosti potřebovat více než

600 aeroplánů. Aby bylo vyhověno potřebám země v regionální letecké dopravě, už dnes je prováděna sériová výroba osobních letadel An-140-100, která je v plném souladu s mezinárodními leteckými standardy a šetrná k životnímu prostředí. V Samarské oblasti se aktivně rozvíjí nové průmyslové odvětví – např. všeobecné letectví: konstrukce a výroba letadel malého letectví. V současné době jsou dokončeny zkoušky leteckých motorů nové generace NK-93 analogie, který není ještě ani v Rusku, ani v zahraničí (Asociace pro ekonomickou spolupráci subjektů Ruské federace 2007).

Vedoucí úlohu v klastru zauímají následující organizace: OAO „Motorostroitel“, Samarská státní letecko-kosmická univerzita, OAO „Aviakor-Aviacyonnyj závod“ (Holding „Russkie mašiny“), OAO „Aviaagregat“, OAO „Gidroavtomatika“, OAO „Monostroitel“ (Svěšnikov 2007).

3.5.4 Klastř cestovního ruchu

Po předchozím poměrně dlouhém období snižování objemu turistických služeb v Rusku, zaznamenává tento sektor v letech 2003-2006 „boom“ s průměrnými meziročními nárůsty objemu o 7,2%. Rozvoje trhu lázeňsko-ozdravných služeb zaznamenává relativně nízké tempo růstu, které lze vysvětlit nedostatkem plnohodnotné struktury ozdravování a zábavy, která by odpovídala současným požadavkům. Tuto situaci se snaží řešit státní koncepce namířena na zachování a rozvoj lázní, racionální využívání přírodních lázeňských zdrojů, upevnění materiálně-technické základny lázeňských a sanatorních zařízení, jejichž cílem je postupně zvýšit dostupnost a efektivitu rozvoje lázeňských a ozdravných služeb (MPO ČR 2007).

Klastř cestovního ruchu se nachází ve stadiu formování. Nejvíce perspektivním regionem je oblast Samarské Luky. V současné době byla vypracována Strategie rozvoje cestovní-rekreačního klastru do roku 2020, která obsahuje pilotní projekt vybudování rekreačního střediska ve městě Šyrjaevo a plán rozvoje národního parku „Samarská Luka“. V Samarské oblasti se tradičně rozvíjí dětské ozdravné tábory, sportovní, kulturní, vzdělávací a ekologická turistika. Jako základ pro rozvoj klastru slouží turistická infrastruktura Povolžského regionu. V regionu existuje 23 leteckých společností, mezinárodní letiště Kurumoč, Samarské vlakové nádraží, říční přístavy, 427 cestovních kanceláří, síť hotelů a dalších ubytovacích zařízení, mezinárodní síť hotelů Holiday Inn.

Hlavními směry rozvoje klastru cestovního ruchu jsou:¹⁵

- rozvoj infrastruktury pro cestovní ruch a rekreace a rozvoj nových turistických tras;
- zavedení nových moderních technologií v oblasti poskytování turistických služeb;
- integrace Povolžského regionu do ruského trhu cestovního ruchu a podpora mezinárodní spolupráce v oblasti cestovního ruchu.

V současné době se pracuje nad projektem vybudování největšího autodromu v Ruské federaci Lada-Ring s velkým zábavným centrem a moderním turistickým komplexem a hotelem Sava-tur. Předpokládá se výstavba lanovky přes řeku Volhu ve městě Samara. Realizace daných projektů posune klaster cestovního ruchu Povolžského regionu na kvalitativně vyšší úroveň na ruském trhu cestovního ruchu.

3.6 ROZVOJ KLASTRŮ VE VÝBRANÝCH ZEMÍCH SNS

Po rozpadu Sovětského svazu se pro nově nezávislé státy objevil nový pojem „konkurence“, který před tím v podstatě neexistoval. A problémy konkurenceschopnosti poprvé začaly získávat konkrétní podobu. Postsovětský prostor byl v minulosti velmi specifický mimořádně silnou vzájemnou závislostí, kterou vytvořil sovětský plánovací systém. Pokles obchodu souvisel s rozpadem sovětského vnitřního trhu, koncem plánování a se zahájením reform, které různými způsoby a s různou intenzitou probíhají v zemích postsovětského prostoru. Přejít těchto zemí k tržní ekonomice byl složitý a poněkud chaotický, což vedlo ke ztrátě většiny družstevních vztahů mezi nimi. Nicméně s postupem času tyto země nejenom přežily, ale také začaly budovat institucionální základy tržního hospodářství.

Největších úspěchů ve formování nových výrobních sítí a klastrových iniciativ v zemích, které vznikly po rozpadu Sovětského svazu, dosáhl Kazachstán, Arménie a Rusko. Po rozpadu SSSR byl Kazachstán poslední republikou, která vyhlásila nezávislost. Na rozdíl od ostatních zemí středoasijské oblasti si Kazachstán své vztahy s Ruskem udržuje. Spoléhá se na Rusko hlavně v otázkách vojenské spolupráce a zbraňových systémů. Ekonomika Kazachstánu je založena hlavně na jeho surovinovém bohatství.

¹⁵ Podrobněji na <http://samarskieizvestia.ru/document/6854/?PHPSESSID=ag1j283mvof29uhl1dpn45j2h0>, březen 2010.

Klastrová politika v Rusku a Kazachstánu je založena především na státní podpoře a prostředcích, které země dostávají z vývozu energetických médií. Zvláštnosti klastrové politiky v Kazachstánu je formování klastrových organizací pro realizace hodně rozsáhlých a velkých projektů, jako jsou například „Obnovení Aralského jezera“ nebo vytváření dopravních koridorů, včetně tzv. „Hedvábné stezky“. Vznik sedmi pilotních klastrů v oblasti metalurgie, dopravy a logistiky, textilního průmyslu, stavebnictví, potravinářského průmyslu, cestovního ruchu a ropného inženýrství bylo stanoveno a schváleno rozhodnutím kazašské vlády ze dne 25. června 2005. Pro úspěšnou realizaci klastrových iniciativ byla přijatá řada opatření v oblasti zlepšení právních předpisů, vytvoření infrastruktury, realizaci konkrétních investičních projektů a personální oblasti. Do klastru metalurgie a zpracování kovů, který se nachází v Karagandinské oblasti, patří 52 podniků, které se zabývají výrobou kovových výrobků a zařízení. K dnešnímu dni v regionu pokračuje budování infrastruktury průmyslového parku, který byl vytvořen v rámci klastru. Klastř dopravních a logistických služeb funguje na základě Dopravní strategie Republiky Kazachstán v dlouhodobém horizontu do roku 2015, která byla schválená dekretem prezidenta republiky ze dne 11. dubna 2006. Projekt na vybudování transkontinentálního silničního koridoru „Západní Evropa – Západní Čína“ se nachází ve vývojové fázi.¹⁶

Podle předního akademika Ruské akademie věd a známého vědce Národní arménské akademie věd Abela Aganbegyana, je základem hospodářství Arménie obrovský intelektuální potenciál arménského národa. Ve svém příspěvku poznamenal, že Arméni byli vždy pověstní svými profesionálními schopnostmi.¹⁷ Aganbegyan se domnívá, že v zemi by se měly především rozvíjet oblasti vzdělávání, vědy a výzkumu a přípravy předních světových odborníků. Ruský akademik prohlásil, že před dvěma lety zkoumal hospodářství Arménie a identifikoval 11 klastrů, v nichž může země dosáhnout významného pokroku. Vědec je přesvědčen, že za 10 let vývoj těchto klastrů zajistí 10 – 13 % růst HDP země. Jinak v dnešní době všech 11 klastrů, ze kterých většina představuje IT klastry nebo klastry cestovního ruchu, se nachází ve stadiu formování.

¹⁶ Podrobněji na <http://v.zakon.kz/our/news/print.asp?id=30370922>, březen 2010.

¹⁷ Podrobněji na <http://www.newsarmenia.ru/arm1/20100401/42225740.html>, duben 2010.

4 VYHODNOCENÍ KLASTROVÝCH POLITIK EU A RUSKA

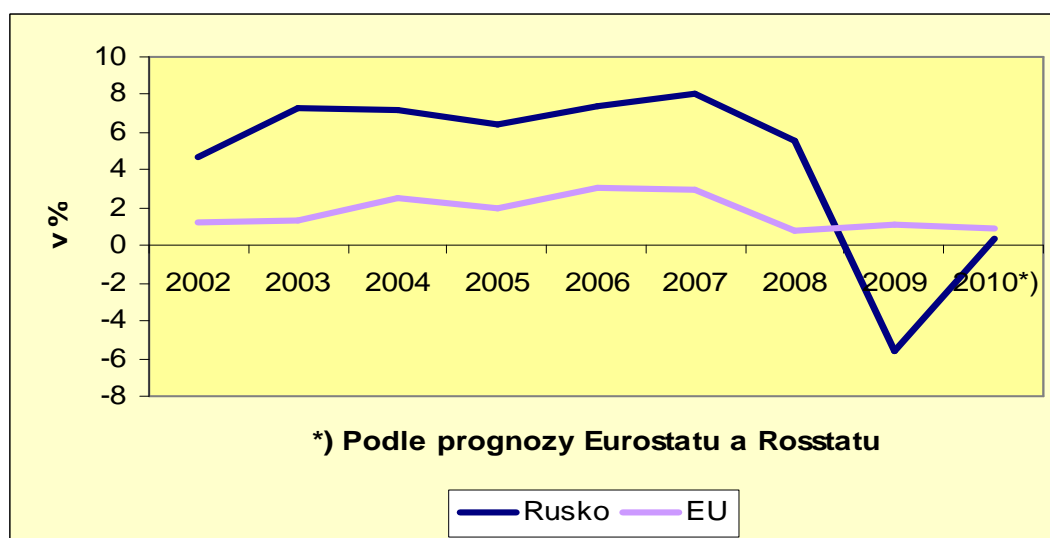
Kapitola se zabývá problematikou srovnání klastrových politik EU a Ruska. Pro hodnocení klastrových politik nejprve vyhodnotím základní ekonomickou situaci v obou seskupeních, tj. v EU a v Rusku. Pak porovnáám podporu vědy a výzkumu a srovnám základní přístupy ke klastrovým politikám.

4.1 SROVNÁNÍ ZÁKLADNÍCH EKONOMICKÝCH CHARAKTERISTIK

Před analýzou základních ekonomických charakteristik EU a Ruska je třeba připomenout, že ekonomika EU je tvořena národními ekonomikami. Pokud ji chceme hodnotit jako celek, jsou v ukazatelích uváděny celkové nebo „průměrné“ veličiny, protože v EU existují země s lepšími, a také s horšími výsledky u každého z uvedených údajů. V případě Ruska se jedná o jeden federální stát s jednou ekonomikou.

Hospodářský růst v Rusku v roce 2009 byl stále silně ovlivněn celosvětovou krizí a nevyvíjel se rovnoměrně. Prudké zhoršení vnějších ekonomických podmínek, jako jsou klesající vývozy, odliv kapitálu a nedostupnost úvěrových zdrojů, vedly k významnému snížení investiční aktivity a zpomalení průmyslu.

Graf 4.1: Růst HDP v letech 2002 – 2010 (v %)

Zdroj: Eurostat, Rosstat, vlastní zpracování

V první polovině roku 2009 došlo k poklesu HDP o 10,4 % oproti stejnému období roku 2008. Výsledky prvního pololetí roku 2009 jasně ukázaly, že doposud nedošlo ke strukturálním změnám v ekonomice Ruska a závislost výkonnosti ekonomiky na světových cenách surovin je velmi silná. Ke konci roku 2009 se hospodářský propad v Rusku zpomalil. Aktuální růst HDP je vyšší v Evropské unii než v Rusku, což znamená, že evropská ekonomika se pomalu vrací na růstovou trajektorii.

Stav ruské ekonomiky v roce 2009 byl determinován především poklesem zahraniční poptávky po surovinách a poklesem jejich cen, které měly za následek pokles domácí produkce a příjmů, dále pak pokles investic a spotřeby. Na druhé straně snížení tempa růstu inflace a nahrazování dováženého zboží a výrobků vytvářejí podmínky pro pozastavení dalšího poklesu průmyslové výroby a investic a dalšího zhoršování ekonomické situace. V roce 2009 dosáhla inflace v Rusku 8,8 %, což je nejnižší hodnota od roku 1991. Snížení inflace je pochopitelné vzhledem k značnému poklesu investičních aktivit, klesajícím příjmům obyvatelstva a následně koupěschopné poptávky.

Míra nezaměstnanosti v Rusku v roce 2009 činila 8,4 %, což je nejvyšší údaj od roku 2003. Podle prognózy analytiků však zůstane nezaměstnanost v Rusku ještě nějakou dobu vysoká, protože firmy nemají zájem o najímání pracovníků, které kvůli recesi propustily. Z jednotlivých regionů je situace nejhorší v Ingušsku, kde se nezaměstnanost pohybuje kolem 56 %, a v Čečensku, kde míra nezaměstnanosti je 33 % (Ministerstvo pro hospodářský rozvoj RF 2010).

Deficit federálního rozpočtu v RF v roce 2009 dosáhl 6 % HDP. Poprvé za mnohá desetiletí výdaje z federálního rozpočtu převyšovaly příjmy. Klíčovým bylo zajištění sociálních výdajů státu, což umožnily rezervy nahromaděné za předchozí léta (v roce 2009 bylo v Rezervním fondu 121 mld. USD).

Na základě ekonomických výsledků roku 2009 musím konstatovat, že protikrizová opatření zřejmě nefungují tak, jak si to ruská vláda představovala. Přístup k úvěrům je stále problematický a úvěry jsou drahé. Firmy se dostávají do finančních potíží a nejsou schopny plnit investiční záměry, ani své závazky a jsou nuceny omezovat svou činnost. V roce 2009 pokračoval pokles v průmyslové výrobě a ve stavebnictví.¹⁸ Ruská vláda pokračuje poměrně

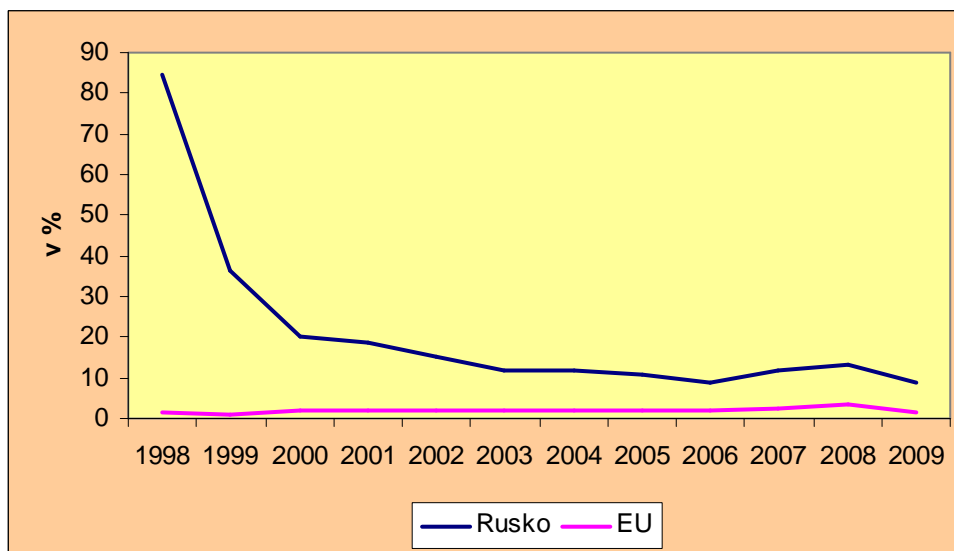
¹⁸ Snížení investiční poptávky a nedostupnost úvěrových zdrojů vedly v roce 2009 k poklesu ve stavebnictví o 19,3% ve srovnání se stejným obdobím předchozího roku. Pokles průmyslové výroby v roce 2009 činil 14,8 % (Federální služba statistiky RF 2010).

razantně v boji s celosvětovou krizí. Přijímá obdobná opatření jako ostatní tržní ekonomiky. Výhodou pro ruskou vládu je existence vcelku významných devizových rezerv a rozsáhlých suverénních fondů.¹⁹ Nevýhodou je nízká efektivita ekonomiky s vysokou závislostí na světových trzích s energetickými surovinami. Proto je nezbytná restrukturalizace ruské ekonomiky. Hodně bude také záviset na vývoji světové ekonomiky a cen ropy a surovin na světových trzích.

Pokud jde o ekonomiku EU, pak v hospodářství Evropské unie dochází pozvolna k oživení. V roce 2009 začal reálný HDP opět růst. Hlavní úlohu v rozhybání ekonomiky sehrála mimořádná opatření proti krizi přijatá členskými státy. Jak však předpovídala prognóza analytiků z podzimu 2009, na konci roku se růst zmírnil, neboť vliv některých dočasných faktorů začal slábnout. Podle nejnovější aktualizace se hospodářský výhled pro EU v podstatě již nezměnil. Předpokládá se, že HDP v roce 2010 vykáže růst o 0,7 % jak v Unii jako celku, tak v eurozóně.

V roce 2009 byla míra inflace v EU na úrovni 1,4 % (více viz Graf 4.2). Spotřebitelské ceny v EU i v řadě dalších zemí se kvůli celosvětové krizi citelně snižovaly a přechodně se dostaly i do záporných hodnot.

Graf 4.2: Vývoj inflace v EU a Rusku v letech 1998-2009

Zdroj: Eurostat, Rosstat, vlastní zpracování

¹⁹ Stabilizační fond, který byl zřízen 1. ledna 2004 a který byl tvořen z příjmů, které stát získává z ceny ropy přesahující 27 USD/barel, byl rozdělen na Rezervní fond a Fond národního blahobytu. Rezervní fond musí zabezpečit výdaje rozpočtu v případě významného snížení cen na ropu ve střednědobé perspektivě.

Dnes už se ale situace začala měnit a ceny začaly znovu růst. V EU v současnosti ale existuje celá řada zemí, kde se ceny i nadále propadají. Například v Lotyšsku meziroční míra inflace v únoru činila -4,3 %, v Irsku -2,4% a v Litvě -0,6 %. Největší růst spotřebitelských cen naopak zaznamenalo Maďarsko (5,6 %), Rumunsko (4,5 %) a Polsko (3,6 %) (ČTK 2010).

K výraznému nárůstu nezaměstnanosti došlo od konce druhého čtvrtletí roku 2008 zejména ve výrobním a zpracovatelském sektoru. Více lidí přišlo o práci také v důsledku úpadku firem. Míra nezaměstnanosti v evropských zemích nadále mírně stoupá. Na konci roku 2009 byla nezaměstnanost v zemích EU 10 % a je vyšší než v Rusku. Míra nezaměstnanosti za 27 členských států EU je tak v současné době nejvyšší od ledna 2000. Ačkoliv od začátku hospodářské krize nezaměstnanost v Evropě prudce vzrostla, nebýt krátkodobých opatření vlád na podporu zaměstnanosti, bylo by nezaměstnaných ještě mnohem více. V době krize zavedly společnosti, často s podporou vlád, řadu různých opatření. Ve snaze zachovat pracovní místa, reagovaly velké společnosti na krizi různě – např. zavedením kratšího pracovního týdne, nucenými dovolenými nebo dočasným zastavením výroby.

Veřejné finance byly těžce zasaženy krizí. Rozpočtové deficity projdou v roce 2010 patrně dalším zhoršením. V roce 2010 se průměrný deficit v EU zřejmě zastaví na 7,5 % HDP (v porovnání s 2,25 % v roce 2008). Je to dané důsledkem fungování automatických stabilizátorů, uvedených do reálného života po výrazném zhoršení ekonomické situace na sklonku roku 2008 a zavedení různých opatření k podpoře ekonomik.

Výhled pro ekonomiku EU je v době, kdy se dostává z recese, velmi nejistý a podléhá určitým rizikům. Tradiční model oživení ekonomiky EU začíná oživováním vývozu. EU a její ekonomika na počátku získává přínos vlivem zlepšeného výhledu globálního růstu a oživení obchodu, především v ekonomikách EU, jež jsou silněji orientovány na export. Potom vzestup vývozu povzbudí poptávku po investicích, jež následně podpoří zaměstnanost a růst soukromé spotřeby.

Světové hospodářství bylo v druhé polovině roku 2009 výkonnější, než se očekávalo, a to především v rozvíjejících se asijských ekonomikách. V delším horizontu by měl světový růst dočasně polevit v důsledku postupně slábnoucího účinku stimulačních opatření a vlivu cyklu zásob. Mezi zeměmi přetrvávají značné rozdíly, přičemž rozvíjející se ekonomiky vykazují znatelně silnější oživení, neboť se obnovuje příliv kapitálu a investorům se vrací chuť riskovat. Mimo EU dochází k rychlejší hospodářské obnově, než se čekalo.

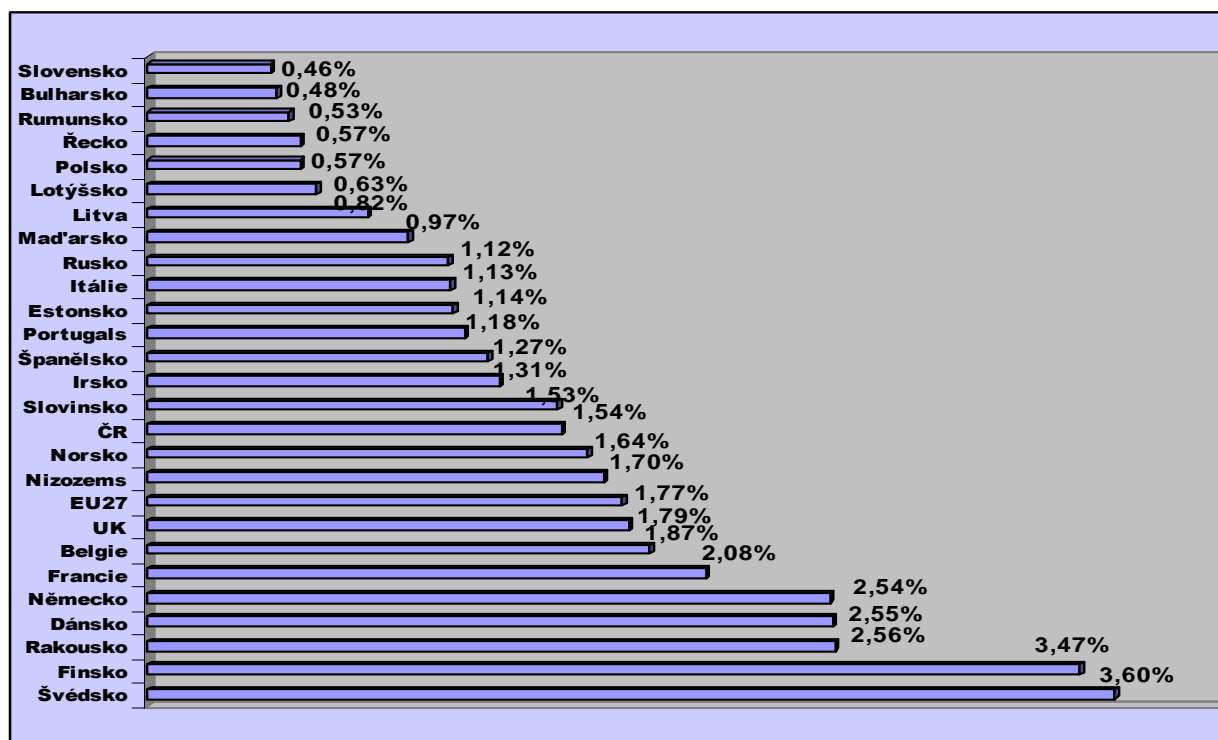
4.2 HODNOCENÍ POLITIKY VÝZKUMU A INOVACÍ

Tato podkapitola se zabývá analýzou statistického srovnání vynaložených státních podpor do oblasti výzkumu a vývoje (dále jen VaV) a inovací. Ale nedostatek prostředků na tuto oblast není jediným problémem. Zásadnějším problémem je jejich efektivní využití.

Role klastrů v podpoře rozvoje inovací a znalostního transferu je obecně uznávaná. Vlastní míra orientace klastrů na inovace je však různá. Klastry nejsou izolovanými ostrůvky v moři, ale jsou spojeny s okolím četnými vazbami, vyjadřujícími mimo jiné jejich strategickou pozici v oblasti kvalifikace pracovní síly, znalostí, technologií, produkčních možností a ekonomických vztahů. Tím jsou přirozeně dány i jejich možnosti na poli inovací. Klastry jako takové však inovace nevytvářejí. Role klastrů směrem k inovacím spočívá v tvorbě prostředí podporující sdílení informací, znalostní transfer a inovační kooperaci.

Následující analýza obsahuje hodnocení vstupů do VaV a inovací. Podle Úřadu vlády ČR (2008) celkové výdaje na VaV tvoří výdaje určené na VaV, který se uskutečňuje v ekonomických subjektech na území daného státu, bez ohledu na zdroj jejich financování (veřejné, soukromé a zahraniční zdroje).

Graf 4.3: Celkové výdaje na VaV jako podíl na HDP, 2007 (%)

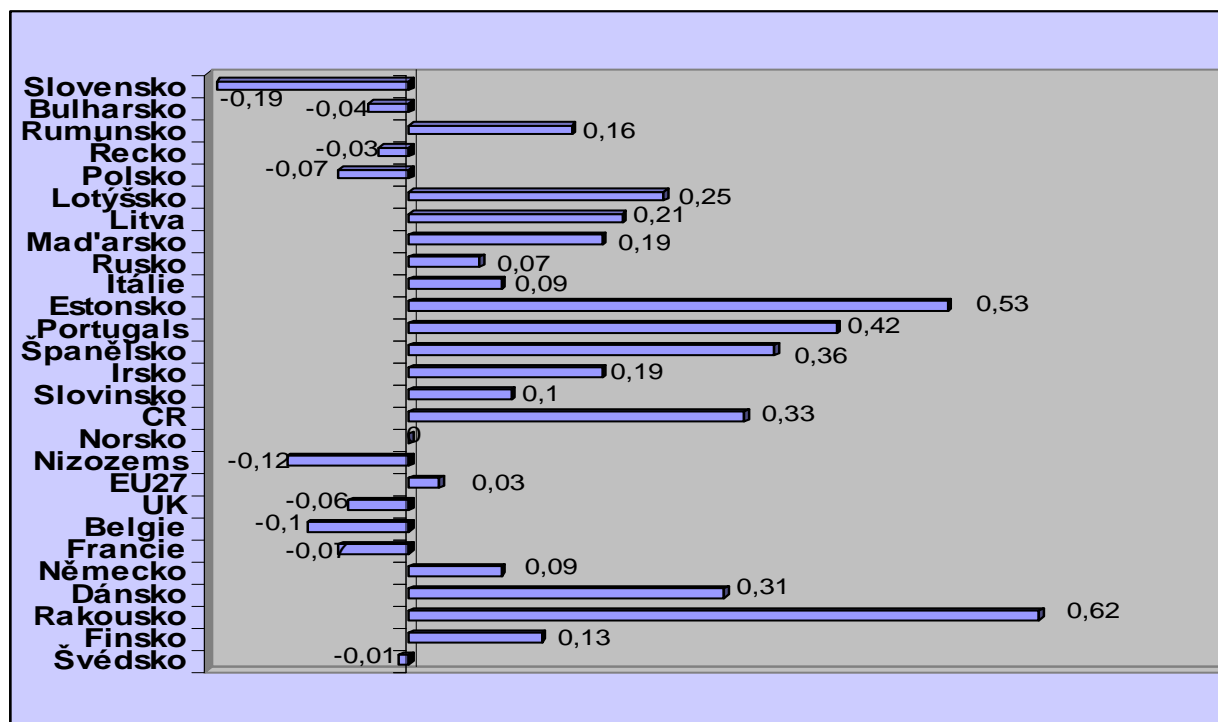

Zdroj: http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/statistika_vyzkumu_a_vyvoje, vlastní zpracování

Podle metodiky OECD celkové výdaje na VaV jsou označovány anglickou zkratkou GERD, což znamená, že jsou hrubými domácími výdaji na VaV. Pro mezinárodní srovnání se kromě vyjádření GERD v absolutních hodnotách vypočteného podle běžného kurzu používá nejčastěji poměrový ukazatel GERD jako % HDP. Výdaje RF na VaV v roce 2007 představovaly 1,12 % HDP, čímž se Rusko pohybuje pod průměrem EU-27 (1,77 % HDP). Nejmenší výdaje na VaV v rámci EU jsou vykázány Bulharskem a Slovenskem (méně než 0,5 % HDP). Na opačné straně spektra se vyskytují nejvyspělejší státy západní a severní Evropy. Na evropské špičce se již od začátku 90. let drží Švédsko s hodnotami nad 3 % HDP (v roce 2007 3,6 % HDP).

Výzkum a inovace přímo přispívají k lepší životní úrovni jednotlivců i k blahobytu společnosti jako celku. Hlavním cílem evropské politiky v oblasti výzkumu a technologického rozvoje je vytvořit z Evropské unie jednu z předních světových ekonomik založených na znalostech. Proto je v rámci vytváření jednotného výzkumného prostoru nutné, aby co nejlépe fungovala spolupráce na všech úrovních a aby existovala lepší koordinace mezi evropskými a vnitrostátními politikami. Mezi roky 2000 a 2007 došlo v RF k nárůstu intenzity VaV o 0,07 p.b. Výrazný nárůst v tomto období byl zaznamenán v Rakousku (0,62 p.b.) a Estonsku (0,53 p.b.), průměr EU činil však jen 0,03 p.b. (více viz Graf 4.4).

Graf 4.4: Změna podílu výdajů na VaV na HDP v procentních bodech, 2000-2007

Zdroj: http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/statistika_vyzkumu_a_vyvoje, vlastní zpracování

Statistika výdajů na VaV může být sledována i na základě původu finančních zdrojů. U států s vysokým podílem veřejných výdajů je možné předpokládat, že tržní ekonomika v oblasti VaV nemotivuje dostatečným způsobem soukromý sektor, aby dostatečně spoluinvestoval právě do vysoce specializované činnosti s velkými nároky na kvalifikaci (věda, výzkum, telekomunikace, design, zpracování dat aj) (Úřad vlády ČR 2008).

V RF byl v roce 2007 podíl veřejného sektoru ve výši 63 % na celkových výdajích na VaV (více viz. příloha č.4). V porovnání se státy EU se jedná o nadprůměrnou hodnotu (průměr za EU-27 dosáhl hodnoty 34 %). Vyšší hodnoty podílu veřejného sektoru na financování VaV v rámci EU vykazovaly všechny státy východní Evropy. Největší podíl veřejného sektoru na financování VaV byl zaznamenán v Rumunsku, kde bylo dosaženo hodnoty 67 %. Velmi vysokých hodnot (nad 50 %) dosahovalo také Lotyšsko, Polsko a Slovensko. Podíl podnikatelských zdrojů do velké míry ukazuje, jestli v daném státě podniká větší počet velkých (většinou nadnárodních) společností, které produkují špičkové technologie. Velké nadnárodní společnosti a jejich pobočky v různých státech totiž často investují do VaV vyšší finanční objemy než je schopna financovat malá až středně velká ekonomika státu. Zahraničních zdrojů investujících v RF do VaV bylo 7 %. V rámci EU nejvyšších hodnot bylo dosaženo ve Velké Británii (18 %), Řecku (19 %), Rakousku (16 %) a Litvě (20 %).

Za zaměstnance VaV jsou považováni výzkumní pracovníci, kteří provádějí přímo výzkum a dále pomocní techničtí, administrativní a jiní pracovníci, pracující na pracovištích výzkumu v jednotlivých organizačních jednotkách. Mezi zaměstnance VaV patří i ti zaměstnanci, kteří obstarávají přímé služby k výzkumným činnostem, jako např. manažeři VaV, administrativní úředníci, sekretářky apod (Úřad vlády ČR 2008).

S počtem 12,9 přepočtených osob zaměstnaných ve VaV na 1 000 pracovních sil se RF v roce 2007 dosáhla vyšších hodnot než je průměr EU-27 (10,3). Nejvyšších hodnot v rámci EU dosahovaly skandinávské země Finsko (22,6), Švédsko (17,0), Dánsko (15,9) (více viz. příloha č.5) (Úřad vlády ČR 2008).

Výzkumní pracovníci jsou takové osoby, které se zabývají koncepcí nebo tvorbou nových znalostí, výrobků, procesů, metod a systémů, nebo takové projekty řídí. Výzkumní pracovníci jsou nejdůležitější skupinou zaměstnanců ve VaV. Jako nejčastěji užívaný ukazatel pro mezinárodní srovnání stavu lidských zdrojů ve VaV je uváděn počet výzkumných pracovníků na 1 000 pracovních sil (Úřad vlády ČR 2008). Nejvyšší počet výzkumných pracovníků

případajících na 1 000 pracovních sil vykazovaly v roce 2007, stejně jako v případě zaměstnanců VaV, skandinávské země (Finsko – 15,6, Švédsko – 10,6, Dánsko – 10,2).

V období 2003-2006 investovala EU do výzkumu informační společnosti přes 4 mld. EUR, dalších 100 mld. EUR vydaly členské státy a soukromé společnosti. Do výzkumu se podařilo zapojit 4500 výzkumných institucí a dosáhnout úrovně světové špičky, např. u miniaturních čipů využitelných pro PC a mobilní telefony.

Co se týče Ruska, tak za doby, kdy ještě existoval Sovětský svaz, tři-čtvrtiny vědeckého výzkumu bylo financováno z vojenského rozpočtu. Před rokem 1991 existovalo v Rusku 4 500 výzkumných institucí. Okolo pěti set z nich patřilo prestižní Ruské akademii věd a tyto instituce pracovaly především v oborech základní vědy. V dnešní době není v RF ještě dobře rozvinutý systém, který by byl schopen přenést výsledky výzkumu na trhu uplatnitelných produktů a technologií.

V Rusku existuje dostatečné množství zákonů na téma inovací, ale problém je v tom, že právní akty jsou nejednotné a roztržité. Vláda financuje jednotlivé projekty a poskytuje jen málo peněz na inovace a vytvoření technologických parků. Finanční prostředky se nacházejí v rukou ministerstev a fondů na federální úrovni, což vytváří velké potíže pro jejich získání. Na regionální úrovni nejsou na inovace finanční prostředky.

4.3 HODNOCENÍ KLASTROVÝCH POLITIK

Většina zemí EU mají klastrové politiky na regionální nebo národní úrovni. Nicméně, klastrové politiky jsou v řadě zemí stále velmi mladé. Přibližně polovina zemí začala aplikovat klastrovou politiku až po roce 1999. Některé země se zaměřují spíše na technologické a inovační politiky (znalostní centra ve Finsku, Vinnvaxt ve Švédsku), zatímco jiné založeny na regionálních základech (klastrová politika ve Vlámku, malých a středních podnicích (SPL ve Francii), tvorbě sítí (Kompetenznetze.de v Německu) nebo vycházejí spíše z obchodních tradic (kompetenční klastry v Dánsku) (Solvell 2003).

Evropská klastrová observatoř identifikovala přibližně 2 000 statisticky významných klastrů definovaných jako regionální seskupení vzájemně provázaných podniků a služeb a uvedla, že společnosti působící v těchto klastrech zaměstnávají přibližně 38 % evropské pracovní síly.

Analýzou klastrové politiky v Evropě se zabýval projekt „Europe Innova Cluster Mapping Project“, provedený Oxford Research AS v Norsku (Oxford Research AS 2008). Studie uvádí, že existují velké rozdíly mezi státy, pokud jde o počet národních ministerstev odpovědných za provádění klastrové politiky. V 13 zemích existují dva nebo dokonce více odpovědných ministerstev. Za provádění klastrové politiky je odpovědné ministerstvo průmyslu a obchodu v 16 zemích, v 14 zemích je to ministerstvo financí a v 9 státech je to ministerstvo pro vědu a výzkum. Další ministerstva se vyskytují v případě 11 zemí. Přičemž ministerstvo financí hraje důležitou roli v rozvíjejících se ekonomikách a o tématická ministerstva se ve většině případů jedná v rámci starých členských států EU .

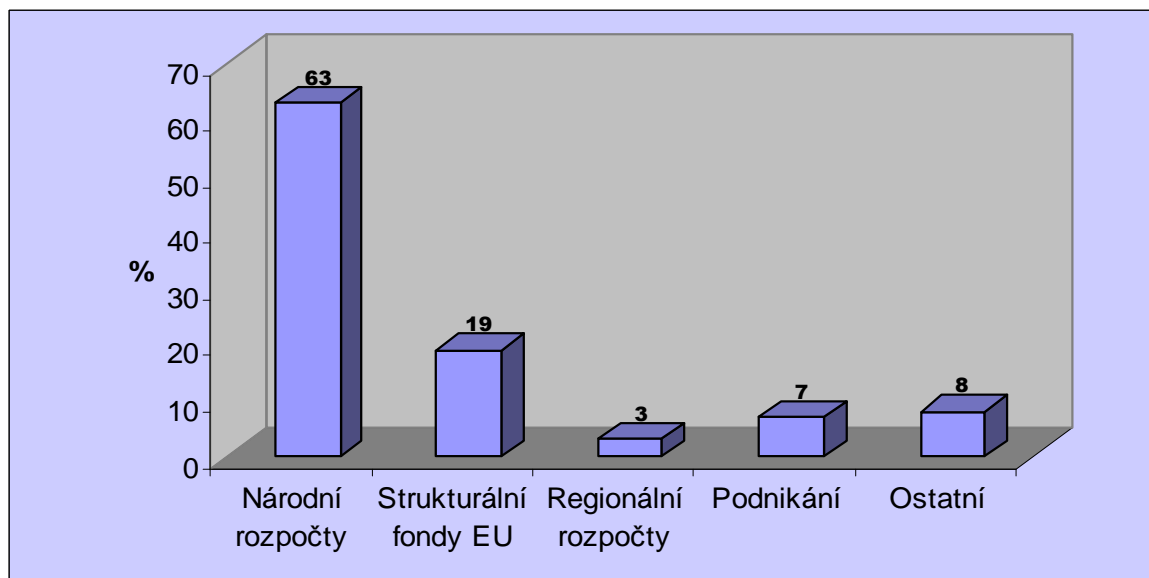
Ve 30 % zemí je klastrová politika považována za důležitou, 40 % zemí ji považuje za středně důležitou a 30 % jí dává malou významnost. Klastry hrají nejvýznamnější roli v oblasti vědy a vzdělání. Je možné identifikovat některé společné charakteristiky zemí, které nepovažují klastrovou politiku za velmi důležitou. Za prvé, klastrová politika hraje méně významnou roli většinou ve federativních zemích. To je pravděpodobně důvod, proč Belgie a Švýcarsko spadají do této skupiny zemí. Za druhé, míra autonomie nižších samosprávných celků na regionální úrovni je také velmi podstatná. Například v Dánsku regionální úroveň hraje významnou roli v oblasti inovací a regionálního rozvoje (Oxford Research AS 2008).

Dvě třetiny zemí přijaly politické dokumenty na národní úrovni, ve kterých se klastrový přístup stává součástí inovační politiky. S časem se klastrová politika stává stále důležitější. V řadě těchto zemí je klastrová politika na národní úrovni realizována pomocí agentur organizovaných různými ministerstvy. Ve 31 zemích bylo identifikováno 75 různých klastrových agentur. Národní klastrové programy existují ve 26 ze 31 zemí. Celkem bylo identifikováno 69 národních klastrových programů.

Klastrové programy jsou často financovány z různých zdrojů. Studie ale uvádí, že nejdůležitějším zdrojem jsou národní rozpočty, zatímco finanční zdroje z EU se podílí přibližně na 1 z 5 klastrových programů (více viz Graf 4.5) (Oxford Research AS 2008).

Asi čtvrtina klastrových programů je zaměřena na regionální politiku. Přesto studie uvádí, že ve 43 % zemí neexistuje žádné regionální klastrové programy. Jedná se především o nejmenší země, co se týká velikosti a počtu obyvatel. Regionální programy jsou zaměřeny především na regionální rozvoj a podnikání. Zahrnutí vědy a výzkumu do evropských klastrových programů je také velmi časté.

Graf 4.5: Zdroje financování evropských klastrových programů

Zdroj: Europe Innova Cluster Mapping Project 2008, vlastní úprava

V EU jsou klastrové politiky vytvářeny a prováděny na místní, regionální a celostátní úrovni v závislosti na jejich oblasti působnosti a ambicích. Národní klastrová politika stanoví základ pro další konkrétní opatření a aktivity. Na národní úrovni se spíše zpracovávají různé plány a strategie ve formě směrnic a předpisů, než konkrétní programy.

Členské státy se vyzývají, aby pokračovaly v začleňování klastrových politik do svých národních programů reforem v rámci partnerství pro růst a zaměstnanost, a aby každoročně podávaly zprávy o svých výsledcích. Tvůrcům politik to pomůže dále vytvářet úspěšné klastrové politiky na celostátní a regionální úrovni a podporovat sdílení znalostí a osvědčených postupů po celé EU. V této souvislosti je třeba zdůraznit, že nová generace programů soudržnosti je pečlivě sladěna s národními programy reforem a výrazně přispívá k jejich provádění (EC 2008).

Vzhledem k tomu, že většina zemí poprvé aplikovala klastrovou politiku v období od roku 2000 až do současnosti, tato oblast se stále nachází v počáteční fázi v mnoha zemích. Existuje také obrovský rozdíl mezi zeměmi východní a západní Evropy. Podle přílohy č.6 není zcela jasné, jak dlouho je klastrová politika aplikována v evropských zemích. Vzhledem k rozdílu mezi zavedením konceptu klastrové politiky a ustanovením klastrových agentur a přijetím klastrových programů. V některých zemích to první se bude považovat za dostačující, zatímco v jiných zemích je nezbytným ustanovení agentur a přijetí programů. Vzhledem k tomu,

že některé země jsou federace, je třeba zdůraznit, že v tomto případě politiky na podporu klastrů mohly být zavedeny dříve na regionální než na národní úrovni. To je např. případ Španělska.

Studie uvádí, že ve většině případů klastrová politika nesouvisí s konkrétní osobou nebo organizací. Je to případ 21 zemí (70 %), zatímco zavedení a rozvoj klastrové politiky je spojen s konkrétní osobou nebo organizací v 9 zemích (30 %). Mezi tyto země patří skandinávské země, Nizozemsko a Spojené království (Oxford Research AS 2008).

Klastry mohou hrát klíčovou úlohu i v řadě dalších politik. Prostřednictvím mapování klastrů se studie snažila identifikovat role klastrů v politikách, jako jsou inovace a technologie, regionální rozvoj a podnikání, obchodní politika, politika na podporu vývozu, průmyslová politika a politika vědy a výzkumu. Oblast, ve které klastry hrají významnou roli, jsou především VaV a vzdělání. Z pohledu těchto politik jsou klastry důležité pro 40 % dotazovaných zemí. V Evropě je nejvíce klastrových organizací v oboru ICT, biotechnologie, automobilového průmyslu, environmentálních technologií a zemědělských technologií.

Aby byla vybudována konkurenceschopná a inovační Evropa, měly by jednotlivé politiky a opatření na podporu klastrů na regionální, národní a evropské úrovni probíhat ve stejném směru a vzájemně si doplňovat. Přesto, že jsou klastry převážně regionálním nebo národním fenoménem, na evropské úrovni se dá přispět mnoha způsoby k jejich úspěšnému rozvoji. Podpůrnými činnostmi na evropské úrovni nejsou jenom podpora konkurenceschopných a silných klastrů, ale jde především o zlepšení rámcových podmínek v rámci tzv. „trojúhelníku znalostí“ (vysokoškolské vzdělávání, výzkum a inovace), využití národní a regionální podpory klastrů prostřednictvím vzájemné výměny zkušeností a trans-národní spolupráce.

Tabulka 4.1: Silné a slabé stránky evropské klastrové politiky

Slabé stránky	Silné stránky
<ul style="list-style-type: none"> • administrativní zátěž v EU; • nedostatek kapitálu; • složitost při podávání projektů; • negativní přístup institucí Evropské unie a členských států k rizikovým projektům. 	<ul style="list-style-type: none"> • silný vědecko-technický základ; • kvalifikována pracovní síla; • existence klastrů světové úrovně; • vysoká ochota podniků akceptovat inovace; • kvalita a dostupnost dopravní a technické infrastruktury.

Zdroj: vlastní zpracování

Nejdůležitějším úkolem EK je pokračovat v odstraňování překážek obchodu a mobility v Evropě a tím zlepšit rámcové podmínky pro vznik klastrů a jejich efektivní fungování. Dobře fungující vnitřní trh nabízí nejlepší podmínky pro větší trans-národní spolupráce a vzniku silných klastrů v Evropě. Mnoho rámcových předpokladů, které jsou důležité pro klastry, jsou silně ovlivněny evropskými politikami. Je jasné, že úlohou EK je podporovat excelence klastrů prostřednictvím posilování znalostní základny v Evropě a lepším využitím výzkumu pro inovace.

Nedávná studie, která byla vypracovaná v rámci iniciativy PRO INNO Europe, upozorňuje na překrývání meziregionálních síťových činností v rámci iniciativ INTERREG, Europe INNOVA, INNO-NET, ERA-NET a „Regiony znalostí“ ve způsobu financování a v oblasti podpory pro tvorbu politik. Tato studie byla vypracovaná na základě zprávy EP o součinnosti mezi Sedmým rámcovým programem, CIP a strukturálními fondy. Aby daný problém byl v krátké době vyřešen, EK zveřejnila praktického průvodce financováním evropského výzkumu a inovací. Cílem je pomoci žadatelům najít cestu k četným finančním zdrojům v EU. Dohromady tyto nástroje nabízejí doplňkovou podporu Společenství pro všechny fáze klastrových politik a iniciativ od klastrové analýzy a politiky vzdělávání k rozvoji a provádění klastrových iniciativ. V budoucnu, průřezová identifikace stávajících meziregionálních sítí v rámci uvedené iniciativy by určitě pomohla se vyhnout zbytečnému překrývání v této oblasti.

Podle Výboru regionů jediný univerzální klastrový přístup se nezdá být realistickým z důvodů různých cílů, legislativy, administrativních a rozpočtových mechanismů v jednotlivých členských státech. Domnívá se však, že je nezbytné zapojit do jednoho specifického směru činnosti na podporu klastrů a na podporu spolupráce mezi klastry. Výbor regionů ve svém stanovisku také uvádí, že je nutná lepší koordinace mezi různými nástroji Společenství na podporu klastrů.²⁰

Evropská klastrová politika existuje už více než 15 let, zatímco v Rusku se teprve začíná objevovat. V této zemi dosud nebyl vytvořen dobrý legislativní, obchodní či kulturní základ pro rozvoj klastrové politiky a klastrů.

Základním problémem klastrové politiky v Rusku je to, že tato země nemá reálný efektivní právní a regulační rámec pro vznik a rozvoj klastrových struktur. Většina klastrů existují de facto naprosto formálně, jako něco virtuálního a abstraktního. Druhým problémem je nedostatek

²⁰ Více viz stanovisko Výboru regionů o klastrech a klastrové politice. Dostupné na: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2008:257:0076:0082:EN:PDF>, březen 2010.

zkušenosti ze strategickým plánováním, a to jak na federální úrovni, tak i na úrovni jednotlivých organizací.

Koncepce klastrové politiky a akční plán pro její provedení v letech 2007-2008 byly navrženy s cílem zvýšení efektivity rozvojového potenciálu průmyslových klastrů, jako prioritní oblasti pro zlepšení konkurenceschopnosti a diverzifikace ruské ekonomiky.

Je třeba poznamenat, že v Rusku je věnovaná velká pozornost partnerství mezi vládou a podnikatelským sektorem ze strany úřadů na regionální a federální úrovni, ale ve stejnou dobu, provádění a realizace strategií rozvoje klastrů se dosud příliš nerozšířilo. Rovněž důležité je, že v Rusku rozvoj klastrů čelí vážným překážkám, které mají historický charakter. Velká část ruské ekonomiky nebyla vytvořena za tržních podmínek, proto nelze hovořit o přirozených klastrech, které se objevují a vznikají z historických důvodů, jak bylo popsáno M. Porterem (Porter 1990).

Nicméně klustry jsou velmi perspektivní formou rozvoje ruské ekonomiky, pomocí které se dá výrazně zlepšit konkurenceschopnost a efektivita hospodářství v ruských regionech. Limitujícími faktory pro vznik a rozvoj klastrů v Rusku jsou:

- špatná kvalita řízení podniku, slabá a nedostatečná orientace mnoha firem na zahraniční trhy;
- nízká úroveň rozvoje územní spolupráce, jelikož podniky zpravidla nemohou prosadit své zájmy na regionální úrovni;
- nedostatečné plánování územních rozhodnutí;
- příliš krátký časový horizont pro dosažení očekávaných výsledků, jelikož skutečné přínosy klastrů se objeví až po 5-10 let.

M. Porter vyjádřil svůj názor na to, co se děje v ruské ekonomice ve svém projevu "Konkurenceschopnost Ruska: kde to jsme?" na rusko-americkém investičním sympoziu, který se konal 13. listopadu 2003 v Bostonu. Ve svém projevu Porter uvádí, že na rozdíl od zděděného Ruskem plánovaného hospodářství, kde vztahy kupujícího vůči dodavateli jsou nařízeny z centra, hospodářská politika, která je založená na inovacích a klastrových iniciativách, předpokládá větší autonomii na regionální a místní úrovni. Navíc se předpokládá, že se regiony budou specializovat jenom v těch oblastech, ve kterých jsou konkurenceschopné (Porter 2003).

"Rusko pomalu ale jistě ztrácí půdu pod nohama a padá dolů", - poznamenal M. Porter v souvislosti s prezentací mezinárodního žebříčku konkurenceschopnosti Světového

ekonomického fóra v roce 2003. Vědec, který mnohem více než jiní udělal pro pochopení pramenů a zdrojů konkurenceschopnosti jednotlivých firem a zemí, uvádí: „Hlavní silou vaší země jsou obrovské zásoby přírodních zdrojů, kvalifikovaná pracovní síla a dobrý vědecko-technologický základ, a také organizovaný systém zabezpečení a zajištění dodávek, který Rusko zdědilo po uzavřené sovětské ekonomice. Bohužel, tyto silné stránky nejsou využívány efektivně. Rusko vlastní takové zdroje, které by záviděla převážná většina ostatních zemí. A je třeba desítky let, aby byla vytvořena pracovní síla a vědecko-technologický základ podobný ruskému. Jenomže Rusko nemůže využít tohle všechno bohatství ve svůj prospěch, protože nechce přestat regulovat svou ekonomiku. Doposud všechny hospodářské úspěchy ruské ekonomiky byly spojeny především s využitím přírodních zdrojů. Jinými slovy, Rusko moc dobře využívá všechno, co zdědilo po rozpadu Sovětského svazu, ale bohužel neumí dokázat vybudovat a vytvořit své vlastní bohatství“.²¹

Je zřejmé, že pojem klastr v Rusku ztrácí svůj význam, čím dál víc se stává značkou, kterou regionální vlády používají pro přilákání zahraničních investic, změnu image regionu, ale také pro jiné účely. Což následně vede ke zbytečným vládním výdajům, protože takto vedená klastrová politika je v tomto případě neúčinná a vede v omyl potenciální investory.

²¹ Podrobněji na http://www.yudanov.ru/conkur_3_4.html, březen 2010.

5 ZÁVĚR

Globalizace má významný dopad na rozvoj průmyslových odvětví a regionů a jejich konkurenceschopnost. Toto nutí regionální tvůrce politik, aby přehodnotili své strategie a vyvíjeli nové aktivity. Jednou z těchto nových aktivit je rozvoj procesů tvorby klastrů a jejich integrace do inovačních procesů a strategií regionů.

Předmětem této práce byla komparace fungování, podpory a rozvoje klastrů a klastrových politik EU a Ruska. Z výsledků práce vyplývá, že oba subjekty mají svou politiku na podporu klastrů však s různou platností. Zatímco evropská klastrová politika má dlouholetou tradici a vychází z dlouhodobých principů tržní ekonomiky, na úrovni federálních republik RF to funguje jinak a klastrová politika v Rusku se teprve začíná objevovat.

Výchozím bodem diplomové práce „Srovnání klastrových politik EU a Ruska“ byla teze o kladném příspěvku klastrů k hospodářskému rozvoji, která byla braná jako daná, protože síla národní ekonomiky je odvozená od síly regionů, které ji tvoří. Zvýšit výkonnost regionů pomáhají klastry, které představují nový a komplementární způsob chápání ekonomiky, organizování ekonomického rozvoje a provádění regionální, průmyslové a hospodářské politiky a stávají se výzvou i příležitostmi pro ekonomický rozvoj regionů.

Vzhledem k tomu, že klastrová politika je součástí jiných politik: regionální a průmyslové politiky, politiky pro MSP, politiky lákání PZI, vědecké, výzkumné a inovační politiky, tak v jednotlivých podkapitolách této práce jsem porovnávala základní ekonomické charakteristiky EU a Ruska a analyzovala politiky na podporu VaV a inovací.

Základním problémem klastrové politiky v Rusku je to, že tato země nemá reálný efektivní právní a regulační rámec pro vznik a rozvoj klastrových struktur. K silným stránkám klastrové politiky Ruské federace patří rozvíjející se regionální politika. Během posledních deseti let byli ruští vědci a orgány samosprávy schopni do značné míry překonat ekonomické problémy restrukturalizace a vybavit státní a regionální orgány teoretickými a praktickými poznatky a nástroji, potřebnými ke zlepšení konkurenceschopnosti Ruska, regionů a jednotlivých teritorií. Klastrová politika v Rusku je založena především na státní podpoře a prostředcích, které země dostává z vývozu energetických médií.

Dospěla jsem k závěru, že klastry v Rusku nejsou příliš známé a že o ruských klastrech je nízké povědomí v zahraničí. Naprostá většina klastrů v RF se nachází v počátečních fázích

rozvoje. Potvrdila se mi hypotéza o tom, že za současné sociálně-ekonomické situace v Ruské federaci není možné plně rozvinout potenciál klastrů na jejím území. A to z toho důvodu, že vytvoření klastrů v RF jsou většinou prosazováno politicky a ne samotnými subjekty, proto mnoho ruských regionů by vůbec nedokázalo potenciál klastrů skutečně a dobře využít. Velkým problémem při zpracování diplomové práce se ukázala otázka dostupnosti a spolehlivosti dat o klastrech v Rusku.

V EU jsou klastrové politiky vytvářeny a prováděny na místní, regionální a celostátní úrovni v závislosti na jejich oblasti působnosti a ambicích. Vzhledem k tomu, že většina zemí poprvé aplikovala klastrovou politiku v období od roku 2000 až do současnosti, tato oblast se stále nachází v počáteční fázi v mnoha zemích. Existuje také obrovský rozdíl mezi zeměmi východní a západní Evropy. Nejdůležitějším úkolem EK je pokračovat v odstraňování překážek obchodu a mobility v Evropě a tím zlepšit rámcové podmínky pro vznik klastrů a jejich efektivní fungování. Dobře fungující vnitřní trh nabízí nejlepší podmínky pro větší trans-národní spolupráce a vzniku silných klastrů v Evropě.

Správně zvolená politika na podporu klastrů může vést k posílení konkurenceschopnosti vybraných regionů a odvětví v nich působících. Naopak špatná volba politiky může vést k plýtvání veřejnými prostředky a omezení růstu regionu. Je důležité podporovat takové aktivity, která přináší nejvyšší přidanou hodnotu. Politiky na evropské a národní úrovni by se měly vzájemně prolínat, podporovat a doplňovat s cílem posílit konkurenceschopnost, inovační schopnosti a výkonnost v Evropě. Evropská unie si klade za cíl podporovat zakládání a rozvoj klastrů.

Seznam použité literatury

Knihy:

ANDERSSON, T.; SCHWAAG, S.; SORVIK, J.; HANSSON, E. *The Cluster Policies Whitebook*. 1 th ed. Malmö: IKED, 2004. 250 s. ISBN 91-85281-03-4.

KOMISE EVROPSKÝCH SPOLEČENSTVÍ. *Inovace prostřednictvím regionální politiky EU*. Brusel: Evropská Společenství, 2006. 25 s. ISBN 92-894-9715-7.

OECD. *Innovative Clusters – Drivers of national innovation systems*. Paris: OECD Publications, 2001. 419 s. ISBN 92-64-18706-5.

OECD. *Competitive Regional Clusters*. Paris: OECD Publications, 2007. 350 s. ISBN 978-92-64-03182-1.

PAVELKOVÁ, D. a kol. *Klastry a jejich vliv na výkonnost firem*. Praha: Grada Publishing, 2009. 272 s. ISBN 978-80-247-2689-2.

PORTER, M.E. *Konkurenční výhoda*. Praha: Victoria Publishing, a.s., 1990. 626 s. ISBN 80 85605-12-0.

RADA PRO VÝZKUM A VÝVOJ. *Analýza stavu výzkumu, vývoje a inovací v ČR a jejich srovnání se zahraničím v roce 2008*. Praha: Úřad vlády ČR, 2008. 168 s. ISBN 978-80-87041-49-9.

SKOKAN, K. *Konkurenceschopnost, inovace a klastry v regionálním rozvoji*. Repronis: Ostrava, 2004. 159 s. ISBN 80-7329-059-6.

SOLVELL, O.; LINDQVIST, G.; KETELS, CH. *The Cluster Initiative Greenbook*, 1th ed. Stockholm: Bromma Tryck AB, 2003. 92 s. ISBN 91-974783-1-8.

SOLVELL, O. *Clusters – Balancing Evolutionary and Constructive Forces*. 1th ed. Stockholm: Ivory Tower Publishing, 2008. 99 s. ISBN 978-91-974783-3-5.

THE EUROPEAN COMMUNITIES. *The Concept of Clusters and Cluster Policies and Their Role for Competitiveness and Innovation: Main Statistical Results and Lessons Learned*. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 2008. 78 s. ISBN 978-92-79-09838-3.

VÍTKOVÁ, R.; VOLKO, V.; VÁPENÍČEK, A. *Konkurenceschopnost malých a středních podniků v aliancích (clusters)*. Praha: Národní informační středisko pro podporu jakosti, 2005. 115 s. ISBN 80-02-01772-2.

Elektronické publikace:

ABRHÁM, J. Klastrové politiky v Německu a Rakousku. *Současná Evropa* [online]. 2009, č. 2 [cit. 2010-03-12]. Dostupný z WWW: <<http://ces.vse.cz/wp-content/abrham.pdf>>.

CLOE. Průvodce řízením klastrů – příručka pro rozvíjení a management klastrových iniciativ [online]. 2004 [cit. 2010-02-11]. Dostupný z WWW: <http://podnikatel.kr-moravskoslezsky.cz/Files/CLOE_Clusterguide_CZ.pdf>.

ČTK. Růst spotřebitelských cen v EU a v eurozóně. *Ekonomický server ČTK* [online]. 2010 [cit. 2010-03-16]. Dostupný z WWW: <http://www.financninoviny.cz/tema/zpravy/rustspotrebitelskych-cen-v-eu-i-v-eurozone-v-unoru-zpomalil/449372&id_seznam=376>. ISSN 1213 – 4996.

ECOSOC. Stanovisko Evropského hospodářského a sociálního výboru k tématu Evropské průmyslové distrikty a nové znalostní sítě. *Úřední věstník Evropské unie* [online]. 2005, C 255/01 [cit. 2010-03-05]. Dostupný z WWW: <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2005:255:0001:0013:CS:PDF>>. ISSN 1725-5163.

EVROPSKÝ PARLAMENT A RADA EU. Rozhodnutí EP a Rady č. 1639/2006/ES ze dne 24. října 2006, kterým se zavádí rámcový program pro konkurenceschopnost a inovace (2007-2013). *Úřední věstník Evropské unie* [online]. 2006, L 310/15 [cit. 2010-03-25]. Dostupný z WWW: <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:310:0015:0040:cs:PDF>>.

EXELOVÁ, B. Evropský inovační zpravodaj. *Journal of Electronic Publishing* [online]. 2007, roč. 11, č. 2 [cit. 2010-03-10]. Dostupný z WWW: <<http://www.ikaros.cz/node/3918>>. ISSN 1212-5075.

HIGH LEVEL ADVISORY GROUP ON CLUSTERS. The European Cluster Memorandum – Promoting European Innovation through Clusters [online]. *Report coordinated by the Centre for Strategy and Competitiveness, Stockholm School of Economics and performed under the Europe INNOVA initiative of the European Commission, 2007* [cit. 2010-01-23]. Dostupné z WWW: <http://www.clusterobservatory.eu/upload/European_Cluster_Memorandum.pdf>.

KOMISE EVROPSKÝCH SPOLEČENSTVÍ. Společné akce pro růst a zaměstnanost: Lisabonský program Společenství. *Úřední věstník Evropské unie* [online]. 2005, [SEC (2005) 981] [cit. 2010-02-24]. Dostupný z WWW: <http://ec.europa.eu/growthandjobs/pdf/COM2005_330_cs.pdf>.

KOMISE EVROPSKÝCH SPOLEČENSTVÍ. Rozhodnutí Komise (2008/824/ES). *Úřední věstník Evropské unie* [online]. 2008, L 288/7 [cit. 2010-02-25]. Dostupný z WWW: <<http://eur-lex.europa.eu/JOHtml.do?uri=OJ:L:2008:288:SOM:cs:HTML>>. ISSN 1725-5074.

KOMISE EVROPSKÝCH SPOLEČENSTVÍ. Směrování ke klastrům světové úrovně v EU {SEK (2008) 2637} [online]. 2008a [cit. 2010-03-25]. Dostupný z WWW: <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2008:0652:FIN:CS:PDF>>.

MINISTERSTVO PRO HOSPODÁŘSKÝ ROZVOJ RF. Koncepce sociálně-ekonomického rozvoje v dlouhodobém horizontu do roku 2020. *Rozhodnutí vlády č. 1662/2008Sb.* [online]. 2008 [cit. 2010-03-28]. Dostupný z WWW: <<http://www.consultant.ru/online/base/?req=doc;base=law;n=82134#p23>>.

MINISTERSTVO PRO HOSPODÁŘSKÝ ROZVOJ RF. Metodické pokyny a doporučení pro provádění klastrové politiky. *Rozhodnutí vlády č. 249/2008Sb.* [online]. 2008a [cit. 2010-02-23]. Dostupný z WWW: <http://economy.samregion.ru/Klaster/kl_iniciativi/26135/>.

MINISTERSTVO PRO HOSPODÁŘSKÝ ROZVOJ RF. Metodické pokyny a doporučení pro provádění klastrové politiky v severních regionech Ruska [online]. 2008b [cit. 2010-02-24]. Dostupný z WWW: <<http://www.economy.gov.ru/minec/activity/sections/innovations/politic/doc201001081642>>.

MINISTERSTVO PRO HOSPODÁŘSKÝ ROZVOJ RF. Výsledky sociálně-ekonomického rozvoje RF za rok 2009 [online]. 2010 [cit. 2010-03-23]. Dostupný z WWW: <http://www.economy.gov.ru/minec/activity/sections/macro/monitoring/doc20100203_01>.

MINISTERSTVO PRŮMYSLU A OBCHODU. Operační program Podnikání a inovace na období 2007 – 2013 [online]. 2006 [cit. 2010-02-24]. Dostupný z WWW: <<http://www.mpo.cz/dokument12175.html>>.

OECD. Competitive Regional Clusters: National Policy Approaches. *The OECD Policy briefs* [online]. 2007a, no. 3, May [cit. 2010-01-26]. Dostupný z WWW: <<http://www.oecd.org/dataoecd/34/22/38653705.pdf>>.

OXFORD RESEARCH AS. Cluster Policy in Europe. *Europe Innova Cluster Mapping Project* [online]. 2008 [cit. 2010-03-26]. Dostupný z WWW: <http://www.clusterobservatory.eu/upload/Synthesis_report_cluster_mapping.pdf>.

PORTER, M. Russian Competitiveness: Where Do We Stand?. Institute for Strategy and Competitiveness. Harvard Business School. *U.S.-Russian Investment Symposium* [online]. Boston, Massachusetts 13 November 2003 [cit. 2010-01-12]. Dostupný na WWW: <http://www.isc.hbs.edu/pdf/CAON_Russia_2003_Harvard_Symposium_11-13-03_CK.pdf>.

RADA EVROPSKÉ UNIE. Rozhodnutí Rady ze dne 6. října 2006 o strategických obecných zásadách Společenství pro soudržnost (2006/702/ES). *Úřední věstník Evropské unie* [online]. 2006, L 291/11 [cit. 2010-03-25]. Dostupný z WWW: <http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docoffic/2007/osc/L_29120061021cs00110032.pdf>.

STEINMETZOVÁ, D. *Bariéry konkurenceschopnosti*. [online]. 2008 [cit. 2010-03-26]. Dostupné z WWW: <http://ces.vse.cz/wp-content/bariery_konkurenceschopnosti_web.pdf>.

SVĚŠNIKOV, N. Letecký a kosmický klastr v Samarské oblasti. *Časopis „Volga-bizness“* [online]. 2007, červenec/srpen č. 158 [cit. 2010-02-11]. Dostupný z WWW: <<http://www.volgabiz.ru/arh/07/07/03.php>>.

World Wide Web – stránky:

Agentura pro hospodářský rozvoj Samarské oblasti rozvoj [online]. [cit. 10.06.2009]. Dostupné na World Wide Web: <http://www.saminvest.ru/samara_region/>.

Agentura pro podporu podnikání a investic [online]. [cit. 9.06.2009]. Dostupné na World Wide Web: <<http://www.czechinvest.org/>>.

Agentura pro regionální rozvoj [online]. [cit. 10.06.2009]. Dostupné na World Wide Web: <<http://arr.cz/>>.

Evropská klastrová observatoř [online]. [cit. 9.06.2009]. Dostupné na World Wide Web: <<http://www.clusterobservatory.eu/>>.

Evropský statistický úřad [online]. [cit. 15.03.2010]. Dostupné na World Wide Web: <<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/eurostat/home/>>.

Federální služba statistiky RF [online]. [cit. 10.03.2010]. Dostupné na World Wide Web: <<http://www.gks.ru/>>.

Iniciativa EUROPE INNOVA [online]. [cit. 8.06.2009]. Dostupné na World Wide Web: <<http://www.europe-innova.org/index.jsp>>.

Innovating regions in Europe [online]. [cit. 10.06.2009]. Dostupné na World Wide Web: <<http://www.innovating-regions.org/>>.

Ministerstvo pro hospodářský rozvoj RF [online]. [cit. 8.06.2009]. Dostupné na World Wide Web: <<http://www.economy.gov.ru/minec/main/>>.

Oficiální portál na podporu inovačního podnikání v České republice [online]. [cit. 10.06.2009]. Dostupné na World Wide Web: <<http://www.inovace.cz/>>.

Znalostní platforma klastrové iniciativy [online]. [cit. 11.06.2009]. Dostupné na World Wide Web: <<http://www.klastr-control.cz/>>.

Seznam zkratek

EIS	Evropský informační zpravodaj
ECA	European Cluster Alliance (Evropská klastrová aliance)
EK	Evropská komise
EKO	Evropská klastrová observatoř
ERA	European Research Area (Evropský výzkumný prostor)
EU	Evropská unie
KI	Klastrové iniciativy
MMF	Mezinárodní měnový fond
MSP	Malé a střední podniky
OECD	Organisation for Economic Cooperation and Development (Organizaci pro hospodářskou spolupráci a rozvoj)
OP	Operační program
PFO	Povolžský federální okruh
PZI	Přímé zahraniční investice
RF	Ruská federace
RP	Rámcový program
SNS	Společenství nezávislých států
TCI	The Competitiveness Institute (Institut Konkurenceschopnosti)
UNIDO	United Nations Industrial Development Organization (Organizace OSN pro průmyslový rozvoj)
VaV	Výzkum a vývoj

Prohlášení o využití výsledků diplomové práce

Prohlašuji, že

- jsem byla seznámena s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. – autorský zákon, zejména § 35 – užití díla v rámci občanských a náboženských obřadů, v rámci školních představení a užití díla školního a § 60 – školní dílo;
- беру на ведоми, že Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava (dále jen VŠB-TUO) má právo nevýdělečně, ke své vnitřní potřebě, diplomovou práci užít (§ 35 odst. 3);
- souhlasím s tím, že diplomová práce bude v elektronické podobě archivována v Ústřední knihovně VŠB-TUO a jeden výtisk bude uložen u vedoucího diplomové práce. Souhlasím s tím, že bibliografické údaje o diplomové práci budou zveřejněny v informačním systému VŠB-TUO;
- bylo sjednáno, že s VŠB-TUO, v případě zájmu z její strany, uzavřu licenční smlouvu s oprávněním užít dílo v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- bylo sjednáno, že užít své dílo, diplomovou práci, nebo poskytnout licenci k jejímu využití mohu jen se souhlasem VŠB-TUO, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly VŠB-TUO na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše).

V Ostravě dne 30. dubna 2010

Bc. Ilona Kolesnikova

Adresa trvalého pobytu studenta:

Na Široké 2615/4, Moravská Ostrava 702 00

Seznam tabulek

Tabulka 4.1: Silné a slabé stránky evropské klastrové politiky	59
--	----

Seznam grafů

Graf 2.1: Dynamika rozpočtů rámcových programů.....	11
Graf 3.1: Zahraniční obchod Ruské federace v letech 2007-2009 (mld. USD)	27
Graf 3.2: Vliv jednotlivých složek poptávky na růst HDP v Rusku (v %).....	28
Graf 4.1: Růst HDP v letech 2002 – 2010 (v %).....	49
Graf 4.2: Vývoj inflace v EU a Rusku v letech 1998-2009.....	51
Graf 4.3: Celkové výdaje na VaV jako podíl na HDP, 2007 (%)	53
Graf 4.4: Změna podílu výdajů na VaV na HDP v procentních bodech, 2000-2007.....	54
Graf 4.5: Zdroje financování evropských klastrových programů.....	58

Seznam obrázků

Obrázek 3.1: Územní členění Ruské federace.....	25
Obrázek 3.2: Odvětvová struktura vybraných regionů Ruska za rok 2007.....	40

Seznam příloh

Příloha č.1 – Organizační struktura Evropské klastrové aliance

Příloha č.2 – Organizační struktura iniciativy EUROPE INNOVA

Příloha č.3 – Počet a geografické rozložení klastrů v Rusku

Příloha č.4 - Struktura celkových výdajů na VaV podle zdroje financování VaV, 2007 (%)

Příloha č.5 – Počet zaměstnanců VaV na 1000 zaměstnaných, 2007

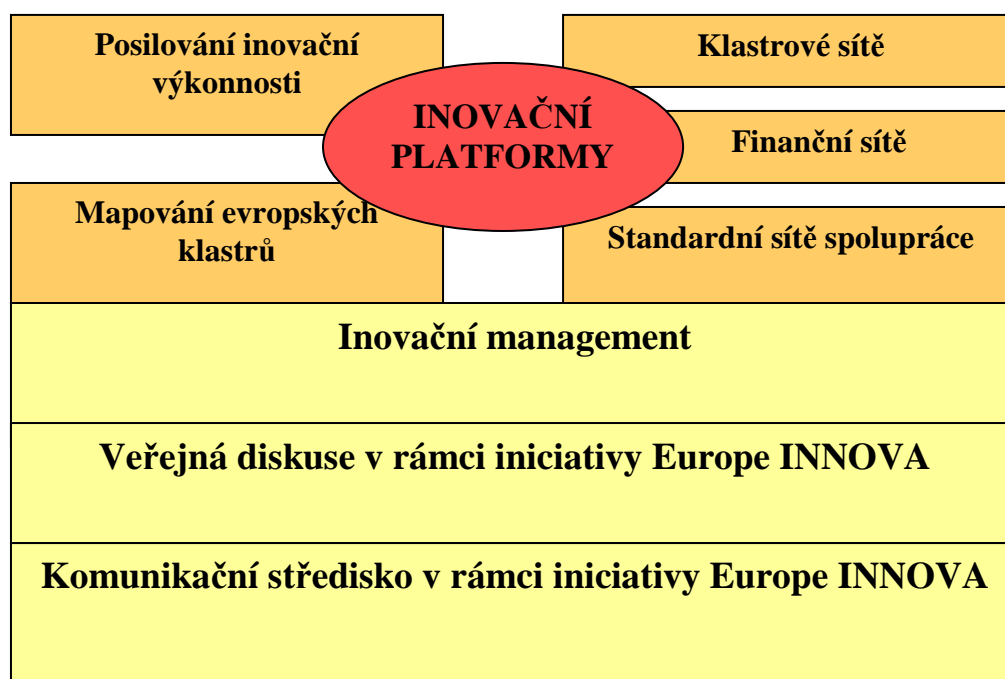
Příloha č.6 – Implementace klastrových politik v evropských zemích v letech 1990 – 2005

Příloha č.1: Organizační struktura Evropské klastrové aliance

Zdroj: http://www.arr.cz/userfiles/file/Klastry/Evrop_klastr_aliance-organ_struktura.JPG,
vlastní úprava

Příloha č.2: Organizační struktura iniciativy EUROPE INNOVA

Zdroj: http://www.arr.cz/userfiles/file/Klastry/EuropeInnova_organ_struktura.JPG,
vlastní úprava

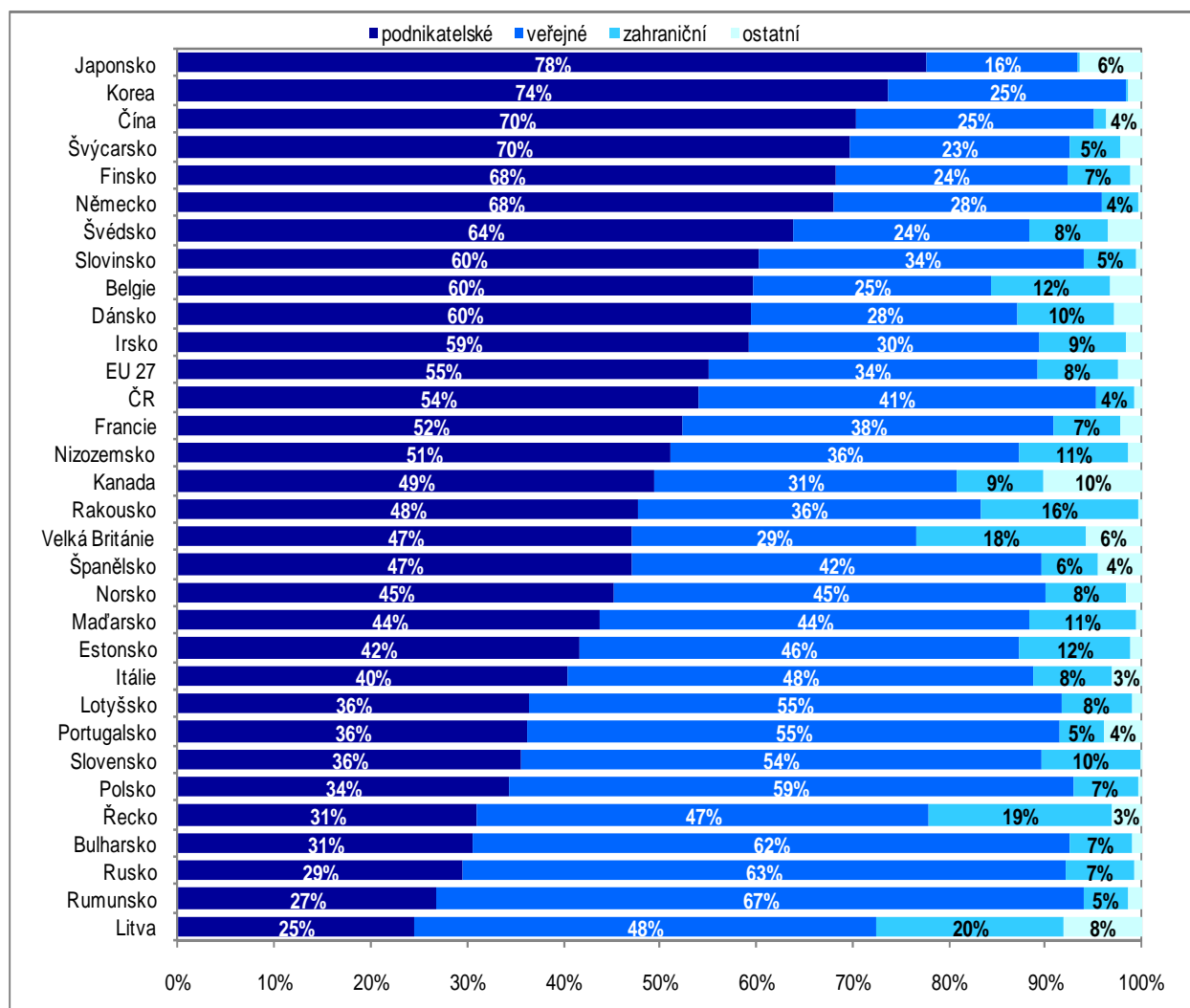
Příloha č.3: Počet a geografické rozložení klastrů v Rusku

№	Subjekty Ruské federace	Existující klastry	Klastry ve stadiu formování
1	Moskva a Moskevská oblast	3	
2	Petrohrad a Petrohradská oblast	6	
3	Altajský kraj	1	2
4	Amurská oblast		5
5	Archangelská oblast	2	1
6	Astrahanská oblast	3	1
7	Bělgorodská oblast	3	
8	Vladimírská oblast	1	1
9	Volgogradská oblast	2	
10	Vologodská oblast	1	
11	Voroněžská oblast	2	
12	Ivanovská oblast	1	
13	Irkutská oblast	1	2
14	Kaliningradská oblast	3	
15	Kalužská oblast	1	
16	Kemerovská oblast		1
17	Krasnodarský kraj	4	
18	Krasnojarský kraj		6
19	Kurganská oblast	1	3
20	Murmanská oblast		1
21	Nižegorodská oblast	4	1
22	Novgorodská oblast	2	
23	Novosibirská oblast	2	
24	Omská oblast		5
25	Orenburská oblast	1	
26	Penzenská oblast	1	
27	Permská oblast		2
28	Primorský kraj		3
29	Pskovská oblast	2	1
30	Republika Baškortostán		2
31	Republika Burjatija		6
32	Republika Dagestán		3
33	Republika Ingušetija		1
34	Republika Kabardino-Balkarija		1
35	Republika Karelija	2	
36	Republika Tatarstán	1	4
37	Republika Udmurtija	3	

№	Subjekty Ruské federace	Existující klastry	Klastry ve stadiu formování
38	Republika Chakasija		1
39	Republika Jakutija		3
40	Rostovská oblast	1	
41	Samarská oblast	5	
42	Saratovská oblast	2	
43	Sachalinská oblast	4	
44	Sverdlovská oblast		1
45	Smolenská oblast		5
46	Tverská oblast	2	
47	Tomská oblast	1	2
48	Tjumenská oblast		7
49	Uljanovská oblast	3	
50	Chanty-Mantijskij AO		1
51	Cheljabinská oblast		4
Celkem:		71	76

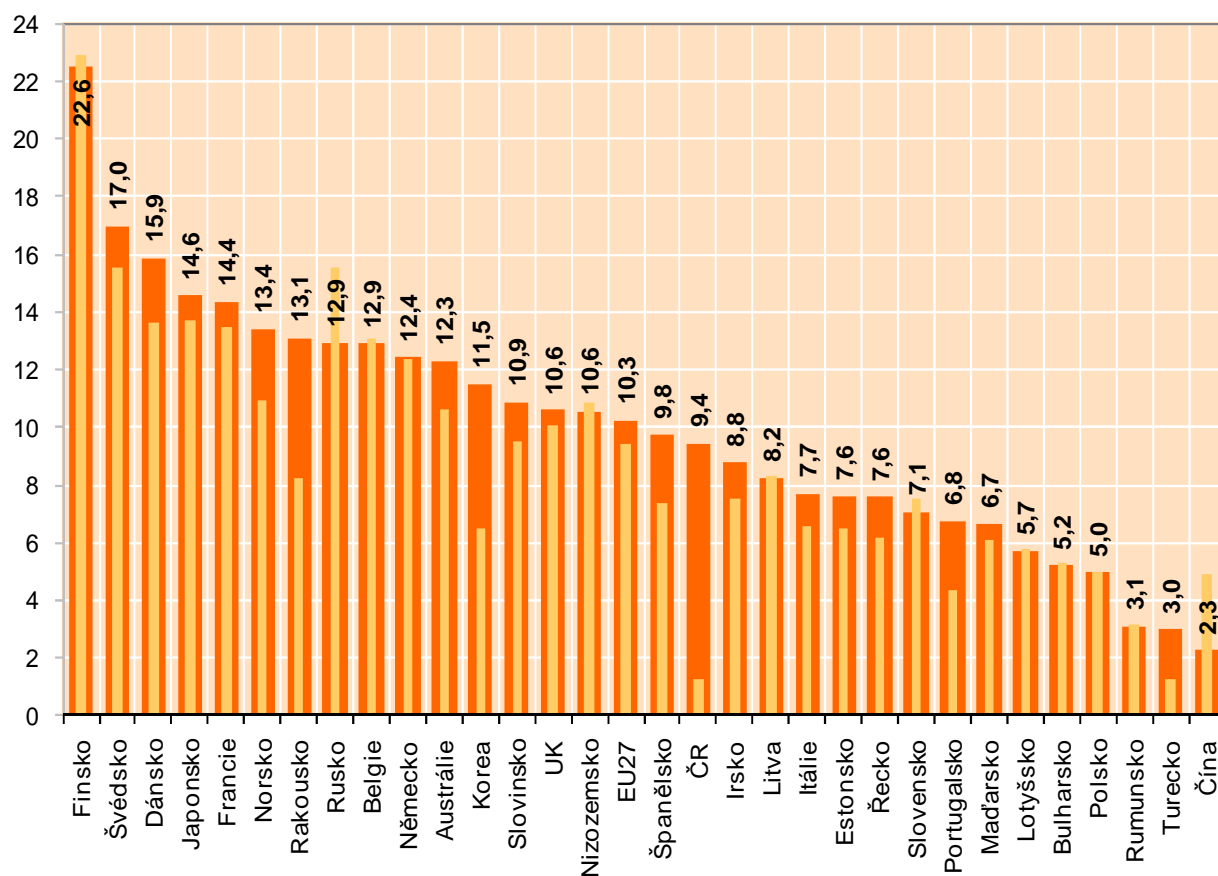
Zdroj: Federální služba statistiky RF, vlastní zpracování

Příloha č.4: Struktura celkových výdajů na VaV podle zdroje financování VaV, 2007 (%)

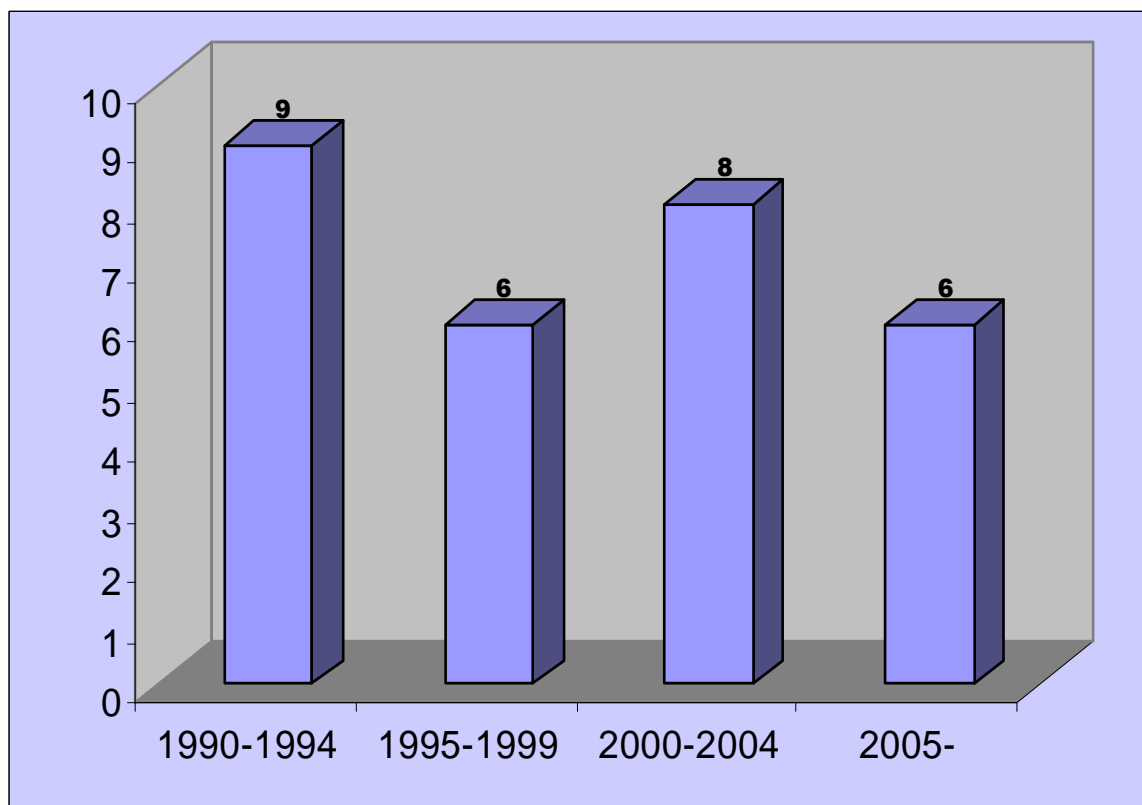
Zdroj: http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/statistika_vyzkumu_a_vyvoje

Příloha č.5: Počet zaměstnanců VaV na 1000 zaměstnaných, 2007

Zdroj: http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/statistika_vyzkumu_a_vyvoje

**Příloha č.6: Implementace klastrových politik v evropských zemích v letech 1990 – 2005
(počet států)**

Zdroj: Europe Innova Cluster Mapping Project 2008, vlastní úprava